

Siivekäs

Nro 53 ♦ 2004 ♦ 25. vsk

Pohjois-Savon Lintutieteellinen Yhdistys Kuikka – 30 vuotta

Siivekäs

Nro 53 ♦ 2004 ♦ 25. vsk

Julkaisija

Pohjois-Savon Lintutieteellinen
Yhdistys KUIKKA

Toimituskunta

Päätoimittaja
Eelis Rissanen

Toimituspäällikkö
Marko Kelo

Toimitussihteerit
Asta Lähdesmäki
Anne-Mari Rissanen

Ulkoasu: Eelis Rissanen

Jäsenmaksut 2004

20 € (perhejäsen 4 €, ei lehteä).
Maksut Pekka Tenhuselle (ks.
kohta osoitteenmuutokset)

Siivekkään tilaaminen ja jakelu
Jaetaan PSLTY Kuikan jäsenille.
Lehden voi tilata myös jäseneksi
liittymättä. Tilaushinta 20 €,
tilaukset toimitukselta.
Lehteä ilmestyy 1-2 numeroa
vuodessa.

Osoitteenmuutokset
Pekka Tenhunen

Ilmoitushinnat

Takakansi 150 €, 1/1 sivu 100 €,
1/2 sivu 50 €, 1/4 sivu 25 €.
Hinnat ovat ohjeellisia.

Painos 600 kpl

ISSN 0780-7066

tässä numerossa

3 Pääkirjoitus: Räksänpesiltä pinnaralliin

Aarne Hagman

4 Talvista eksotiikkaa Pohjois-Savossa

Eelis Rissanen

6 Pohjois-Savon talvilintuja 1994-2003

Eelis Rissanen, Harri Hölttä ja Jyrki Pynnönen sekä Jaakko Kettunen

16 Yölaulajat Pohjois-Savossa 1999-2003

Asta Lähdesmäki

22 Havaintoja Kuopion Puutossalmessa 1984-2003

Aarne Hagman

28 Kosteikkolinnuston muutokset Maaningan lintuvesillä

Veli-Matti Väänänen

28 Voikukkia ja linnunlaulua

Eila Karki

31 Talvipinnarallit 2002, 2003 ja 2004

Marko Kelo

32 Pikkukiljukotka ensi kertaa Pohjois-Savossa

Pertti Renvall

34 Yhdessäoloa, oleilua... Havaintoja telkkäpoikueen "järjestyksestä"

Jukka Kauppinen

34 Yhdessäoloa, liikkumista... Joutsen perheen vaihtoehdot

Jukka Kauppinen

36 Viitatieäinen ensi kertaa Pohjois-Savossa

Markku Ukkonen

36 Ruotsalainen viestikyyhky harhautui Nilsin Pentumäkeen

Pertti Hartikainen

37 Korpimetso elelee Nilsin Palonurmessa

Pertti Hartikainen

37 Jälkikirjoitus

Eelis Rissanen

38 Kuikan 30-vuotisjuhlailallinen

Asta Lähdesmäki

Kansi: Koskikara (© Toni Saarelainen)

Takakansi: Punatulkku (© Toni Saarelainen)

Räksänpesiltä pinnaralliin

Pohjois-Savon Lintutieteellinen Yhdistys Kuikka

c/o Kuopion museo, Kauppakatu 23,
70100 KUOPIO

internet: <http://www.birdlife.fi/pslty>
sähköposti: pslty@jmp.fi

Perustettu 1974

Yhdistys toimii osana Kuopion Luonnon
Ystävien Yhdistystä (KLYY ry.)

Puheenjohtaja: Asta
Lähdesmäki

Sihteeri: Suoma Virmes

Taloudenhoitaja: Timo Filipoff

Varapuheenjohtaja: Jarmo Yliluoma

Hallituksen muut jäsenet
Marko Kelo

Mikko Pärssinen

Pertti Renvall

Hallituksen varajäsen
Eelis Rissanen

Pohjois-Savo

Eero Järnefelt taiteili vuonna 1891 maalaukset "Heinäkuun päivä" ja "Lehmisavu". Edellisessä maalauksessa istuu pikkupoika kivellä ja taustalla kaskiahon takaa näkyy mäki, jolla on osansa tässä muisteluksessa myöhemmin. Muistaakseni taiteilija ei ole maalannut lehmisavujen sekaan västäräkkejä, kottaraisia tai muita pihapiirin lintuja, vaikka niitä varmaan kyseisellä paikalla oli. Mahtoikohan lehtopöllö jo tuolloin pesiä suuren pihakoivun kolossa?

Eihän Kuikka sentään vielä ole yli satavuotias. Nuo taulut pitää kuitenkin mainita tähän alkuun, koska niiden maisemista lintuharrastukseni alkoi. Tuo Lehmisavu on näet maalattu silloisen Kauniskankaan tilan pihapiirissä. Paikalle perustettiin sittemmin Muuruveden maamieskoulu ja sieltä minä olen kotoisin. Kesäisiä päiviä tuli metsissä ja vesillä samoten vietettyä myös tuon toisen maalauksen maisemissa. Se on tehty muutaman kilometrin päässä, Kuinkaisen niemellä.

Pikkupoikien ikiaikainen huvi lienee aina ollut räksänpesillä käynti ja siitäpä kiinnostus lintuihin minullakin ja parhaalla kaverillani alkoi. Tähän liittyi oma jännityksensä naapurin isäntien todellisen tai oletetun vihamielisyyden sekä räksäemojen varsin onnistuneiden "pomituslentojen" muodossa. Lintujen tarkailusta harrastusmielessä ei alkuun voinut puhua. Muutenkin puuhailut munien keruun ja elätilintujen pidon parissa eivät kyllä täytäne millään muotoa nykyisiä suojeludirektiivejä.

Vähitellen kuitenkin lintujen elämän seurailu, niiden tunnistaminen, pönttöjen teko, ja varsinaiset linturetket alkoivat antaa harrastukselle järkevämpää suuntaa. En muista, mistä kipinä tämmöiseen 1960-luvun alkupuolella tuli. Emme ainakaan tunteneet lähiseudulta ketään muita harrastajia. Jälkeenpäin olen lue-
nut "Kuopion ja Pohjois-Savon linnusto"-kirjasta, että naapuripitäjässä Kaavilalla oli aktiivista lintuharrastusta tuolloin, mutta siitäpä emme tienneet.

Hyllyssäni on edelleen sininen "MMM Lintuharrastuskirja", joka tuli hankittua. Sen neuvojen mukaan lintuharrastus edelleen syveni. Kesätienesteillä ostettiin "Zuivot" ja niillä kiikaroiden sekä "Linnut värikuvina" – kirjan ja Leo Lehtosen "Jokamiehen lintukirjan" lajituntomerkejä katsellen, lajituntumus

© Aarne Hagnan

alkoi karttua. Eivät silloiset kiikarit (kaukoputkista vain haaveiltiin), eivätkä lintukirjatkaan olleet mitään nykyisiin vehkeisiin ja toinen toistaan hienompisiin lintukirjoihin verrattuna. Toisaalta kun välineistö oli puutteellista, piti lintuja päästä lähelle niitä häiritsemättä. Olihan Lehtosen kirjassa myös yhtenä määrittämissä lajin pakoetäisyys! Tuttujenkin lintujen käyttäytymistä myös seurattiin tuntitolkulla. Näin taito liikkua luonnossa hiljaa sekä havaintojen teko silmät ja korvat tarkkana kehittyi semmoiselle tasolle, mistä nyt olen silloiselle nuorelle itselleni kateellinen. Niinpä esim. muistan joitakin kertoja äikänneeni lehtokurpan pesällä hautomassa. Isokuovin poikasten löytäminen niityltä sekä uunilinnun pesän hoksautaminen mättäältä kävi näpsäkästi. Eipä enää onnistuisi nyt, kun huristelee enimmäkseen pitkin teitä ja katselee vain niitä lintuja, jotka sattuvat näköksille tulemaan. Tuolloin tuli lintuja etsittyä nähtäväksi.

Kyseisen lintuoppaan ohjeiden mukaan tehtiin myös muistiinpanoja. Jälkeenpäin on harmittanut paljon, että tähän oleelliseen puoleen ei kumminkaan tullut paneuduttua kunnolla. Eipä toi-

saalta ollut tietoa siitä, mitä näille "haviksille" olisi sitten pitänyt tehdä, minne toimittaa arkistoitavaksi. Niinpä nuo siniset vihkot ja paperilaput ovat aikojen ja muuttojen saatossa hävinneet. Jäljellä on vain esimerkiksi muutamia itse tehtyjä kartoja pönttöjen sijainnista ja havaintomerkintöjä äsken mainittujen kirjojen sivuilla. Voi olla, että jos muistiinpanot olisivat olleet asiallisia ja ne olisi tullut toimitettua virallisesti eteenpäin, niin em. Pohjois-Savon linnuston lajikatsauksissa olisi luettavissa havaintoja myös Muuruvedeltä nykyistä enemmän. Ainakin havainto ristisorsasta olisi ollut "kova" sekä tiedot mehiläishaukan ja lehtopöllön monivuotisesta pesinnästä olisivat saaneet täydennystä. Myös havainnot viitakerkkusesta ja punavarpu-sestakin 1960 – 70 - luvulla Koillis-Savossa olivat vielä aika harvinaisia. Mutta nyt nämä tosiaan kelpaavat vain jutun höysteeksi, kun kunnan dokumentteja ei ole. Nykyään havaintojen keruu on nykyaikaista sekä systemaattista. Myös nuoret kuikkalaiset harrastajat pääsevät heti harrastuksensa alussa kartuttamaan yhteistä havaintoarkistoa.

Eivät kaikki havaintomme tuolloin ilmeisesti ihan "harakoille" ole menneet. Jostakin saimme tietää, että Helsingin Yliopiston eläinmuseolta saa tilata pesäkortteja. Niitäpä sitten hommasimme useana vuonna ja kirjassimme ylös löydettyjä pesiä, niiden sijaintia ja munamääriä ja postitimme täytetyt kortit Helsinkiin. Kun ne sitten oli ilmeisen asiallisesti täytetty, niin jotain pysyvää dokumenttia lienee havainnoistamme tallessa. Muistan nähneeni kartoja kalasääsken pesäpaikoista jo tuolta ajalta ja niissä oli mainittu kaksi paikkaa silloisesta Muuruveden kunnasta. Olivatko ne noista meidän lähettämistä korteista saatua tietoa vai muualta, sitä en tiedä.

Palataanpa nyt siihen "Heinäkuun päivä" - tauluun lintumuisteluksessa vaiheessa. Siinä takana näkyvällä Västinmäellä oli nimittäin toinen noista sääksen pesistä. Siihen aikaan useilla korkeilla mäillä oli kartoituksessa apuna käytetty ns. kolmiomitaustorni: puusta rakennettu, puiden yläpuolelle nouseva laitos. Ne olivat hyviä paikko-

Talven eksotiikkaa Pohjois-Savossa

1. Luhtakanan jäljet
2. Luhtakana Lapinlahti Sulkava
3. Jalohaikara Lapinlahden Mikkajärvellä
4. Harmaahaikara Siilinjärven Pöljänjoella

© Eelis Rissanen

2.

© Kalevi Asikainen

3.

© Juha Koponen

4.

© Juha Poutanen

© Arne Hagman

ja kalasääksen pesälle. Ne olivat myös oivia paikkoja testata kiipeilytaitoa ja -rohkeutta. Täytyy tunnustaa, etten koskaan ole ollut mitenkään erityisen hyvä kiipeämässä oksattomaan mäntyyn reisimällä menijöihin verrattuna, vaikka korkealla puissa tuli tehtyä temppuja (myös linnun pesillä käydessä), joista vanhemmat niistä tietäessään olisivat ilmeisesti hyvitäneet sen ajan tavan mukaan. Västinmäen torniin kiipeäminen oli monta vuotta ylitsekäymätön paikka, vaikka kiihokkeena oli sen huipulla puulavetille sääksen rakentama pesä poikasineen. Tuli sinne kumminkin polvet tutisten huteria rappusia pitkin mentyä. Näkymät sääksen valtakuntaan olivat mahtavat, mutta pesäpoikaset jäivät minulta näkemättä. Se olisi vaatinut pelkin käsin kimmertämistä ylälavetille - jalat melkein tornin ulkopuolella roikuen pesään kurkkaamista.

Lintutouhuissa, muiden harrastusten kuten urheilun

ja kalastuksen parissa kuluvat lukuisat kevään ja kesän päivät retkiä myös lähivesille tehden. Niinpä mm. Karhoveden kuikan pesät ja saarten loppimäärät tuli katseltua sekä monivuotinen kanahaukan pesäpaikka tarkastettua. Liikuimme loppujen lopuksi aika pienellä alueella, mutta sitäkin tarkemmin tuli kaikki paikat koluttua. Niinpä muistan vieläkin eri lajin ensimmäisen tai muun minulle merkittävän lintuhavainnon paikan kotiseudulla.

Korviumme oli jostain joskus 1960- luvun lopulla kantautunut tieto, että Riistavedellä on joku järvi, missä oli nähty runsaasti mielenkiintoisia lajeja. Niinpä sitten yhtenä aamuna lähdin - en muista "pappatunturilla" vai pyörällä - tuota ihmettä katsomaan. Ajelin Västinniemen kautta Kaavin tielle ja sieltä sitten edelleen Tuusniemen suuntaan. Siellähän se järvi jo näkyi lähellä tietä. Minäpä toiveikkaana kävelin rantaan pellon laitaa pitkin ja aloin

katsella, mitähän ihmelajeja nyt sattuisi näkemään. Kalalokkeja lenteli, silkkiuikkuja uiskenteli, mutta missäs ovat ne ennen näkemättömät harvinaisuudet, nokikanat, heinätaivit, ruskosuohaukat ja muut?

Pettyneenä palaisin kotiin ja ihmettelin, kannattiko tuota nyt niin mainostaa, kun samat lajit tapaa kotivesilläkin. Myöhemmin, kun Kuopiosta käsin sitten kävin oppaiden kanssa ensimmäistä kertaa "Keskimmaisella", huomasin tuolloin aikoinaan käyneeni väärällä järvellä!

Ovat ajat tässäkin muuttuneet: Nyt voi netistä katsella hyviä lintupaikkoja ja onpa julkaistu kirjojakin, joissa on tarkat "nuotit" eri puolella Suomea oleville hyvillä tarkailupaikoille.

Kiintymys luontoon ja sen ilmiöihin vei sitten myös opiskelemaan alaa. Niinpä harrastus muuttui osin työksi ja aktiiviseen vapaa-ajan linturetkelyyn tuli aika pitkä tauko myös nuoren lapsiperheen muiden touhujen takia. Lintuhavaintoja tuli tehtyä satunnaisesti. Sikäli asiat olivat kuitenkin paremmalla tolalla kuin aikoinaan Muuruvedellä, että olin liittynyt "Kuikkaan" 1980- luvun alkupuolella. Niinpä sain ihan eri tavalla tuntumaa sekä lintuharrastajiin että harrastuksen eri muotoihin.

Vajaat kymmenen vuotta sitten aloin uudelleen puhaltella eloon nuoruudessa saatua kipinää. Niinpä vähitellen huomasin uudelleen innostuvani ja varsinkin keväisin, ensimmäisten muuttolintujen aikaan, mielessä alkoi jo poltella tutulla tavalla - maastoon piti päästä!

Tai oikeastaan tuo "piti" antaa väärän kuvan harrastukseni uudelleen virittämisen luonteesta. Siitä on tullut mitä mainioin tapa rentoutua ja harrastaa hyötyliikuntaa luontoa tarkkaillen.

Näihin uusiin aktiivisempiin vuosiin on mahtunut monenlaista: ruisrääkkälaskentoja kesäyössä kymmeniä kilometrejä polkien, kotisivujen havaintopäivityksiä, Puutossalmen ja Pöksänlammen kevätsurainta, "digiscopin" aloittelua... Onpa harrastuksen siivellä (sanannukaaisesti) tullut opiskeltua tietokantojen tekoa tietokoneelle.

Harrastus on minulle ja varmaan muillekin lintuharrastajille antanut paljon. Lintuja voi harrastaa monella eri tavalla, eri elämänvaiheissa ja eri-ikäisenä ja kukin löytää sen itselle mieluisimman tavan.

Julkisuuteen on pesiytynyt kai jäädäkseen termi "bongata/bongaus", mikä on alkanut tarkoittaa lintujen havainnointia yleensä. Tuon harrastustavan alkuperäisessä merkityksessä en ole koskaan ollut pintojen keräilijä ja jopa kavahdan räikeimpiä, luonnon tarkkailua mielestäni suorastaan loukkaavia tapoja kulkea lintujen perässä. Tästäkin johtuen "elispinnalistaani" on varsin vaatimaton, kun ottaa huomioon harrastusvuosiensa pituuden.

Tiedossa olevien harvinaisempien lajien luo varta vasten autolla ajaminen puoltaa paikkaansa lintujen tunnistamisen ja määrittämisen opiskelussa. Tässä suhteessa periaatteeni on ehkä ollut liian tiukka ja niinpä olen jäänyt monesta hyvästäkin kokemuksesta paitsi.

Itse asiassa haluaisin lintuharrastukseksi palata - noin kuvainnollisesti - juurileni sinne Järnefeltin ikuistamiin maisemiin. On oivallista kuljeskella vuodesta toiseen samoilla paikoilla, pysähdellä kiireettä katselemaan ihan tavallistenkin lintujen elämää, oleilla muuttoa seurailleen. Mukavahan siinä samalla on kirjata havaintoja ylös ja jos sattuu kohdalle joku "rari" niin mikäs sen virkistävämpää!

Vaikka mielelläni olen tehnyt linturetkiä yksin, oman aikataulun mukaan ja omilla tutuilla reiteillä, olen yhä enemmän aikallut arvostaa lintuharrastuksen sosiaalista ulottuvuutta kuten vaikkapa porukalla "staijaamista" Puutossalmissa. Yhdistyksemme antaa harrastukseen tähänkin puoleen oivalliset puitteet ja voin sanoa saneeni tästä mukavasta joukosta myös hyviä ystäviä.

Joulukuussa 2003 annoin hiukan periksi periaatteistani myös "bongausten" suhteen ja osallistuin ensimmäistä kertaa perinteiseen pinnaralliin - ja sehän oli ihan mukavaa!

Arne Hagman

Pohjois-Savon talvilintuja 1994-2003

Katsauksessa käsitellään Pohjois-Savossa tavattuja yleisiä ja vähälukuisia talvilintuja vuosilta 1994–2003. Katsauksesta puuttuvat harvinaisuudet esimerkiksi pikku-uikku sekä muutamat vähälukuiset lajit esimerkiksi pikkuvarpunen. Näistä lajeista havainnot on tältä jaksolta jo osittain julkaistu ja julkaistaan myös jatkossa omissa katsauksissaan. Katsauksessa talveksi on luokiteltu ajanjakso 1.12.–28.2. Ajanjakson pituuden takia yksittäisiä talvia ei ole lähdetty jokaisen lajin osalta spekuloidaan, vaan on käsitelty talvien välisiä eroja ja mahdollisia kannamuutoksen syitä peilaamalla havaintoja vanhempaan aineistoon. Katsaus on näin lukijankin kannalta mielekkäämpi lukea. Lajin havainnot on julkaistu kaikki, mikäli niitä on maksimissaan noin 20 havaintoa koko jaksolta. Mikäli havaintoja on selkeästi enemmän, niistä on poimittu merkittävimpiä ja joissain tapauksissa koostettu talvi- tai kuntakohtaisesti. Syys- ja kevätkuuhavainnot on kuitattu lyhyesti. Nämä havainnot käsitellään kuitenkin muutokatsauksissa tarkemmin. Kirjoittajista HHö on työstänyt talvilintulaskenta-aineiston ja peruslajit, JPy keräsi aineiston vähälukuisista lajeista kolmen ensimmäisen talven osalta ja ERI on nakutellut loppujen talvien osalta vähälukuiset sekä koostanut katsauksen.

Havaintojen yhteydessä olevat lyhenneet ovat normaaleja standardilyhenneitä (p = paikallinen ym.). Vuosiluvuista käytetään tekstissä pääsääntöisesti vain kahta viimeistä numeroa. Havainnoijista käytetään nimilyhenneitä ja pääsääntöisesti nimet ovat aakkosjärjestyksessä. Joissakin tapauksissa, joissa linnun löytäjä on ollut tiedossa, se on laitettu aakkosjärjestyksestä poiketen ensimmäiseksi. Mikäli joku henkilö on lähettänyt yksittäisen havainnot, hänestä ei ole käytetty nimilyhennettä. Yhden havainnon yhteydessä on korkeintaan viisi nimeä tilan säästämisiksi.

Yksittäisten talvien osalta ei ole mielekkää tarkastella myöskään säätiloja tarkemmin, koska ne veisivät myös melkoisesti palstatilaa. Vaihtelua varsinkin järvien jäätymisen suhteen on ollut melkoisesti. Joinakin talvina kuten esimerkiksi 2000/2001 vesistöt olivat pitkään joulukuulle sulana ja vesilintuja ja lokkeja tavattiin vielä runsaasti joulukuussa. Vastaavasti taas esimerkiksi talvi 1994/

© Eelis Rissanen

95 oli hyvin kylmä ja monien pikkulintujen kuten puukiipijän, hippiäisen sekä pyrstötiaisen kannat kärsivät kovasti. Pihlajanmarjoja (ja muitakin marjoja) oli erityisesti talvina 1995/96, 2000/2001 ja 2002/2003. Se näkyy myös selkeästi näiden talvien linnustossa.

Talvilintulaskenta-aineistoa on tarkasteltu niiden lajien osalta, joista se on ollut mielekkää. Talvilintulaskentojen yhteismäärä vaihteli talvina 1994/95–2002/03 välillä 295–414 km. Keskitalvela laskentoja tehtiin vaihdellen 12–16 reitillä. Tarkastelujaksolla laskettujen reittien yhteispituus oli 3403 kilometriä. Tulokset laskennoista saatiin Helsingin Yliopiston Eläinmuseolta, josta heille suuret kiitokset! Tuloksia ei kuitenkaan perinteiseen tapaan käyty läpi lomake lomakkeelta, vaan laskentakierroskohtaisina yhteismäärinä, joten osa laskennoissa tehdyistä maininnanarvoisista havainnoista on näin voinut jäädä pimentoon, jollei niitä ole palautettu myös yhdistykselle. Jäljempänä kerrotuissa tuloksissa yhden talven tulokset käsittävät siis syksyn, keskitalven ja kevään laskentakierrosten yhteenlasketut yksilömäärät kymmentä laskentakilometriä kohden. Tämän lisäksi tarkastellaan tarkemmin kahta yksittäistä talvilintulaskentareittiä ja niiden linnustossa tapahtuneita muutoksia. Molempia reittejä on laskettu jo lähes parinkymmenen vuoden ajan.

Tämä juttu on tehty tiukalla aikataululla (yllätys, yllätys!), joten havaintoja varsinkin vähälukuisista lajeista lienee jäänyt puuttumaan. Puuttuvia havaintoja otetaan mielellään vastaan ja ne julkaistaan seuraavassa talvikatsauksessa. Yksittäisiä talvikatsauksia tuskin jatkossakaan julkaisemme, koska useamman vuoden katsauksissa on helpompi analysoida linnustossa mahdollisesti tapahtuneita muutoksia. Kiitokset Yliuoman Jarmolle ja Ruokolaisen Kallelle havaintojen keräämisestä sekä kaikille kuikkakantaan havaintoja tallentaneille. Kiitokset myös kaikille havainnoijille!

Lyhenneet

p	= paikallinen tai lepäilevä
m	= muuttava; jos muuttosuunta tiedossa, merkitty muuttosuuntalyhenne (S, W, SW jne.)
kiert	= kiertävä
Ä	= laulava tai soidinääntelevä
ä	= muuten ääntelevä, äänihavainto
a	= parvi; a5 = viiden parvi, 5a = viisi parvea, 100(5a) m = yhteensä sata muuttajaa viidessä parvessa
kv	= kalenterivuosi; iät kalenterivuosina
ad	= vanha (aikuinen)
subad	= esiaikuinen
juv	= nuori (1kv/2kv kevät)
tp	= talvipukuinen
vp	= vaihtopukuinen
mus	= Kuopion luonnontieteellisen museon kokoelmissa oleva yksilö

4-2003

Eelis Rissanen, Harri Hölttä ja Jyrki Pynnönen

Havainnoijat

Jussi Aalto (JA), Kalevi Asikainen (KAs), Erkki Björk (EBj), Kari Bovellan (KBo), Timo Damski, Timo Filipoff (TF), Sisko Grästen, Aarne Hagman (AHg), Heidi Hannula (HHa), Matti Happonen, Mika-Petri Harju (MPH), Aimo Hartikainen (AHa), Katri Helppi (KHe), Matti Hovi, Patrick Hublin (PHu), Osmo Huupponen (OHu), Raimo Hytönen (RHy), Harri Hölttä (HHö), Jukka Ihanus (Jlh), Timo Immonen (TIm), Tuomo Jalkanen (TJa), Jari Jokela (JJo), Kai Jäderholm (KJä), Lauri Jäntti, Pertti Kaarakainen (PKa), Eila Karki (EKa), Jorma Kelo (JoK), Marko Kelo (MKe), Jaakko Kettunen (JKe), Jorma Knuutinen (JKn), Juha Koponen (JKo), Jarkko Koskela (JaK), Heikki Kotilainen (HKo), Hannu Kärkkäinen (HKä), Antero Lindholm (ALi), Paavo Liimata (PLi), Asta Lähdesmäki (ALä), Lassi Lähdesmäki (LLä), Olli Lähdesmäki, Toivo Lötjönen, Ilkka Markkanen (IMa), Paula Manninen (PaM), Pertti Mecklin (PMe), Harri Miettinen (HMi), Markus Miettinen (MMi), Raimo Miettinen (RMi), Markku Niiranen (MNi), Allan Nyssönen (ANy), Marko Pakarinen (MPa), Timo Perätie, Juha Piipponen (JPi), Matti Pirska, Juhana Poutanen (JPt), Jyrki Pynnönen (JPY), Mervi Pynnönen, Petro Pynnönen (PPY), Taina Pärnänen (TPä), Riitta Rajala (RiR), Pertti Renvall (PRE), Armi Riikonen (ARi), Eino Repo (ERe), Anne-Mari Rissanen (AMR), Eelis Rissanen (ERi), Juhani Rissanen (JRi), Pentti Runko (PRu), Kalle Ruokolainen (KRu), Kalevi Rutonen (KRt), Hannu Räsänen (HRä), Pertti Räsänen (PRä), Seppo Räsänen (SRä), Helena Rönkä (HRö), Risto Rönkä (RR), Marja Salo, Pertti Sallinen (PSa), Kari Saukkonen (KSa), Pirkko Siikamäki, Hannu Siikavirta (HSi), Kauko Siikström (KSs), Uolevi Skaren (USK), Anna-Kaarina Suhonen, Riitta Suhonen (RSu), Ari Tanskanen (ATa), Petteri Tolvanen (PTo), Ari Tossavainen (ATo), Jorma Tuomainen (JTU), Markku Ukonen (MU), Jyrki Uotila (JUo), Visa Uusipaikka (VU), Jani Varis, Esko Vesänen (EVe), Aaro Väänänen (AVä), Esa Väättäinen, Juhana Väättäinen (JVt), Jarmo Yli- luoma (JYl).

Katsaus lajeittain

Laulujoutsen *Cygnus cygnus*
Joutsenten runsastuminen on nähtävillä myös talvehtivien määrän lisääntymisenä. Syysmuuttajat viivyttelevät alueellamme, niin kauan kuin sula-alueita riittää. Myöhäisinä syksyinä viimeisiä muuttajia riittää vielä alkutalven puolelle ja lajia nähdään säännöllisesti vielä joulukuussa.

Läpi talven lajia tavataan käytännössä vain Rautalammin Tyyrinvirralla. Yksittäisiä talvehtijoita on havaittu myös Varkauden kaupunki- ja lähi-alueen sulissa sekä Leppävirran Konnuksella. Maakuntamme pohjoisosissa säännöllisiksi talvehtipaikoiksi ovat myös tulleet Iisalmen Runnin Saarikoski ja Sonkajärven Koirakoski. Jälkimmäiselle paikalle mm. 18.1.00 (PKa). Satunnaisia talvehtimispaikkoja löytyy ympäri maakuntaa, joskus yllättävänkin pienistä sulapaikoista. Yksittäisiä lintuja havaitaan lisäksi mitä erilaisimmissa paikoissa talviaikaan.

Tyyrinvirran havainnot on koottu taulukkoon 1, ja samoin joulukuiset minimimäärät talvitain. Joulukuiset määrät ovat lisääntyneet viime vuosina, josta esimerkkinä kerääntymä Ylä-Savosta 9.12.00 Son Paasikoski 40 p (USK). Talvella 01/02 tehtiinkin sitten jo historiaa, sillä 13.12.01 havaittiin Rau Tyyrinvirralla 108 p (JKn, EVe). Seuraavana talvena sulapaikat jäättyivät aiemmin ja vastaavanlaisia kerääntymiä ei havaittu joulukuussa. Vastaavasti loppupalvesta muutontyypistä liikehdintää alkaa esiintyä jo helmikuulla.

Haapana *Anas penelope*

Laji on ollut harvalukuinen talvehtija, josta tunnetaan Pohjois-Savosta aiemmin vain neljä havaintoa. Tässä käsiteltävien talvien ajalta tuli peräti neljä havaintoa lisää. Havainnot keskittyvät tyypilliseen tapaan alkutalveen ja joulukuulle vain kaksi yksilöä on havaittu tammikuussa. Leppävirran havainnot saattavat koskea samaa yksilöä.

Havainnot: 29.11– 6.12.97 Suo Kruununsilta 1 ♀ p (JPY, ERi, KRu, KSa, VU ym.), 5.–6.12.98 Lep Sorsakoski 1 ♀ p (ERi, KRu, HRö, RR ym.), 25.–30.12.98 Lep

Taulukko 1. Laulujohtsen kokonaisyksilömäärät (total) eri katsaustalvina. Rautalammin Tyyrinvirran linnut on eroteltu erikseen; läpi talven viettäneiden määrä (talvehtijat) sekä suurin havaittu määrä (maksimi).

Talvi	Tyyrinvirta talvehtijat	Tyyrinvirta maksimi	Talvi total
94/95	5	6	7
95/96	3	8	9
96/97	3	5	20
97/98	4	6	18
98/99	7	13	31
99/00	5	10	90
00/01	8	25	140
01/02	11	108	300
02/03	7	15	80

Konnuskoski 1 ♀ p (OHu, ALi, JPi, HRä) ja 2.–4.12.99 Kuo Haminalahti 1 ♀ p (AHa, IMa, JPY, ERi, Jvt ym.).

Tavi *A. crecca*

Tavi on selvästi haapanaa runsaslukuisempi talvehtija, joka ennen tätä katsausta oli talvella tavattu 20 kertaa. Vajaa puolet on onnistunut talvehtimaan. Usein kyseessä on ollut siipirikkoja. Talven 97/98 havainnot Rautalammin ovat todennäköisesti samoista yksilöistä. Samoin talven 99/00 talven koiraslintu Varkaudesta.

Kaikki havainnot: 26.12.94.–25.2.95 Kuo Jynkkä Pikku-Petosien laskuoja 1 ♀ p (JaK, ERi ym.), 30.11.–3.12.95 Sii Siilinjoki 1 ♀ p (JPY, ERi ym.), 1.12.97 Rau Tyyrinvirta 2 p (ERi, KRu, VU), 23.12.97 Rau Tyyrinvirta 1 p (M. Hovi & P. Siikamäki), 6.1.98 Rau Tyyrinvirta 1 kuolleena löydetty (pedon syömä?) (TJa), 1.12.98 Sii Siilinjoki 2 p (PPY), 12.–13.1.99 Vrk Kuvansinjoki 1 ♀ p (OHu, PPy, KRu), 2.12.99 Vrk Kuvansinjoki 1 ♀ p (OHu) ja 1.12.99 Vrk Turjanvirta 1 ♂ p (OHu) ja 12.12.99–19.1.00 Vrk Kuvansinjoki 1 ♂ p (OHu, HKä, HMi, HRä ym.).

Sinisorsa *A. platyrhynchos*

Sinisorsan vakituksia talvehtimispaikkoja Pohjois-Savossa ovat Kuopion keskusta ja sen ympäristö, Rautalammin Tyyrinvirta, Suonenjoen Kruununsilta ja Varkauden Pirtinvirta. Kuopiossa lintuja tavataan kaupunkialueella Mal-

japuruolla ja Likolahdessa. Ilmeisesti samat linnut kiertelevät Sorsasavossa Savon Sellun sulassa ja Kallansilloilla välillä talvella aukeavissa sulissa esim. 14.2.–3.3.95 parhaimmillaan 3 ♂♂ 2 ♀♀ p (HHö, ERi, KRu) ja 18.1.98 6 p (AMR, ERi). Yleensä lintuja on ollut puolenkymmentä, mutta 30.12.01 Kuo Likolahti 14 p (EBj) ja 3.2.02 Kuo Maljapuro peräti 19 p (PRE, RSu). Suonenjoen Kruununsilta on ollut pitkään tunnettu talvehtimispaikka ja ilmeisesti lisäruokinnan turvin sorsien määrä oli suuri. Nytkin vielä talvina 94/95 ja 95/96 normaallit määrät esim. 1.1.95 Suo Kruununsilta n. 40 p (JaK, HKo, ERi) ja 2.12.95 Suo Kruununsilta 31 p (JRi, KRu, MU). Tämän talven jälkeen määrät ovat vähentyneet ja talvella 96/97 tavattiin paikalla 8.12.96 10 p (JPY) ja helmikuulla 97 enää 3 ♂♂ 2 ♀♀ p (JPY, ERi, KRu ym.). Siitä lähtien paikalla on talvehtinut enimmillään puolenkymmentä yksilöä. Ilmeisesti ruokinta paikalla loppui ja sorsat ovat siirtyneet muualla. Rautalammin Tyyrinvirralla talvehtivien määrä on ollut suuruusluokkaa 10 yks. Kuitenkin talvesta 98/99 tuntuu talvehtijoiden määrän hiukan lisääntyneen esim. 25.12.98 9 ♂♂ 8 ♀♀ p (TJa) enimmillään 5.1.02 peräti 46 p (TF, MKe, HKo, ERi). Ovatkohan Suonenjoen linnut siirtyneet Rautalammin? Varkauden Pirtinvirralla on talvehtijoiden määrä ollut aika tasaisesti n. 30–40 yksilön luokkaa. Jakson paras talvi oli kuitenkin 00/01, jolloin havaittiin 10.2.01 peräti n. 70 p (HKO, KRu).

Tämän lisäksi yksittäisiä talvehtivia lintuja tavataan lähes joka talvi myös Leppävirran Konnukseilla, Leppävirran Sorsakoskella, Maaningan Viannonkoskella ja Rautalammin Kattilavirralla (Tyyrivirran lintuja), Rautalammin Nokisenkoskella sekä Suonenjoen Suonenjoella (alempana Kruununsiltaa). Vesistöjen ollessa auki, lintuja viipyi sulapaikoissa pitkälti joulukuulle. Tämä on ollut havaittavissa erityisesti talvina 96/97, 00/01 ja 01/02. Satunnaisesti sinisorsia voi talvehtia muuallakin. Seuraavaan koottuna muutamia satunnaisempia havaintoja ja talvehtimispaikkoja (havaittu joulukuun alun jälkeen): 22.1.95 alk. kevääseen Suo Kutunkylä Kutunjoki 1♂ p (JPY, KSA), 6.12.97-13.1.98 Sii Kemiran Sula (KRu), 9.2.97 Kaa Rauanjoki 3♂♂2♀♀ p (PRä), 9.12.98-30.1.99 Iis Kihlovirta 2 p (M. Happonen, KRu), 10.1.99 Iis Pitkäkoski 1 p (JYI), 28.2.99 Kaa Rauanjoki 4♂♂1♀ p (PRä), 28.2.99 Kaa Melttunen 1♂♀ p (PRä), 18.12.99 Kaa Kortteinen 1♀ p (PRä), 24.12.99 Ter Äyskoski 1♂ p (PPY), 25.12.99 Suo Kutunkylä Kutunjoki 1♂ p (JPY), 1.1.01 Maa Mustavirta 1♂ p (AHa, ALä, LLä, IMA), 6.1.01 Sii Siilinjoki 1♂ p (MU), 22.1.01 Jua Pisankoski 1♂ p (JVt), 10.2.01 Lep Osmajoki 2 p (KRu), 5.1.02 ja 24.2.02 Kaa Melttusvirta 1♂♀ p (ALä, LLä) ja 13.1.03 Lap Ala-Pitkä 1 N (O. Lähdesmäki).

Tukkasotka *Aythya fuligula*

Laji on ollut säännöllinen talvilaji ja havaitaan keskimäärin joka toinen vuosi. Tämän kertaiset viisi havaintoa ovat yhtä lukuunottamatta alkutalvisia havaintoja. Lisäksi vuodelta 98 myös yksi tunnistamaton sotkalaji.

Kaikki havainnot: 5.-17.12.94 Suo Kruununsilta-Siinonsilta 1♀ p (JaK, ERi, KSA ym.), 5.-6.12.96 Rau Tyyrinvirta 1♀ p (HHö, JKe, ERi ym.), 8.11.-9.12.99. Vrk Tyyskä 1♀ p (OHu, JIh, MMi, ERi ym.), 2.12.00 Lep Häikiä 1 p (HKä, HRä) ja 1.1.-9.2.01 Rau Tyyrinvirta 1♀ p (KRu, TPä, EVe, JYI) sekä sotkalaji 5.12.98 Maa Viannonkoski 1♀ p (HHö, ALä, JPt).

Alli *Clangula hyemalis*

Alli on tukkasotkaa harvalukuisempi talvehtija. Useimmat havainnot ovat nimenoman alkutalven viivytelijoita. Niin myös tämän jakson viisi havaintoa: 1.-3.12.97 Vrk Pirtinvirta 1♂ p (OHu, HRä,

KRu, VU ym.), 6.12.97 Rau Konnekoski 1♂ p (JPY, PPy, PTO), 13.12.98 Vrk Pirtinvirta 1♀ p (JRI, KRu, MU), 4.12.99 Kuo Kuopionlahti 1♀ p (TF, KRu, Psa, MU, VU ym.), 2.12.00 Rau Tyyrinvirta 1♀ p (JA, TPä, EVe).

Mustalintu *Melanitta nigra*

On edellistä serkkuaan harvinaisempi talvehtija. Silti tälle jaksolle peräti seitsemän havaintoa: 22.1.95 Vjä 1 (ilm. huonokuntoinen) lopetettu (R. Mustonen/mus), 26.12.97 Lep Konnus 1♀ p (OHu, ALi, JPi), 1.12.98 Vrk Huruslahti 1♀ p (HRä ym.), 5.12.99 Vrk Lehtoniemi 1♀ p (JHh), 30.11.-11.12.00 Kuo Puutossalmi 1♀ p (JKe, MPa, ERi, JVt ym.), 30.12.00-1.1.01 Rau Tyyrinvirta 1 p (JKn, KRu ym.) ja 8.12.01 Rau Nokisenkoski 1 p (TJa, EVe).

Telkkä *Bucephala clangula*

Telkkä on säännöllinen jokatalvinen talvehtija, joka vaatii kokosukeltajana hiukan isompia sula-alueita. Talvisaikaan nähtävät määrät kipuavat parhaana talvina yli kymmenen yksilön. Telkkiä nähdään käytännössä joka talvi Rautalammin Tyyrin- ja Kattilavirralla sekä Nokisenkoskella, Leppävirran Konnukseilla ja Varkauden kaupungin alueen sulissa. Yleensä kyseessä on 1-2 lintua, jotka oleskelevat paikalla läpi talven. Joskus lintuja oleilee paikoilla enemmänkin, esim Tyyrinvirralla oli 5.12.99 5 p (JHh, JaK, HKo ym.) ja 9.-13.12.01 2♂♂3♀♀ p (EKa, JKn, IMA ym.) sekä 7.-13.1.01 Vrk Pirtinvirta 2♂♂2♀♀ p (AHa, JKe, ERi, KRu ym.).

Lämpiminä syksyinä, jolloin isommissa vesistöissä on vielä sulapaikkoja auki pitkälti joulukuulle. Lintuja tavataan myös Kuopion kaupungin ympäristön sulissa ja Suonenjoen ympäristön sula-alueilla. Erityisesti talvina 96/97, 00/01 ja 01/02, jolloin lintuja tavattiin lisäksi ympäri maakuntaa. Talven 02/03 esiintyminen taas oli poikkeuksellisen niukka, jolloin yksittäisiä lintuja havaittiin vain Rautalammin.

Peruspaikkojen ulkopuolisia talvehtimispaikkoja (ei aivan joulukuun alusta): 6.1.95 Kaa Sivakajoki 1♂ p ja Koskentaival 1♀ p (PRä), 10.12.96 Sii Pikku-Siili Samallahti 2♀♀ p (KRu), 6.12.97-13.1.98 Sii Kemiran sula 1♀ p (KRu, MU), 5.-9.12.98 Iis Kihlovirta 1♀ p (MNI, KRu, AVä, JYI), 20.-21.12.98 Maa Mustavirta 1♀ p (JKe, HKo, KRu), 28.2.99

Kaa Melttunen 1♀ p (PRä) ja 1.-23.12.00 Iis Kihlovirta 1♀ p (KAs, MNI, KRu, AVä, JYI).

Uivelo *Mergus albellus*

Uivelosta on Pohjois-Savosta neljä aiempaa talvihavaintoa. Uiveloiden havainnot muuttoajoilta ovat runsastuneet, joka näyttää heijastuvan myös talvihavaintoihin. Jaksolta viisi havaintoa, joista lisälmen ja Maaningan havainnot saatavat olla samasta yksilöstä: 26.11.95-17.3.96 Vrk Ämmäkoski tehtaavirta 1♀ p (OHu, JIh, HKo, ERi ym.), 1.12.97 Rau Tyyrinvirta 1♀ p (ERi, KRu, VU), 25.11.-23.12.00 Iis Kihlovirta 1♀ p (MNI, AVä, JYI), 1.1.01 Maa Mustavirta 1♀ p (AHa, ALä, LLä, IMA) ja 1.-16.12.01 Rau Tyyrinvirta 1♀ p (AHa, EKa, JKn, IMA, EVe ym.).

Tukkakoskelo *M. serrat*

Aiemmat 11 talvihavaintoa saivat jatkokseen kolme uutta: 3.12.94-1.1.95 Rau Tyyrinvirta 1♀ p (HHa, ERi, KSA ym.), 25.-28.2.96 Vrk Ämmäkoski tehtaavirta 1 2kv♂ p (AHa, JKe, ERi ym.) ja 2.12.00 Kuo Humalaselkä 1 p (KRu, MU).

Isokoskelo *M. merganser*

Laji on telkkiä runsaslukuisempi talvehtija viihtyen samoilla isomilla sulapaikoilla. Esiintyminen vaihtelee suuresti talvittain. Joinakin vuosina on vielä joulukuussakin havaittu isoja kerääntymiä. Ennätysellinen talvikerääntymä havaittiin vuonna -96 Varkaudessa: 6.12.96 Akonlahti 128 p (HMi) ja 7.12.96 Siitinselkä 160 p, joista suurin osa (n. 120 yks.) nousi ja lähti etelään (JPY, ERi ym.) (havainnot koskevat osittain samaa parvea). Seuraavaksi suurimmat kerääntymät ovat vuodelta -99: 4.12.99 Kuo Puutossalmi 25 p

(KRu, MU), 4.12.99 Vrk Kinkamonselkä 82 p (HKä, HMi, HRä) ja 6.12.99 Rau Etelä-Konnevesi n. 30 p (JKn, EVe). Normaalisti havaitaan kymmenkunta yksilöä eri puolilla. Vähiten havaintoja tehtiin talvella 95/96, jolloin 1.12.95 Rau Tyyrinvirta 1 p (HHö) havaittu oli alkutalven ainoa hav.

Vakiotalvehtimispaikkoja ovat Rautalammin Tyyrin- ja Kattilavirta sekä Nokisenkoski, Leppävirran Konnus ja Varkauden kaupungin alueen sulat. Yleensä talvehtivat linnut ovat yksittäisiä. Muutamia eksoottisempia talvehtimispaikkoja: 6.1.95 Maa Viannonkoski 1♀ p (MU ym.), 22.12.98-30.1.99 Lap Nerkoon kanava 1 p (USK), 2.1.99 1 p Rau Vaajasalmi (JKn, EKa), 9.1.00 Ter Äyskoski 1 p (KAs, MNI, AVä, JYI ym.). Liikehtimistä tuntuu olevan läpi talven, josta esimerkkinä talven 02/03 havainnot 9.1.03 Vrk pirtinvirta 7 p ja 12.1.03 20 p (HMi, MMi). Näistä voi miettiä, ovatko ne myöhäisiä syysmuuttajia vai aikaisia kevätmuuttajia? Helmikuussa on jo havaittavissa kevätmuuttoon viittaavaa liikehdintää. Talvi 95/96 oli erityisen poikkeava. Joulukuussa nähtiin vain yksi lintu, kevätmuutto alkoi poikkeuksellisen aikaiseen. Varkaudessa ja Leppävirroilla 11.-29.2. nähdyt noin 13 lintua on selvästi tulkittavissa muuttaneiksi.

Pyö *Bonasa bonasia*

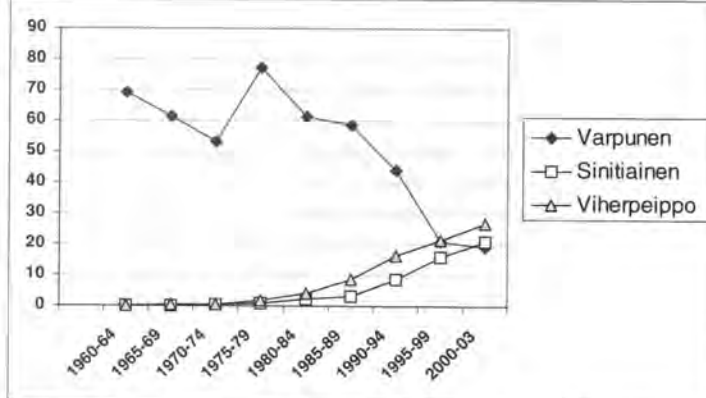
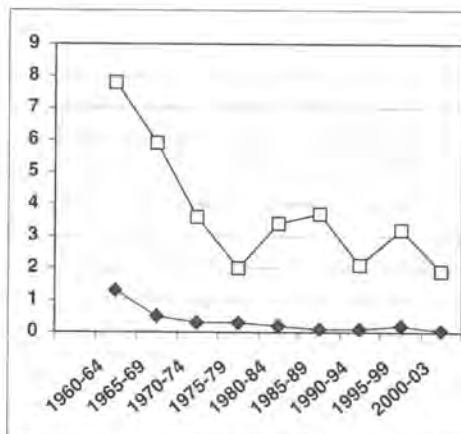
Talvilintulaskennoissa pyitä nähtiin eniten talvina 95/96 (1,08 yks./10 km), 98/99 (1,06 yks./10 km) ja 00/01 (1,71 yks./10 km), heikoimmat tulokset taas kahdelta viimeisimmältä talvelta, 01/02 0,33 yks./10 km ja 02/03 0,3 yks./10 km.

Riekko *Lagopus lagopus*

Talvesta 87/88 alkanut nollatalvien ketju talvilintulaskennoissa kat-

Isokoskelo kuuluu talven perusvesilintuihin. Niitä voi alkutalven ollessa leuto nähdä joskus suuriakin määriä.

Kuvat 1 ja 2. Viiden eri lintulajin esiintyminen (yksilöä/10 km) talvilintulaskennoissa vuosina 1960-2003. Taulukosta käy hyvin ilmi metson ja teeren vähittäinen mutta selkeä taantuma, varpusen 1990-luvulla alkanut alamäki sekä sinitäisen ja viherpeipon alusta lähtien jatkunut selkeä kasvu. Kaksi viimeksi mainittua lajia ovat laskennoissa nykyään jo varpusta yleisempiä! Kolme ensimmäistä laskentatalvea (1957-59) on jätetty pois, ja viimeisessä periodissa on mukana vain neljä talvea. Reittikilometrien yhteispituus eri jaksoilla oli seuraava: 1960-64, 1094km; 1965-69, 1545km; 1970-74, 1974km; 1975-79, 2411km; 1980-84, 1987km; 1985-89, 2760km; 1990-94, 2324km; 1995-99, 1816km; 2000-03, 1614km.

kesi vasta 95/96, jolloin heti 17 lintua (0,51 yks./10 km) ja seuraavana talvena 19 lintua (0,64 yks./10 km). Lopuista katsaustalvista nolatalvia kaksi (99/00 ja 02/03), muina talvina 4-10 yksilöä (0,1-0,25 yks./10 km). Vähimmäillään keskitalven laskentakierroksella. Ilmoitetut havaintopaikat: Rvr Tiilikka ja Korpimäki, Rau Rastunsuo, Tyrvinvirta, Etelä-Saikari ja Hankavesi, Nil Eitikkansuo, Kei Vuonamo, Suo Paasvesi, Tyrvinmäki, Kapeensalo ja Vääräjärvi, Iis Koivuniemi ja Son Jyrkkä.

Teeri *Tetro tetrix*

Teerimäärien pitkäaikaisvaihtelusta on lisätietoa Kuvassa 1. Kannanvaihtelut perinteisesti varsin voimakkaita, nyt heikoimman (96/97 0,44 yks./10 km) ja parhaimman (99/00 4,41 yks./10 km) teeritalven ero oli kymmenkertainen. Laskennoissa yksilömäärät ovat suurimmillaan keskitalven laskentakierroksella. Suurimmat ilmoitetut parvet: 25.12.97 Nil Eitikkansuo a130 p (HHö) ja 4.1.01 Rau Rastunsuo 200 p (MKe, JKe).

Metso *T. urogallus*

Metsolla ei tunnetusti mene lujaa, talvilaskennoissa niitä nähtiin tarkastelujaksolla vähemmän kuin riekkoka. Myös pitkäaikaistrendi on selkeä (kuva 1.). Enimmillään nähtiin talvella 97/98 13 yksilöä (0,33 yks./10 km), huonoimmillaan 96/97, 01/02 ja 02/03 vain yksi lintu (0,02-0,03 yks./10 km). Mataliin kokonaismääriin lienee vaikutusta myös sillä, että laskentareitit sijoittuvat paljolti metsolle sopimattomille alueille. Yksittäishavainnoista mainittakoon 8.2.00

Rau Kerkonkoski 2♂♂2♀♀ p (IMa) ja 16.2.02 Rvr Tiilikajärvi 2♂♂ p (JKo).

Fasaani *Phasianus colchicus*

Vakain talvikanta näyttäisi olevan Iisalmessa ja Siilinjärvellä. Iisalmessa esiintyminen näyttää painottuvan kahteen paikkaan: Tervakankaan ja Pitkälähden ympäristöön, jossa havaittiin eniten talvella 02/03 4 p (KBo, AVä). Lisäksi yksittäisiä lintuja nähtiin Kivirannassa ja satunnaisesti muuallakin kaupungin ympäristössä. Siilinjärvellä lintuja on havaittu parissa paikassa. Pyylammilla oli eniten talvella 97/98, jolloin parhaimmillaan 8 p (IMa, MU). Toinen paikka Leppäkaarten ympäristö, jossa parhaimmillaan myös 94/95 n. 10 (JJo, ERi, MU ym.). Määrät ovat siitä hiukan vähentyneet ja Leppäkaarteissa on havaittu vain yksittäisiä lintuja. Pyylammella on ollut edelleenkin suuruusluokkaa puolenkymmentä lintua. Talvilintulaskennoissa vaihteluväli 0-0,3 yks./10 km, eniten keskitalven laskentakierroksella.

Myös Varkaudessa on talvella 97/98 alkan 10 p (JaK, HKo, ERi ym.) ja havaintoja on tehty ainakin talveen 01/02 saakka. Suonenjoen Iisveden alueella on myös ollut vakaa kanta mm. 1.12.95-15.1.96 Suo Iisvesi keskusta 4♀♀ p (AHa, JKe, ERi ym.). Alueelta ei ole kuitenkaan ilmoitettu havaintoja talven 01/02 jälkeen.

Tämän lisäksi seuraavat yksittäishavainnot: Marras- ja joulukuun 95 Rau Etelä-Saikari 1♀ p (L.& E.Korhonen/TJa), 1.1.96-läpi talven Kuo Petonen Pistokatu ja Pyörö 1♀ p (JPY, PPy, VU),

4.12.95-6.3.96 Sii Kasurila 1 p (ERi, MU ym.), 14.1.01 Rau kk 2♀♀ p (Majja Toroi/EVe), 6.12.01 Suo Pappilampelto 2♂♂1♀ p (HKä), 9.12.01 Kuo Hiltulanlahti 2 p (Maallikko/PHu), 12.11.01-11.2.02 Lep Nikkilänmäki 1♀ p (HRö, RR) ja 5.1.02 Rau Rastunsuo 1♀ p (MKe, ERi, KSi).

Kuikka *Gavia arctica*

Yhdistyksemme tunnuslintua havaitaan keskimäärin joka toinen talvi. Tyypillisesti linnut havaitaan yleensä joulukuun alkupuolella. Ohessa jakson seitsemän yksilöä määritetyistä kuikista sekä yksi sp. Juankosken ja Kuopion havainnot ovat ensimmäistä tammikuista havaintoja maakunnastamme. Kaikki havainnot: 26.11.-9.12.96 Vrk Pirtinvirta 1 ad p (siirretty muualta!) (ALi, HKo, ERi ym.), 30.11.-6.12.98 Rau Tyrvinvirta-Lonkari 1 p (PPY, ERi, KRU ym.), 18.12.99 Maa Maaninkajärvi 1 mus (PRu), 26.12.99 Kuo Sorsasalo 1 p (IMa), 12.12.00 Kuo Sotkanselkä 1 p (ALä, LLä), 7.1.01 Jua Niskakoski 1 p (Päivi Maksimainen ym./JVt) ja 14.1.01 Kuo Riistavesi Susivirta 1 p (AHa, IMa) sekä *Gavia sp* 21.12.98 Vrk Könönpelto 1 kierr./W (PSa).

Silkkiuikku *Podiceps cristatus*

Kuikan kanssa samassa kategoriassa, mutta on kuitenkin hiukan runsaampi. Talvihavainnot yleensä joulukuulta tai tammikuun alusta, ainakin neljä on selvinnyt talven yli. Joskus linnut jäävät hyviin pieniinkin suliiin oleskelemaan, kuten tässä tapauksessa Lapinlahden lintu. Kaikki havainnot: 3.12.94-1.2.95 Lap Akkolansalmi 1 p (löy-

detty heikkokuntoisena ja hoidon jälkeen vapautettu sulaan) (HHö, ERi, KSA ym.), 3.-7.12.96 Kuo Puutossalmi 1 ad p (JPY ym.), 12.-20.12.98 Vrk Pirtinvirta 1 p (OHu, HRä, JRi, KRU, MU ym.), 3.-4.12.99 Maa Mustavirta 2 p (JPY, KRU, MU), 19.12.99 Kiu Meijerin sula 1 p (JYI), 20.11.-28.12.99 Lap Kuivamaidon sula (ARi, ERi ym.), 1.12.00 Sii Iso-Jälä 2 p (KRU) ja 24.12.00 Kiu Rapakkojoki 1 p (ATa).

Kanahaukka *Accipiter gentilis*

Ilmoitettujen havaintojen perusteella esiintymisessä näyttää olevan hyvinkin paljon vaihtelua eri talvien välillä. Varmimmin kanahaukan tapaa talvella kaatopaikkojen lähellä, mutta eivät ne näytä vierastavan kaupunkialueitakaan. Talviset määrät on koottu taulukoon 2. Talvilintulaskentojen pohjalta kanta on sensijaan varsin tasainen, eri vuosina laskennoissa 0,03-0,23 yksilöä/10 km. Määrät laskevat kevästä kohden, syksylaskennoissa on nähty 18 yksilöä, talvella 16 yksilöä ja keväällä 8 yksilöä.

Varpushaukka *A. nisus*

Varpushaukat viihtyvät hiukan isompaa serkkuaan lähempänä taajamaa ja myös lintuautojen läheisyydessä. Ilmoitettujen havaintojen perusteella vaihtelua on jonkun verran eri talvien välillä. Hyvinä pihlajanmarjavuosiina ja leudompina talvina esiintyminen on hiukan runsaampaa. Jakson erikoisin havainto 31.1.96 Sii Toivalan metsäkoululla nähty varpushaukka söi pähkinähakin (J. Varis). Lukemat eri talvilta kunnittain on koottu

Taulukko 2. Talviset kana- ja varpushaukkojen yhteismäärät sekä kunnittaiset määrät eri talvilta.**Kanahaukka**

94/95: Yhteensä 5: Kuo 2, Lep 1, Rau 1, Vrk 1.
 95/96: Yhteensä 22: Rau 6, Kuo 6, Sii 4, Suo 2, Lep 1, Jua 1, Tuu 1, Kaa 1.
 96/97: Yhteensä 9: Kuo 3, Nil 2, Vrk 2, Rau 2, Tuu 1.
 97/98 Yhteensä 13: Kuo 5, Rau 2, Iis 2, Rvr 1, Sii 1, Vrk 1, Vjä 1.
 98/99 Yht 10: Kuo 3, Sii 2, Rau 2, Vrk 2, Iis 1.
 99/00 Yht 17: Rau 5, Iis 3, Kuo 2, Sii 2, Kaa 1, Lep 1, Nil 1, Suo 1, Vie 1.
 00/01 Yht 19: Kuo 7, Rau 5, Iis 5, Sii 1, Vrk 1.
 01/02 Yht 16: Kuo 5, Rau 4, Iis 2, Vrk 2, Kuo 1, Sii 1, Nil 1.
 02/03 Yht 13: Kuo 6, Iis 3, Lap 2, Sii 1, Vrk 1.

Varpushaukka:

94/95: Yht 11: Sii 3, Lep 2, Rau 2, Vrk 2, Suo 1, Kuo 1.
 95/96: Yht 20: Kuo 5, Sii 4, Vrk 3, Rau 3, Nil 1, Lep 1, Maa 1, Pie 1, Kaa 1.
 96/97: Yht 11: Kuo 3, Rau 2, Vrk 2, Iis 1, Nil 1, Sii 1, Suo 1.
 97/98: Yht 7: Kuo 2, Rau 2, Nil 1, Sii 1, Vrk 1.
 98/99: Yht 11: Iis 2, Rau 2, Vrk 2, Kaa 1, Kuo 1, Nil 1, Sii 1, Son 1.
 99/00: Yht 15: Kuo 6, Iis 2, Rau 2, Sii 2, Lap 1, Lep 1, Son 1.
 00/01: Yht 25: Kuo 7, Iis 5, Rau 4, Sii 2, Son 2, Suo 2, Lap 1, Lep 1, Vrk 1.
 01/02: Yht 18: Kuo 8, Suo 3, Lep 2, Sii 2, Iis 1, Lap 1, Vrk 1.
 02/03: Yht 12: Iis 3, Kuo 2, Sii 2, Lap 1, Lep 1, Rau 1, Suo 1, Vrk 1.

taulukkoon 2. Talvilintulaskentojen perusteella esiintyminen on tasaista. Katsausjaksolla niin syys-, talvi- kuin kevätlaskennoissaakin havaittiin yhteensä 16 varpushaukkaa kussakin. Enimmillään talvina 95/96 ja 00/01 nähtiin 0,27 yks./10 km, kun taas talvella 1994/95 jäätin nolliille. Kuvaavaa on, että 94/95 oli laskennoissa huonoin talvi paitsi varpushaukalle, myös kanahaukalle ja monille pikkulinnuille – kun taas 95/96 ja 00/01 parhaina varpushaukkatalvina liikkeellä oli varsin runsaasti marjalintuja sekä muita pikkulintuja.

Tuulihaukka *Falco tinnunculus*

Laji on tavattu aiemmin vain kahdeksan kertaa Pohjois-Savossa talvella. Edellinen havainto on talvelta 91/92. Nyt yksi havainto 5.12.01 Maa Patalahti 1 p (JTU).

Ampuhaukka *Falco columbarius*

Jokatalvinen vierailija ja havainnot painottuvat taajamiin. Talviset linnut tuntuvat liikkuvan aika laajaltikin, joten parin talven osalta havaintoja Kuopiosta on yhdistelty ja oletettu kyseessä olevan samoja yksilöitä. Talvella 00/01 havaittiin peräti ennätysmäiset seitsemän yksilöä. Lieneekö leudompi alkutalvi vaikuttanut asiaan. Kaikki havainnot: 3.12.94 Lep Lammin-
 1 p (ALi), 6.12.94 Kuo Likolahti 10 p (AHa, HKo), 4.12.95 Sii Kasurila 1 p (ERi), 15.1.96 Kuo Päiväranta 1 kiert. (HHö), 30.1.96 Sii Räisälä 1 p (MU), 15.12.96 Sii keskusta 1 p ja sama 6.1. Sii Räisälä (MU), 1.–5.2.97 Kuo Männistö 1 p (KRu, PSa ym.), 2.12.97 Kuo keskusta 1 p (KRu), 29.1.98 Kuo Molymäki 1

p (M. Pirskanen), 3.2.98 Kuo Puijonlaakso 1 p (PSa), 5.12.98 Vrk Lehtoniemi 1 p (HKä, HRä), 3.12.99 Suo Iisvesi 1 p (MPa, ERi, JVT), 6.12.99–24.2.00 Kuo kaupunkialueen eri puolilla 1 kiert. (todennäköisesti sama) (JKe, ALä, IMa), 2.12.00–21.1.01 Kuo Keskusta–Linnanpelto–Saarijärvi 1 kiert. (ALä, PRe, KRu, RSu, MU ym.), 25.12.00 ja 21.1.01 Kuo Pitkälähti 1 p (IMa, PSa), 3.–14.1.01 Kuo Neulalahti–Julkula–Puijonlaakso 1 kiert. (MKe, IMa), 22.1.01 Sii kk. 1 kiert. (MU), 27.1.–3.2.01 Kuo Sorsasalo 1 kiert. (IMa), 30.1.01 Rau kk 1 p (Eero Jalkanen/TJa), 25.2.01 Sii Vuorela 1 S (MKe) ja 8.–30.12.01 Kuo Linnanpelto 1 saal (HKO, ALä).

Nokikana *Fulica atra*

Pohjois-Savon kuudes ja seitsemäs talvihavainto osuivat tälle katsausjaksolle. Mistäköhän linnut ilmaantuivat sulapaikoille vasta tammikuussa? Havainnot: 17.1.–15.2.98 Vrk Pirtinvirta 1 p (HKä, MMi, KRu ym.) ja 28.1.–1.2.01 Rau Lonkari 1 p (EKa, JKn ym.).

Kurki *Grus grus*

Nuori lintu viivyteli Maaningalla vielä joulukuun alussa. Lintu oli lentokykyinen, mutta ilmeisesti menehtyi. Havainto on toinen talvihavainto lajista, edellinen on vuodelta 1936. 29.11.–6.12.99 Maa Kurolanlahti 1 lkv p (PRu ym.).

Töyhtöhyppä *Vanellus vanellus*

Pohjois-Savon ainoa talvihavainto lajista 12.12.94 Vrk keskusta 1 m (T. Damski). Havainto on AHK:n tarkastama.

Lehtokurppa *Scolopax rusticola*

Lehtokurppa on myöhäinen muuttaja, josta viimeiset havainnot ovat marraskuulta. Ensimmäinen talvihavainto 1.12.96 Rau Etelä-Saikari 1 p (Eero Jalkanen/TJa).

Kalalokki *Larus canus*

Lämpiminä syksyinä kalalokkeja jää viivyttelemään Pohjois-Savoon vielä joulukuulle. Nyt näin tapahtui neljänä talvena. Talvella 96/97 kierteli vielä joulukuun alussa Kuopion ympäristössä useita mm. 1.–6.12.96 Kuo Maljalahti–Väinölänniemi–Haapaniemi alueella väh. 4ad 1 juv p (PLi, JPy, ERi, KRu ym.), viimeinen havainto 14.12.96 Kallansillat 1 N (IMa). Talvella 99/00 vielä 1.12.99 Kuo Haapaniemi 5 p (ALä, ERi ym.) ja viimeiset 4.12.99 Kuo Matkustajasatama 1 p (KRu, MU) ja 4.12.99 Kuo Pirttiniemi 1 p (HHö, ALä, JPt ym.). Talvella 00/01 joulukuun alussa Kuopion ja myös Siilinjärven ympäristössä, esim. 2.12.00 Sii Iso-Jälä 1 p (MPa, ERi, JVT), havaittiin vielä useita yksilöitä. Viimeiset 16.12.00 Kuo Matkustajasatama 3 p (EBJ), Talvella 01/02 viimeiset havainnot 1.12.01 Kuo Kelloniemen–Sataman ympäristöstä n. 5 p (Jlh, JaK, HKo, PRe, RSu ym.).

Harmaalokki *Larus argentatus*

Harmaalokit ovat viime vuosina viihtyneet yhä pidempään syksyllä ja aika monena vuonna viivähtivät tällä katsauskaudella alkutalveen saakka. Koska kyseessä on uusi ilmiö, on tässä tarkasteltu havaintoja talvi kerrallaan.

Talven alut 94/95 ja 95/96 olivat sen verran viileitä, että silloin tehtiin vain kaksi alkutalven havaintoa: 1.–2.12.94 Vrk Huruslahti 1 lkv p (HHö, PPy, KSa ym.) ja 2.12.95 Rau Tyrvinvirta 1 juv p (AHa, KRu, MU ym.). Kevätmuuttaja ehti talvella 94/95 talven puolella 25.2.95 Vrk Huruslahti 1 ad p (HKO, ERi ym.).

Talvi 96/97 oli Ensimmäinen talvi kautta aikojen, kun harmaalokit viivytelivät maakunnassamme suurin joukoin joulukuun puolelle. Lintuja havaittiin enemmän Kuopiossa, Leppävirralla ja Varkaudessa, sekä muutama lintu Rautalamilla. Kuopion Heinälammintteellä vielä 6.12.96 200 p ja 8.12.96 70 p (JPy, PPy, ERi, KRu, MU ym.). Lintuja runsaasti myös muualta Kuopion keskustan ympäristöstä ja Puutossalmelta. Leppävirran Riikinevalla oli 6.12.96 100 p ja 7.12.96 40 p (JaK, HKo, ERi, MU ym.). Var-

kaudessa myös useita kymmeniä lintuja hajallaan mm. 7.12. Lehtoniemi 30 p (JPy, KRu ym.). Viimeiset havainnot tehtiin 14.12.96 Kuo Heinälammintteellä 2 ad 2 juv p (JPy, KRu) ja 15.12.96 Lehtoniemi a8 S (OHu).

Talvella 97/98 vähäisempiä määriä, mutta linnut viivähtivät pidempään. Talven kynnyksellä 30.11.97 Kuo Heinälammintteellä 6 p (JPy ym.). 1.–25.12.97 Vrk Pirtinvirta–Huruslahti 2 juv p (OHu, ALi, JPi, HRä), joista toinen vielä 15.2.98 Vrk Pirtinvirta 1 2kv p (TIm, HKä). Ensimmäinen kevätmuuttaja vielä talven puolella 28.2.98 Vrk Pirtinvirta 1 ad p (OHu). Lisäksi 30.12.97 Iis keskusta 1 juv p (JPy, KSa) ja kaksi tunnistamatonta isokokoista lokkia: 4.1.98 Kuo keskusta 1 ad E (KRu) ja 22.2.98 Kuo Kallavesi 1 m (HKO).

Talvella 98/99 lintuja seikkaili aina 5.12.98 saakka Kuopion, Leppävirran ja Varkauden ympäristössä useita kymmeniä lintuja. Eniten 5.12.98 Vrk Huruslahti 16 p (ALi, OHu, KRu, ERi ym.). Tämän jälkeen vain yksittäisiä. Viimeiset 13.12.98 Kuo Puutossalmi 1 S (PHu) ja 13.–26.12.98 Vrk Huruslahti 2 juv p (ALi, OHu, JPi, KRu, ERi ym.).

Talvella 99/00 lintuja lähes yhtä runsaasti kuin talvella 96/97. Niinpä vielä 4.12.99 Kuo Haminalahti ja Heinälammintteellä n. 70 p (MPa, ERi, KRu, MU, JVT ym.). Tämän jälkeen linnut vähenivät nopeasti ja 6.12.99 Vrk Päivänsaari 8 lkv p (Jlh). Talvelta mielenkiintoinen havainto 22.1.00 Kuo Kelloniemi 5 m (EBJ) ja kevätmuuttajakin ehtivät vielä talven puolella 29.2.00 Vrk Huruslahti 8 p (HMi).

Talvella 00/01 lintuja saattoi olla talvella 96/97 enemmän liikkeellä, mutta linnut olivat hajallaan pitkin maakuntaa. esim. suurin kerääntymä 2.12.00 Kuo Heinälammintteellä 30 p (MPa, ERi, JVT ym.). Havaintoja pitkin joulukuuta mm. 16.12.00 Iis Kiviranta 1 m (AVä). Lisäksi vielä tammikuulta Kuopion Heinälammintteellä 1.1.01 Kuo 1 2kv p (KRu) ja 4.1.01 8 p (JoK, MKe) sekä Iisalmesta Kilpivirta–Koljonvirta 8.–14.1.01 Iis 1 p (KAs, KBo, JYl) ja Porovesi 19.1.01 1 m (L. Jäntti).

Talvella 01/02 lokkeja nähtiin vielä 1.12 Kuo Heinälammintteellä 10 p (TF, LLä, PSa ym.). Tämän jälkeen havaittiin vain muutamia yksittäisiä ja viimeinen havainto 18.12. Rau Etelä-Konnevesi 1 lkv kiert. (Timo Matilainen/EVe).

Talven 02/03 alku oli sen verran kylmempi, että harmaalokkeja ei havaittu talven aikana ollenkaan.

Kesykyhyhy *Columba livia*

Pulukannat ovat talvilaskentojen mukaan nousussa: talvien 94/95–96/97 noin 7 linnusta/10 km on noustu hiljalleen talven 02/03 27,3 yksilöön/10 km. Viimeksi kannat ovat olleet talvilaskennoissa näin korkealla 1980-luvun alussa. Kanta näyttäisi olevan levittäytymässä myös pienempiin taajamiin. Suurin keskittymä perinteisesti Kuopion keskustassa, josta ilmoitetut arvot ovat vaihdelleet talvesta toiseen 300–500 yksilöön. Muut havaintopaikat ja niiltä ilmoitetut korkeimmat summat: Iis keskusta (50), Vjääkkä (8), Kiu keskusta (3), Sii keskusta (110), Jua kk (25), Vrk Lehtoniemi (200), Lep Sorsakoski (6), Suo keskusta (38), Rau kk (19), Maa kk (13) ja Lap kk (12). Satunnaisesti yksittäisiä lintuja on ilmoitettu muualtakin esim. Kuopion kaatopaikalta.

Huuhkaja *Bubo bubo*

Talviset määrät vaihtelevat 3–14 yksilöä/talvi (ks. taulukko 3.). Jonkun verran joulukuisia soinnaita esiintyi erityisesti talvella 01/02. Talvet 99/00, 01/02 ja 02/03 olivat leudompina loppupalvella, joten huuhkajat innostuivat huutelemaan jo helmikuussa ja jopa tammikuun loppupuolella. Vanha havaintolisäys talvelle 93/94: 23.12. Rau Tyrvirtä 1 hukkunut kala-altaaseen (V. Hänninen/mus).

Varpuspöllö *Glaucidium passerinum*

Minipöllöjä ilmoitetaan n. 10–30 yksilöä/talvi. Määrä näyttää lisääntyneen hiukan 2000-luvulla (taulukko 3.). Lintuja ilmoitetaan vakiopaikoilta talvesta toiseen ja usein lintulautojen läheltä. Varpus-

pöllöthän tunnetusti varastoivat saalista. Rutosen Kalevi ilmoitti erään seurannan perusteella Piela-vedeltä seuraavaa: "Pöllön talvi-elämää seurasin tarkastamalla säännöllisesti joidenkin talvireviirien pesä- ja varastopönttöjä: Talvivaraston syöminen alkoi 21.1. ja varastot oli pääsääntöisesti syöty 7.2. mennessä. Suurin varasto yli 60 saaliseläintä". Talvilaskennoissa kaikkien aikojen huippu oli 99/00, kun laskennoissa nähtiin 9 minipöllöä (0,23 yks./10 km).

Viirupöllö *Strix uralensis*

Talviset määrät vaihtelivat 2–11 yksilöä/talvi. Talvina 94/95, 96/97 ja 02/03 havaittiin eniten (taulukko 3.). 2000-luvulta havaintoja muuten niukalti. Muutamia yksilöitä löytyy aina talvella kuolleena ja joinakin talvina saattaa (näkökään?) kuolleiden määrä olla suurempikin. Tämän katsausjakson osalta kuolleina löydettyjen määrä oli aivan normaalia luokkaa.

Sarvipöllö *Asio otus*

Harvalukuinen talvehtija, joka jää talvehtimaan Pohjois-Savoon leudompina talvina. Helmikuun lopun havikset voivat olla jo muutaneita. Jaksolta seitsemän havaintoa: 25.2.96 Rau kk 1 p (AHa, JKe, IMa), 28.2.96 Kuo Haminalahti 1 kuollut nälkään (E. Hartikainen/mus), 29.12.98 Kiu keskusta 1 p (loukkaantunut toimitettiin Iisalmen luontomuseolle) (Arvi Kauranen/KJä), 14.2.01 Iis Sourunsaari 1 p (KAs, KBo, AVä), 19.2.01 Vrk Kommila 1 p (TIm), 27.2.01 Rau Palovuori 1 p (RHj) ja 26.1.03 Lap Mäntylähti 1 p (ARi).

Helmipöllö *Aegolius funereus*

Helmipöllöjä havaitaan yleensä talven aikana noin puolenkymmentä yksilöä (taulukko 3.). Talvikaudelta 01/02 kuitenkin ilmoitet-

tiin n. 15 yksilöä, joista tosin iso osa oli helmikuun lopun lämpimän takia soinnaitaitelevia yksilöitä.

Palokärki *Dryocopus martius*

Ilmoitetut havainnot ja talvilintulaskennat tukevat toisiaan. Palokärkikannat eivät talvilaskennoissa paljoa heitteletyneet, vaihteluväli oli 8–19 yksilöä/talvi eli 0,2–0,48 yks./10 km. Eniten lintuja nähtiin keskitalven laskennoissa.

Käpytikka *Dendrocopos major*

Enimmillään hyvinä käpyvuosina, parhaat talvet olivat 97/98 (4,5 yks./10 km) ja 02/03 (5,3 yks./10 km). Vaihteluväli 1,5–5,3 yks./10 km, kanta oli matalimmillaan 1994/95 ja 96/97. Mainittakoon 7.1.98 Rvr Tiilikan kansallispuisto 24 p (ERi, KRu).

Kiuru *Alauda arvensis*

Pohjois-Savon ensimmäiset talvihavainnot lajista. 18.11.–15.12.96 Kuopio Heinälammminrinne kaatopaikka (MPa, ERi, MU, JVt ym) ja 17.11.–2.12.99 Vrk Lehtoniemi 1 p (OHu).

Tilhi *Bombicilla garrulus*

Talvikanta vaihtelee marjojen mukaan. Katotalvia olivat 94/95 (koko talven laskennoissa 32 lintua, tiheys 0,86 yks./10 km), 96/97 (4 lintua, tiheys 0,14 yks./10 km) ja 99/00 (14 yksilöä, tiheys 0,35 yks./10 km) sekä huippupalvia vastaavasti 95/96 (132,1 yks./10 km) ja 00/01 (145,1 yks./10 km). Kaikki vähintään tuhannen linnun keräntymät: 27.12.98 Kuo Niirala a2500 p (PHu), 16.1.99 Kuo Itkonniemi 1000 p (HKO), 27.1.99 Kuo Linnanpelto n. 3500 p (ALä), 17.12.00 n. 2000 p Kuo Kuopionlahti (AMR, ERi), 1.1.01 Kuo Sammalniemi 1000 p (PHu), 4.1.01 Kuo Petonen 1400 p (IMa), 3.12.01 Kuo Kelloniemi 1500 kiert. (HKO), 6.12.02 Kuo Niirala 1000 p (MU), 14.12.02 Kuo Sammalniemi 2000 p (PHu), 19.12.02 Lep Nikkilänmäki 2000 kiert. (HRö), 20.12.02 Iis Kirkonsalmi 1500 p (JYI), 1.1.03 Kuo Sammalniemi 1000 p (PHu), 2.1.03 Iis Parkatti 2000 p (KBo), 4.1.03 Iis Pitkälähti 1500 p (KBo), 16.1.03 Kuo Inkilänmäki 2000 kiert. (JPt) ja Lep kk 2500 p (HRö) sekä 19.1.03 Suo keskusta väh. 1000 p (ATo).

Koskikara *Cinclus cinclus*

Karoja ilmoitettiin 80–190 yks./talvi. Todellinen talvehtijämäärä on varmasti suurempi, mutta

joka talvi ei välttämättä kierretä kaikkia parhaitakaan paikkoja ja toisaalta leudompina talvina linnut viihtyvät paikoilla, joilla ne eivät normaalin jäätilanteen vuoksi pysyisi olemaan. Talvilaskennoissa karakannat vaihtelevat maltillisesti, vaihteluväli oli 0,35–0,73 yks./10 km.

Rautalammin Tyrvirtä on yksi parhaimpia koskikarasulia, jossa joka talvi talvehtii runsaasti karoja. Seuraavassa on listattu ne paikat, joilta ilmoitettu noin kymmenen karaa, ja niillä havaitut maksimimäärät: Ter Äyskoski 19.1.97 12 p (KRu, PSa, MU); Ter Huuhatajankoski 5.1.02 10 p (TF, MKe, HKo, ERi) ja 13.1.02 12 p (JoK); Rau Tyrvirtä 28.1.95 22 p (TJa), 1.12.95 20 p (KRu, ERi), 1.2.00 19 p (TJa), 5.1.02 21 p (TF, MKe, HKo, ERi) ja 16.2.03 20 p (EKA, JKn); Rau Konnekoski 14.12.02 11 p (RHj); Iis Runni 30.1.99 9 p (JYI) ja 10.2.00 9 p (KAs); Lep Konnus 22.2.95 n20 p (ERi, JRi); Kaavi Sivakkajoki 28.12.96 22 p (SRä).

Peukaloinen *Troglodytes troglodytes*

Laji on harvinainen talvehtija, josta on neljä aiempaa talvihavaintoa. Kaikki havainnot katsausjaksolta: 5.–6.12.98 Rau Tyrvirtä 1 p (JPY, PSa, VU ym.), 22.–28.1.00 Kuo Itkonniemi 1 p (HKO, ERi ym.) ja 7.12.00 Sii Kasurilanmäki 1 p (KRu).

Punarinta *Erithacus rubecula*

Laji talvehtii hyvin vaihtelevasti. Syksyn sääoloista johtuen niitä voi jäädä talvehtimaan hyvinkin runsaita määriä kuten kävi talvella 1992/93. Tälle jaksolle ei sattunut runsaampaa talvehtimista. Eniten havaittiin talvina 98/99, 00/01 ja 02/03, joina kaikkina tavattiin kolme yksilöä. Seuraavassa kaikki havainnot: 22.1.–9.2.95 Vrk Savonmäki 1 p (AHa, KSA ym.), 16.2.95 Kuo Niirala 1 kuollut (T. Sivonen/mus), 22.–24.12.98 Vrk Häyriä 1 p (OHu, KRu ym.), 25.12.98 Kuo Petonen 1 p (JaK), 1.1.99 Kuo Itkonniemi 1 p (PPY), 26.12.99 Kuo Sorsasalo 1 p (IMa), 21.–22.1.01 Kuo Inkilänmäki 1 p (JKe, HKo), 22.1.01 Kuo Niirala 1 p (Lea Niemitukia/ALä), 30.1.01 Rau kk 1 p (S. Grästen, TPä, Eve), 15.11.–22.12.02 Suo Rantakatu 1 p (PaM, ATo), 17.11.02–5.2.03 Kuo Iso hautausmaa 1 p (TF, HKo, ALä, JUo ym.), n. 1.–30.12.02 Kuo keskusta (Myhkyrinkatu) 1 p (Salme Kärkkäinen & Anna-Liisa Rissanen/PRe).

Taulukko 3. Huuhkajan sekä viiru-, helmi- ja varpuspöllön yhteismäärät eri katsausjakson talvina.

talvi	huuhkaja	viirupöllö	helmipöllö	varpuspöllö
94/95	5	9	7	11
95/96	7	3	4	27
96/97	6	10	2	14
97/98	3	3	3	3
98/99	7	3	7	4
99/00	10	3	1	21
00/01	7	2	4	15
01/02	14	2	15	20
02/03	11	7	5	20

Laskentareittimme (nro 905)

Vuoden 1986 syksyllä hyvä ystäväni ja retkeilykaverini Aimo Hartikainen ehdotti, että perustaisimme talvilintujen laskentareitin. Olin heti ajatuksessa mukana. Hetimitimme, että Kuopion keskustassa on Kuopion Nuorten Luonnon Ystävien reitti, Niiralassa Toivo Räsäsen reitti ja Björkin Erkillä Kelloniemi – Saarijärvi suunnalla omansa, joten Amin ehdotus oli, että reittimme sijoittuisi Julkula-Pälväranta suunnalle. Ami laati ehdotuksen reitistä ja pienin vilauksin löimme sen lukoon.

Laskentareittimme lähtee Amin pihasta Julkulasta, josta se asutuksen ja rannan lomassa etenee Julkulanniemen kärkeen ja poikkeaa sitten Puijon kupeeseen palaten takaisin rannan tuntumaan edeten Puijonsarven kärkeen. Pienen metsätaipaleen jälkeen tulemme Päivärantaan ja edelleen rannan tuntumassa edetään Kallansiltojen kupeeseen. Täältä kapuamme Shelliin huoltoasemalle, joka on suunnilleen reitin puolivälissä ja toimii meille elintärkeänä kahvitaukopaikkana ja pakkasilla miellyttävänä lämmittelypaikkana. Taukopaikalta jatkamme Päivärannan kiertoa Poukamantielle, josta alkaa metsäosuus. Poukamantietä tulemme melkein Kallantielle asti. Täältä siirrymme pururadalle, talvella kai vähän hiihtäjien "harmiksi", ja ylitämme Puijon päätyen Rypysuolle, josta laskeudumme pikkuhiljaa lähtöpaikkaamme.

Reitillemme tulee pituutta 11,5 km, eli lontusteltu on

näissä merkeissä kaikkiaan yli 630 km. Laskenta-aika reitillä on noin 5-6 tuntia. Tiettyä moni-ilmeisyyttä reitillemme luovat vesialueet ja rantavyöhykkeen osin luonnonvaraisetkin "puistoalueet" välillä Julkula –Kallansillat, omakoti- ja rivitaloaluiden pihamiljööt ja Puijon ylittävä metsäosuus, jonka anti on pikemminkin kunnon kohentuminen kuin kirjattavat havainnot.

Mitä menneet 18 vuotta ja 55 laskentakertaa (syksy 2004 myös mukana) ovat tilastoihimme kirjauttaneet? Lajeja reitillä on havaittu kaikkiaan 55, yksilöitä on laskettu yhteensä 31779 (syksy 10315, talvi 11960, kevät 9504) eli yllättävän samansuuruisia määriä. Lajeja eniten on luonnollisesti kertynyt syyslaskennoissa 49, mikä selittyy pääosin vesialueiden lajeilla, talvi- ja kevätlaskentojen lajimäärät ovat 35 ja 36. Laskennoissamme on ollut peräti 12 sellaista lajia, jotka on havaittu vain yhdellä laskentakerralla, näistä mainittakoon mm tililtä, nokkavarpuen, pulmunen, kirjosiipikäpylintu, tukkasotka ja merimetso.

Vaikka laskentoja on tehty vasta kahdeksantoista vuoden ajan, syntyy halu tutkia aineistoa josko siitä voisi tehdä joitain johtopäätöksiä. Kun jätetään huomioiden eri vuosien säätilojen erilaisuudet ja pitäydytään vain laskentojen numeraalisissa arvoissa, niin aineistomme kertoo seuraavaa.

Sinitiaisen runsastuminen on tunnettu juttu. Reitilämme sen määrä on lisään-

tynty siten, että 90-luvun puolivälissä määrät olivat jo kaksinkertaistuneet ja viimeisinä kahtena-kolmena vuotena ovat olleet jopa kolminkertaiset. Sen sijaan toisen yleistyneen lajin, viherpeipon, määrän lisääntyminen ei näy aineistossamme. Varpusten määrät ovat vuosittain vaihdelleet aika paljonkin, mutta suuntaa vähenemiseen ei reitillämme ole havaittavissa. Sinisorsa havaittiin vain kerran kymmenen ensimmäisen vuoden aikana, mutta sen jälkeen vuosittain.

Vuosien kuluessa reitillemme on ilmaantunut pari uutta "vakioalajia". Pikkuvarpunen on vuoden 1996 jälkeen esiintynyt vuosittain 1-2 yksilön voimin lähinnä Julkulan alueella. Toinen tulokas, myös Julkulan alueella, on ollut pulu, jonka tulovuosi on 1998.

Yhtenä erikoisuutena on mustarastaan esiintyminen Päivärannassa, monille tutussa Kortepolun ympäristössä. Vain viitenä vuotena noista kahdeksastoista laskentavuodesta havainto on jäänyt tekemättä; tavallisesti yksi yksilö, muutamina vuosina kaksi ja yhtenä vuonna kolme lintua.

Kiikaroinnin pihoihin aamuhämärissä ja päivemmläkin saattaisi kuvitella aiheuttavan edes joskus kyselyjä tai paheksunnan osoituksia, mutta sellaisia ei eteen ole tullut. Päinvastoin hyvänhahloista uteliaisuutta ja vakio-kysymyksiä: "Onko siellä joku harvinainen lintu?", "Mitä siellä näkyy?". Lintuharrastuksen tunnettavuuden lisääntyminen on tehnyt tehtävänsä.

Ainoastaan kerran eräs mummeli tivasi tuimana: "Mikä teillä on mielessä, kun kiikaroitte toisten asuntoja?". Selontekomme ei tuntunut purevan joten jatkoimme matkaa ja jätimme mummelin sulattelemaan seikka-peräistä selvitystämme. Koska olemme jo sen verran kauan reitin pihoja tutkailleet, niin meidät on jo varmaan monien asukkaiden taholta noteerattu niiksi harmittomiksi tuljottelijoiksi, jotka taas tänäkin Tapaninpäivän aamuna kiikaroivat heidän aamukahvipöytänsä. Jo aiemmin mainitsemassani Shellin baarissa meitä odottavat "vakiotutut", joiden kanssa meillä on yhteistä se, että molemmilla on lasit huurussa: meillä koska olemme olleet ulkona ja heillä vaikka ovat olleet sisällä. Tässä puolimatkan krouvissa kahvin lomassa tehdään perinteisesti tilanetarkastelu aiempien vuosien laskentalistoihin ja arvioidaan tulevaa lopputulosta. Niin - ja tarkastussoitolla selvitetään Markkas Ilkan laskennan tilanne. Ilkka nimittäin laskee omaa Sorsasalon reittiään samaan aikaan. Yleensä Ilkka ehtii raportoida tilanteestaan jo aiemminkin varsinkin jos on erityistä kerrottavaa, niin kuin usein on, milloin valkoisehkätikki, hiiripöllö, peukaloinen tai viirupöllö – ei olla kateellisia mutta kumminkin. Toiveet ja odotukset ne ovat meilläkin. Pohjantikka pitää Puljo-osuudelta saada ennen kuin joudumme muuntaamaan reittiämme niin, että laskenta onnistuu rollaattorilla.

Jaakko Kettunen – se toinen laskija

Mustarastas *Turdus merula*

Mustarastaiden määrät vaihtelevat aika tarkkaan pihlajanmarjavuosi- en syklissä (ks. taulukko 4). Eniten lintuja havaitaan taajamissa, joista Kuopio vie ylivoimaisen voiton. Kuopion Päivärannassa lienee myös pisin katkeamaton sarja esiintymisen suhteen. Lintuja on havaittu samalla paikalla jo useam- paan vuosikymmenen ajan. Yleem- säkin mustarastaat tuntuvat viihty-

vän samoilla paikoilla talvesta toiseen. Ylivoimaisesti paras talvi oli 00/01 25 yksilöllään johtuen ainakin osittain leudosta alkutalvesta. Paras yksittäinen esiintymä noteerattiin joulukuussa 95, jolloin Rautalammin Myhinkoskella parhaimmillaan 6 p (Tja ym.). Talvilintulaskennoissa vaihteluväli on ollut 0,05–0,87 yks./10 km, huipputalvi 95/96 jolloin 0,87 yks./10 km. Määrät vähenivät syksystä (58),

talvilaskentoihin (31) ja kevääseen (26). Keskitalven laskennoissa enimmillään kahdeksan lintua talvina 95/96 ja 98/99.

Räkättirastas *T. pilaris*

Määrät vaihtelevat suuresti pihlajanmarjasadon mukaan. Talvilintulaskennoissa huipputalvia olivat 95/96 (158,4 yks./10 km), 98/99 (63,9 yks./10 km) ja 02/03 (65,3 yks./10 km), jolloin lintuja riitti

vielä kevätlaskentoihinkin. Vastavasti laji oli lähes kokonaan kateissa talvina 94/95 (laskennoissa 2 yks.), 96/97 (6 yks.) ja 01/02 (1 yks.). Suurimmat keräyntymät: 27.12.98 Kuo Niirala 500 p (PHu), 16.1.99 Kuo Itkonniemi 500 p (HKo), 19.1.99 Kuo Silmäsuo 480 kiert. (IMa), 8.12.02 Kuo Saarjärvi-Inkilänmäki 400 kiert. (KRu) ja 19.12.02 Lep Nikkilänmäki n. 500 p (HRö).

Laskentaa reitillä n:o 826

Syksyllä 1985 allekirjoittanut sai käsiinsä "Linnustonseurannan havainnointiohjeet" –kirjasein, jota selaillessa tuli mieleen ajatus talvilintulaskentareitin perustamisesta. Lähitienoolta ei reittejä löytynyt, joten rupesin työstämään asiaa lähiseudun lintuharrastajien Holopaisen Antin ja Rissasen Juhani (Jussi) kanssa. Lopputuloksena perustimme reitin, joka kulkee kaikkien kolmen lintulaudan kautta ja täydensimme sitä vielä Pieksänkosken sula-alueella, jossa on useampina talvena ollut mielenkiintoista lajistoa. Palautettuani ensimmäiset laskentatiedot sai reittimme numeron 826.

Reittimme sijaitsee Nilsiässä ja kulkee maaseutumaisemassa Piekkälänmäen kylältä Pieksänkoskelle. Pituutta kertyy kaiken kaikkiaan 7 km. Alkumatka on metsäisempää maastoa, jossa on välillä maaseutu-asutusta. Tällä osuudella olemme usein nähneet laskennan ainoat kanalinnot. Matkan varrella ovat sähköpylväät ovat erikoistarkkailussa käpytikkojen varalta. Puolimatkan tietämissä sijaitsee Mustalahti, joka on usein sula syyslaskennan aikaan ja sieltä saatava lajilista karttua jollakin vesilintulajilla. Sitten onkin vuorossa reitin lintukeskittymä eli Jussin piha. Jussi on lisännyt ruokintaa vuosien myötä ja siellä pysähdymmekin yleensä hetken, jotta yksilömäärät saadaan varmasti talteen. Jussin pihasta alkaa reittimme "tylsin" osuus. Reilun kilometrin mittaisella peltopätkällä on yleensä ollut hyvin vähän lintuja. Vehkan lammet on kuitenkin syyslaskennassa katsottava huo-

lellisesti vesilintumielessä. Kovalla pakkasella tämä on myös kylmin osuus tuulen vielä usein lisätessä pakkasen purevuutta. Loppumatkasta on asutusta ja metsää sekä muutamia lintulautoja, josta saamme vielä kartutettua lajimäärää. Reittimme loppuu Pieksänkoskelle, missä kosken rantaa kulke- malla olemme usein saaneet koskikaran. Sekin on tosin viime vuosina tuottanut ongelmia, sillä karat ovat viihtyneet enemmänkin kosken yläjuoksulla, joka ei reit- tiimme enää kuulu. Laskenta-aikaa kuluu kerrallaan noin kolme tuntia kulkuvälineestä ja lintutilanteesta riippuen. Reittiä on nyt kuljettu talvilintulaskentojen tiimoilta reilut 400 km. Laskijoiden määrä on vaihdellut 1–3, useimmin laskijoita on ollut kaksi.

Lajeja on havaittu kaikkiaan 49, yksilöitä on laskettu yhteensä 12154 (syksy 4253, talvi 4853, kevät 3048). Talvilaskennan yksilömäärää lisää vuonna 1987 näkemämme suuri urpiaisparvi. Kevätlaskennassa yksilömäärä on ollut hiukan niukempi. Eniten lajeja on luonnollisesti havaittu syyslaskennoissa (46), mikä selittyy pääosin vesilinnuilla. Talvi- ja kevätlaskennoissa on molemmissa havaittu 33 lajia. Laskennoissa olleista lajeista 9 on havaittu vain yhdellä laskentakerralla. Syyslaskennassa tällaisia lajeja ovat haapana, tavi, kalalokki, punarinta, isolepinkäinen, pätkinähakki ja järripeippo, talvilaskennassa hiiripöllö sekä keväällä pohjantikka.

Sinitäinen ilmaantui reitillemme 90-luvun taitteessa. Parhaimmillaan sinitinttejä

on ollut jopa enemmän kuin talitinttejä. Alkuvuosien yksittäisistä linnuista määrä on kohonnut reiluun kymmeneen yksilöön. Viherpeippoja havaittiin suurin piirtein samoihin aikoihin sinitintin kanssa. Määrät vaihtelivat kuitenkin vuosittain ja säännöllisempi esiintyminen siitä tuli vasta 90-luvun puolivälissä. Sinitintin ja viherpeipon runsastuminen selittää myös nykyisten laskentojen lajimäärän kasvun kahdella lajilla alkuaikoihin verrattuna.

Varpusen kohdalla on ollut melkoista vaihtelua. 1980-luvulla laji havaittiin lähes joka laskennassa ja parhaimmillaan oli jopa 30 yksilöä. 90-luvun alusta määrät vähenivät ja monessa laskennassa emme havainneet lajia ollenkaan. Aivan viime vuosina varpusia on taas nähty säännöllisemmin määrien ollessa tosin vain yksittäisiä lintuja. Varpusen laskenta-aineisto on kuvaajaksi piirrettyä laske-

va. Reitillämme on ollut huomattavaa kuusitaisen runsastuminen, joka on tosin viime vuosina taas hiukan vähentynyt. Samoin joutsenten runsastumisen myötä on syyslaskennassa ollut järvenselillä muutamia viivytelijoita. Erityisen mieleenjääviä ovat lisäksi olleet 30.12.87 näkemämme noin tuhannen yksilön urpiaisparvi, jonka yksilömäärän arviointi tuntui aluksi ihan toivottomalta, sekä talven 95/96 pätkinänakkelit, joita reitillämme oli peräti kaksi yksilöä.

Reittimme on kokenut vuosien saatossa myös melkoisen ympäristömuutoksen. Metsän osuus on vä-

hentynyt reilun kilometrin verran muuttuen pelloksi ja asutukseksi. Jäljellä olevat metsätkin ovat lähinnä vain tietä reunustavia kapeita suikaleita. Lintujen talviruokinta ei myöskään tunnu olevan enää muodikasta touhua. 80-luvulla oli vielä lähes joka talon pihalla lintulauta. Nyt on heikoimmillaan ollut vain meidän omat kolme ruokintapaikkaa.

Laskenta on aina mukava ulkoiluhetki, vaikkakin lopplaisena 2003 tarpoesamme –28 asteessa alkoi hauskuus olla kaukana varsin peltosuudella, missä vielä hieman tuuli. Jussin laatukikareiden tarkennuskin jumahti, joten onpahan sekin koettu. Laskentamme on tuonut mukanaan omaa tuotekehittelyä, sillä viime vuosina matkaamme ovat siivittäneet Jussin virittelmät ergonomiset korkeasaisaiset potkurit, joilla liikkua linnuissa tarkkailu onnistuu selvästi perinteistä mallia näppärämmin.

Uuden reitin suunnittelijoille voi vinkiksi kertoa, että laskenta on hiljaiseen lintu-aikaan mukavaa vaihtelua. Reitistä ei välttämättä kannata tehdä kovin pitkää, jolloin motivaatio säilyy paremmin, kun talvisen päivän koko valoisa aika ei kulu laskennassa.

Kiitokset kaikille vuosien varrella reitin laskentaan osallistuneille: Antti Holopainen, Anne-Mari Rissanen, Jouko Rissanen..., Juhani Rissanen, Kari Rissanen. 2005 kevätlaskennassa täyttyi 20. laskentakerta, joten sitä on syytä juhliä, ehkä kuitenkin vasta laskennan jälkeen...

Eelis Rissanen – Eräs laskijoista

Punakylkirastas *Turdus iliacus*
Pihlajanmarjatalvina punakyljet jäävät viivyttelemään alueellemme. Läpi talven talvehtimista ei ole kuitenkaan todettu. Nytkin viimeiset havainnot tammikuulta. Eniten lintuja havaittiin talvella 00/01. Kaikki havainnot: 2.12.95–4.1.96 Kuo Linnanpelto 1–2 p (ERi, JRi, KRU, MU ym.), 15.12.95 Maa Hyttiä 1 p (M. Salo), 5.12.98 Kuo Vehmasmäki 1 p (AHa, JKe, IMa),

5.12.98 Lep Nikkilänmäki 1 yll (HRö, RR ym.), 26.12.98 Vrk keskusta 1 p (OHu, ALi), 10.1.99 Kuo Päiväranta 1 p (PPy), 10.1.99 Vrk Yrjönkatu 1 p (TIm), 2.12.00 Iis Makkarahti 2 p (ARi, JYI), 17.12.00 Kuo Linnanpelto 1 p (IMa, KRU), 21.12.00 Lep Nikkilänmäki 1 p (HRö), 16.–18.1.01 Kuo Julkula 1 p (EBj, JKe), 8.1.01 Vrk Hasantie 1 p (OHu) ja 3.12.02 Kuo Kelloniemi 1 p (HKO).

Kulorastas *Turdus viscivorus*
Pohjois-Savon toinen, kolmas ja neljäs havainto lajista: 17.12.95 Kuo Iso hautausmaa 1 p (AHa), 20.11.–9.12.96 Vrk Päivönsaari 1 p (TIm, HKo, MPa, ERi, JVT ym.) ja 16.1.99 Kuo Itkonniemi 1 p (HKO).

Hernekerttu *Sylvia curruca*
Ensimmäinen ja ainoa talvihavainto: 6.12.96 Vrk Lehtoniemi 1 p

(JRi, KRU, MU). AHK on tarkistanut havainnon.

Lehtokerttu *Sylvia borin*
Erittäin poikkeuksellinen talvihavainto 1.–2.12.95 Vrk Päivönsaari 1 p (MPH, PLi, KSA ym.). AHK on tarkistanut havainnon

Mustapääherttu *Sylvia atricapilla*
Lajista tunnetaan kymmenkunta aiempaa talvihavaintoa. Havainnot

© Eelis Rissanen

Isolepinkäinen on talven peruslajeja, jonka määrät kuitenkin vaihtelevat lumi- ja myyrätilanteen mukaan.

ovat pääsääntöisesti joulukuulta. Vuodenvaihteen jälkeen on havaittu vain kaksi kertaa. Talven 00/01 Kuopion lintu on ensimmäinen talvehtija Pohjois-Savossa. Kaikki havainnot: 30.11.–29.12.94 Kuo Linnanpelto 1♂ p (3.12.94 paikalla 2♂♂ p) (HHa, HHö, JaK, ERi ym), 2.–4.12.95 Kuo Särkiniemi 1♂ p (JRi, KRu, MU ym), 8.12.95 Kuo Rahusen kangas 1♂♀ p (HKo, PLi), 8.12.95 Kuo Linnanpelto 1♂ p (HKo), 5.12.98 Kuo Linnanpelto 1♂ p (HHö, ALä, JPt), 9.1.01– talven loppuun Kuo Puijonsarvi 1♀ p (haviksia vielä huhtikuulta) (AHa, JKe, PMe ym.), 23.–26.1.01 Kuo Inkilänmäki 1♂ p (KRu, JYI), 2.12.01 Kuo Päiväranta 1♀ p (T. Perätie, A-K. Suhonen) ja 13.–19.12.01 Kuo Puijonsarvi 1♂ p (19.12. 2♂♂ p) (JKe, IMa, PMe).

Hippiäinen *Regulus regulus*

Hippiäisen määrät vaihtelevat talvien tiukkuuden mukaan. Katsausjaksolla nähtiin enimmillään > 3 yks./10 km neljänä talvena (95/96, 98/99, 00/01 ja 01/02), kun matalimmillaan kannat olivat 94/95

(0,7 yks./10 km) ja 02/03 (0,6 yks./10 km).

Pyrstötiainen *Aegithalos caudatus*

Talviesiintyminen on ollut hyvin vaihtelevaa. Mielenkiintoinen muutos tapahtui talvella 98/99, jonka jälkeen pyrstötintti on ollut säännöllinen talvilaji ja havaintoja on tehty tasaisesti läpi talven. Viiden viimeisen katsastalven yksilömäärä on ollut melko tasaisesti suuruusluokkaa 200 yks./talvi. Keskimääräinen parvikoko on ollut suurinpiirtein n. 8 yksilön luokkaa. Muutamia isompia parviakin on tavattu. Suurimmat talviparvet ovat olleet: 6.12.99 Kuo Kipansalo 19 kiert (AHa, IMa), 15.12.01 Rau kk n. 20 kiert (EKa, JKn) ja 13.12.02 Iis Koivunieni 20 kiert (KBo). Eri talvien kokonaisyksilömäärät on esitetty taulukossa 4.

Talvilintulaskennoissa pyrstötiainen kuuluu lajeihin, joita nähdään eniten syyslaskennoissa ja määrät vähenevät kevättä kohti tultaessa. Suurimmat ilmoitetut parvet olivat 15–20 yksilön kokoisia. Pyrstötinttimäärät ovat nous-

Taulukko 4. Mustarastaan, pyrstötiaisen ja isolepinkäisen yhteismäärät eri katsausjakson talvina.

talvi	mustarastas	pyrstötiainen	isolepinkäinen
94/95	1	20	2
95/96	18	50	11
96/97	4	90	3
97/98	12	10	1
98/99	15	220	11
99/00	11	160	4
00/01	25	200	15
01/02	6	230	8
02/03	18	210	6

seet selvästi 1980-lukuun verrattuna: vaihteluväli nyt (yht. 831 yks.) oli 0,3 ja 5,56 välillä keskiarvon ollessa 2,4 yks./10 km, kun 80-luvulla (176 yks.) vastaava vaihteluväli oli 0–1,0 yks./10 km ja keskiarvo 0,4 yks./10 km. Huipputiheys 5,56 yks./10 km on talvelta 00/01. Talvi 94/95 oli kokonaisuutena tarkastelujakson huonoin kylmistä talvista kärsiville pikkulinnuille, kuten puukiipijälle, hippiäiselle sekä pyrstö-, kuusi- ja talitiäiselle.

Hömötiainen *Parus montanus*

Vaihteluväli 10,9–20,7 yksilöä/10 km. Hömppäkannat olivat nousussa 1980-luvun, mutta nousu taittui talvella 1992/93 ja katsausjaksolla määrät vaihtelivat varsin tasaisesti välillä 10,9–20,7 yks./10 km.

Töyhtötiainen *Peristatus*

Töyhtärien määrät ovat pysyneet varsin tasaisesti 70-luvun puolivälistä lähtien haarukassa 1,3 ja 2,9 yks./10 km, eikä olennaisempaa muutosta tähän tullut katsausjaksollakaan, vaihteluväli oli 1,6–2,8 yksilöä/10 km.

Kuusitiainen *P. ater*

Kuusitiaisen kannat ovat pysyneet tasaisen korkealla tasolla talvena 1989/90 tapahtuneen 'hyppäyksen' jälkeen. Talvina 94/95–01/02 tiheydet olivat 0,9–2,6 yks./10 km, ja talvella 02/03 tiheys nousi uuteen ennätykseen, kun tiheydeksi saatiin 3,4 yks./10 km.

Sinitäinen *P. caeruleus*

Lajin kannankehitys on ollut suoraanvainen ja käy hyvin ilmi kuvasta 2. Kaksi suurempaa keräytymääkin ilmoitettiin, 26.1.01 Rau Kerkonkoski a50 p (KSi) ja 22.2.03 Kuo Laaksotie a35 p (AHg).

Talitiainen *P. major*

Lajin kanta oli varsin vakaa koko katsausjakson ajan, vaihteluväli 37,1–49,0 yks./10 km. Tämäkin laji näyttäisi runsastuneen esim. 1980-lukuun verrattuna.

Puukiipijä *Certhia familiaris*

Talvikannat seuraavat talvien säätilaa kylmien talvien karsiessa kiipijäkanta. Katsausjaksolla huippuvuosia olivat talvilaskentojen mukaan 98/99 (tiheys 1,16 yks./10 km) ja 00/01 (1,3 yks./10 km) sekä vastaavasti niukimpia 94/95 (0,32 yks./10 km) ja 02/03 (0,47 yks./10 km).

Isolepinkäinen *Lanius excubitor*

Isolepinkäisiä havaitaan säännöllisesti joka talvi. Linnut tähystelevät saalista yleensä peltoaukeiden ja sula-alueiden lähetyvillä. Varmimmin lintuja tapaa talvella Rautalammin Rastunsuolla sekä lintujärvien lähistöllä. Havainnot keskittyvät tosin yleensä alkutalveen. Parempina talvina lintuja esiintyy läpi talven. Parhaimmat talvet olivat 95/96, 98/99 ja 00/01 (ks taulukko 4.). Talvinen esiintyminen noudattelee pikkujyrsijöiden ja myös pikkulintujen määrää.

Närhi *Garrulus glandarius*

Närhiin määrää on perinteisesti korkeimmillaan syyslaskennoissa. Katsausjaksolle osuu tällekin lajille ennätystalvi: talvella 95/96 lastennoissa nähtiin 4,46 yks./10 km. Muina talvina määrät olivat 2,1–3,1 yks./10 km, joka on hieman tavallista enemmän sekkin.

Harakka *Pica pica*

Harakkakannat nousivat talvilaskennoissa 1980- ja 90-lukujen vaihteeseen asti, mutta ovat sen jälkeen laskeneet noin kolmanneksen. Katsausjaksolla tiheydet olivat 15,7–20,7 yks./10 km, kun

huippuvaiheessa 1983-92 vaihteluväli oli 20,0–29,6 yksilöä/10 km.

Naakka *Corvus monedula*

Naakan talvehti jakson alussa Iisalmessa ja Varkauden ympäristössä. Kuopion naakkojen puutetta ennätettiin jo pohtia, kunnes talvesta 95/96 lähtien talvehtijoita ilmaantui myös Kuopion katukuvaa. Aluksi 5 yksilöä ja seuraavana talvena jo n. 10 yks. Määrä on hiukan runsastunut, mutta Iisalmen ja Varkauden lukemiin ei sentään ole päästy. Suurin Kuopiosta ilmoitettu määrä 6.1.01 Männistö 27 p (PRE, RSu). Iisalmen suurimmat ilmoitetut keräntymät olivat 15.2.97 kaatopaikka a150 p (ERi, KRu), 24.1.00 kaatopaikka a 150 p (KBo) ja 1.1.02 Keskusta 100 kiert. (JYI). Varkauden linnut seikkailevat myös Leppävirran puolella ainakin Riikinevan kaatopaikalla. Talvehtijoiden määrää Varkaudessa on hiukan hankala todeta, mutta sitä kuvastanee kuitenkin 5.12.96 Vrk keskusta n. 200 p (JPY). Muutamia yksittäisiä havaintoja tehdään joulukuussa muuallakin päin Pohjois-Savoa. Naakan runsastuminen ei tarkastelujaksolla vielä näy talvilaskennoissa, parhaat lukemat ovat edelleen talvilta 1978/79 ja 1979/80. Talvina 94/95 ja 95/96 lajia ei havaittu laskennoissa ollenkaan, seuraavina (96/97–02/03) talvina 0,27–1,22 yksilöä/10 km.

Mustavaris *C. frugilegus*

Mustavariksesta on seitsemän aiempaa talvihavaintoa. Nyt tuli lisää kolme, Iisalmessa 97/98 talvehtinut nuori lintu aiheutti hiukan päänvaivaa, sillä siellä seikkaili myös yksi tummemmanvärinen varis. Kuopion lintu on tulkittavissa aikaiseksi kevätkuultajaksi. Havainnot: 3.12.97–27.1.98 Iisalmi keskusta 1 lkv-2kv p (JYI, ERi, KRu, ym.), 22.2.98 Kuo Linnanpelto 1 m (HKo), 24.1.01-lopputalven Iis Makkaraletti 1 p (AVä, KAs, KRu, ym.).

Varis *C. cornix*

Varismäärät vaihtelivat laskennoissa välillä 11,7 ja 30,6 yks./10 km, mikä on varsin normaali vaihteluväli. Suurimmat keräntymät: Kuo Heinälammrinne 15.12.98 n. 400 p (JJo) ja 10.2.01 500 p (HKo, KRu) sekä 10.2.01 Lep Riikinevan kaatopaikka 300 p (KRu).

Korppi *C. corax*

Talvilaskennoissa ylitettiin kahdesti 1 yks./10km, talvella 95/96 ja

99/00 – tämä on uusi ennätys, sillä aiemmin yli tämän rajan ei ole päästy. Muutoin määrät liikkuvat välillä 0,35 ja 0,79 lintua/10 km, mikä on ehkä hieman tavanomaista enemmän. Keräntymä: 5.12.96 Lep Riikineva a120 p (PPy ym.), 16.1.00 Rau Rastunsuo n. 50 p (EKa, JKn) ja 29.1.01 Suo Oittilansalo kaatopaikka a60 p (TPä, Eve)

Kottarainen *Sturnus vulgaris*

Kottaraisia talvehti lähes joka talvi, usein kaatopaikoilla tai taajamissa. Talvehtiminen on ollut hiukan vähäisempää 90-luvulla verrattuna esim. 1960- ja 1970-lukuihin. Tällä katsausjaksolla saatiin kuitenkin vähintään yksi talvehti joka talvelle. Eniten lintuja havaittiin talvella 98/99 yhteensä 7 yksilöä. Kuopion keskustassa ja sen ympäristössä linnut liikkuvat sen verran laajalti, että kokonaisyksilömäärän arviointi tuottaa ongelmia. Kaikki havainnot: 6.12.94–5.2.95 Kuo Likolahti enimmillään 3 p (HKo, ERi ym.), 1.12.95–28.1.96 Vrk Lehtoniemi enimmillään 3 p (samoja 31.12.95 Vrk Pirtinvirta 1 p) (AHa, JKe, ERi ym.), 1.–9.1.96 Kuo Maljalahiti 2 p (AHa ym.), 2.12.96–25.1.97 Kuo Linnanlahti–keskusta 1 p (HKo, JPt ym.), 6.–8.12.96 Vrk Lehtoniemi 1 p (TIm ym.), 2.–7.12.97 Kuo Linnanpelto 1 p (HKo, ALä), 15.12.97 Sii Kasurila 1 p (IMA), 22.12.97 Kuo Särkiniemi 1 p (KHe), 15.–28.1.98 Iis Parkatti 1 p (JYI), 2.12.98–19.1.99 Kuo Heinälammrinne 1 p (nähtiin välillä myös Silmäsuolla) (JJo, JKe, HKo, JPY, KRu ym.), 5.12.98 Vrk Lehtoniemi 2 p (TIm, ANy, ERe ym.), 5.–13.12.98 Kuo Maljalahiti 4 p (havaintoja myös Väinöläniemeltä) (13.12. 3 p) (ALä, JPt, JRi, KRu, MU ym.), 11.–21.12.98 Kuo Männistö 1 p (havaintoja myös keskustasta) (PHu, JKe, HKo, ALä, JTu ym.), 1.12.99 Suo Pappilampelto 3 p (T. Lötjönen), 1.12.99 Ves Horontapale 1 p (E. Väätäinen), 30.11.–2.12.00 Kuo Heinälammrinne 1 p (JaK, ERi, KRu, MU ym.), 17.2.01 Vrk Lehtoniemi 1 p (Niilo & Vieno Ruutiainen, Jani Rönkä/HRö), 20.2.02 Kuo Linnanpelto 1 p (ALä) ja 21.11.–7.12.02 Kuo keskusta 2 p (JI, JaK, HKo, RiR ym.)

Varpunen *Passer domesticus*
Varpusen viimeaikainen taantuma näkyy varsin hyvin talvilintulaskennoissa (ks kuva 2.). Taitekohdaksi oli talvi 94/95, jota ennen määrät olivat yleisesti olleet 40–65

yks./10 km, mutta tämän jälkeen vain 14,6–24,5 yks./10 km. Suurin ilmoitettu keräntymä: 28.12.97 Sii Toivala 100 p (KRu). Laji on nykyään luokiteltu silmälapidettäväksi.

Peippo *Fringilla coelebs*

Peippo kuuluu säännöllisiin talvehtoihin ja yleensä osa selviää myös talven yli. Havainnot painottuvat kuitenkin selkeästi alkutalveen. Määrissä on suuria vaihteluita johtuen alkutalven säätilasta. Yleensä samoilla paikoilla nähdään vain yksittäisiä lintuja, mutta joskus tavataan myös useamman linnun keräntymä. Jakson suurin keräntymä oli ylivoimaisesti talvella 96/97 joulukuun alussa Kuopion Silmäsuolla havaitut 6 p (IMA, ERi, KRu ym.). Taulukkoon 5. on koottu talviset määrät kunnittain.

Järripeippo *F. montifringilla*

On selvästi peippo harvalukuisempi talvehtija, eikä sitä havaitakaan joka talvi. Jakson paras talvi oli ylivoimaisesti talvi 00/01, jolloin havaittiin peräti kahdeksan yksilöä. Kaikki havainnot: 2.–11.12.94 Vrk Kopolanvirta 10 p (HHö, JaK, ERi, KSA, ym.), 13.1.–17.2.96 Vrk Käpykangas 10 p (AHa, JKe, ERi, VU ym.), 6.12.96 Suo Iisvesi 10 p (JRi, MU ym.), 4.1.97 Sii Vesijärvi 10 p (MU), 1.1.97 Sii Räimä 1 p (AHa, JKe, IMA, KRu), 6.12.97 10 p Iis Kihmala (MNI, AVä, JYI), 15.11.–20.12.98 Kuo Silmäsuolla (JKe, HKo, JPt, KRu, MU ym.), 1.–4.12.98 Kuo Särkiniemi 2 p (JaK, ER ym.), 3.–

26.12.98 Kuo Päiväranta 10 p (AHa, JKe, PPy ym.), 21.12.98–3.1.99 Rau kk 10 p (JKn), 21.1.99 Kuo Suovu 1 p (maallikko/AHa), 6.2.99 Sii Räisälä 1 p (MU), 2.12.99 Rau Koipiniemi 1 p (Jouni Röntynen/KSi), 5.12.99 Rau Toholahiti 10 p (EVe), 15.2.00 Kuo Jynkkä 1 p (Risto Jääskeläinen/JYI), 16.2.00 Iis Kihmala 1 p (Risto Jääskeläinen/JYI), 2.12.00 Sii Jälä 1 p (HHö, ALä, JPt), 4.12.00 Lep Riikineva (HRö, RR), 4.–5.12.00 Rau kk 1 p (TPä, Eve), 5.12.00–29.1.01 Suo Kruunusilta 1 p (TPä, Eve), 25.12.00–25.1.01 Kuo Heinälammrinne 10 p (JoK, MKe, IMA, KRu ym.), 26.12.00 Kuo Sorsasalo 1 kiert N (IMA), 1.1.01 Sii Uuhimäki 10 p (PRE, RSu), 6.1.–11.2.01 Kuo Puijonsarvi 1 p (AHa, PMe).

Viherpeippo *Carduelis chloris*

Lajin kannankehitys jatkuu edelleen vahvana, pitemmän aikavälin kehitys käy ilmi kuvasta 2. Suurimpia ilmoitettuja keräntymä: 5.12.98 Sii Vuorela 80 p (JJo) ja 28.12.00 Kuo Vehmasmäki 156 p (AHg).

Tikli *Carduelis carduelis*

Talviset tiklimäärät vaihtelevat hyvin paljon. Määrässä oli kuitenkin selkeää kasvua talveen 01/02 saakka, mutta seuraavana talvena määrät vähenivät. Säännöllisimminkin tikkejä esiintyy Kuopiossa ja Varkaudessa. Näiden paikkojen talvien yksilömäärien tulkinta aiheuttaa ongelmia lintujen liikkuaessa aika laajallakin alueella. Yksittäisiä lintua tavataan lisäksi ympäri

Taulukko 5. Talviset peippojen ja tiklien yhteismäärät sekä kunnittaiset määrät eri talvilta.

Peippo:

94/95: Yhteensä 14 lintua: Sii 6, Kuo 4, Lep 2, Rau 1, Vrk 1.
95/96: Yhteensä 21 lintua: Kuo 5, Sii 5, Nil 3, Suo 3, Rau 2, Vjä 2, Vrk 1.
96/97: Yhteensä 17 lintua: Kuo 10, Suo 3, Sii 2, Vrk 1, Rau 1.
97/98: Yhteensä 9 lintua: Sii 4, Kuo 3, Vrk 2
98/99: Yhteensä 15 lintua: Kuo 8, Sii 3, Son 2, Iis 1, Vjä 1
99/00: Yhteensä 9 lintua: Kuo 2, Maa 2, Rau 2, Jua 1, Sii 1, Vrk 1
00/01: Yhteensä 10 lintua: Kuo 5, Kaa 1, Pie 1, Suo 1, Rau 2
01/02: Yhteensä 7 lintua: Kuo 2, Lep 1, Pie 1, Suo 1, Rau 1, Vrk 1
02/03: Yhteensä 8 lintua: Kuo 3, Iis 1, Lap 1, Sii 1, Rau 1, Vrk 1

Tikli:

94/95: Yht 5: Vrk 5.
95/96: Yht 22: Kuo 14, Vrk 7, Vjä 1.
96/97: Yht 21: Vrk 21.
97/98: Yht 12: Kuo 8, Vrk 3, Jua 1.
98/99: Yht 12: Kuo 10, Vrk 2.
99/00: Yht 39: Kuo 25, Vrk 10, Maa 3, Rau 1.
00/01: Yht 41: Kuo 30, Vrk 6, Iis 2, Rau 2, Suo 1.
01/02: Yht 60: Kuo 50, Vrk 6, Sii 2, Iis 1, Suo 1.
02/03: Yht 15: Kuo 15.

maakuntaa. Jakson paras talvi oli selkeästi 01/02. Tältä talvelta ovat myös suurimmat parvet: 3.12.01 Kuo Savilahti 18 p (AHa), 15.1.02 Kuo Neulalahti 18 p (MKe) ja 20.1.02 Kuo Sammalniemi 30 p (PHu). Taulukkoon 5 on koottu talviset yksilömäärät kunnittain.

Vihervarpunen *C. spinus*

Erityisen hyvä talvi lajille oli 00/01, jolloin laskentojen keskitiheydeksi tuli 26,1 yks./10 km, joka on siten yksi korkeimpia laskennoissa koskaan laskettuja tiheyksiä. Vastakohtaksi jäi 99/00, jolloin laskennoissa ei havaittu yhtään spinaria. Suurimmat ilmoitetut kerääntymät 7.1.01 Vrk Päiviönsaari 35 p (HMi, MMi, RMi), 13.1.01 Kuo Väinölänniemi a60 kiert. (PRe, RSu), 20.2.01 Kuo Rypysuo a40 p (PRe) ja 25.2.01 Kuo Sorsasalo 47 p (IMa) sekä kevään 2003 aikainen esiintyminen 16.2.03 Rau Konnekoski a80 p (EKa, JKn), 25.2.03 Rau Kiesimä a220 p (KSi) ja 27.2.03 Suo keskusta 60 p (ATo).

Hemppo *C. cannabina*

Harvalukuinen talvilaji, jota ei tavata joka talvi. Yhteensä kahdeksan havaintoa kymmenestä yksilöstä katsaustalvilta: 2.-21.12.94 Vrk Lehtoniemi 1 ♀ p (HKO, PLi, KSA), 18.2.95 Kuo Heinälammirinne 1 ♂ p (ERi), 4.-5.12.95 Sii Kasurila 1 p (MPH, HKo, ERi ym.), 5.12.95-13.1.96 Vrk Lehtoniemi 1 ♂ ♀ p (OHu, PLi, ERi ym.), 5.12.98 Vrk Lehtoniemi 2 p (TIm, ANy, ERe ym.), 9.1.00 Lep Riikineva 1 ♂ p (TIm, HMi), 26.1.01 Kuo Likolahti 1 p (HKO) ja 15.1.03 Lep Nikkilänmäki 1 S (HRö).

Urpiainen *C. flammea*

Talvi 00/01 oli talvilintulaskennoissa ennätystalvi myös urpiaisel: 231, 4 urpiaista/10 km, mikä on enemmän kuin yhdenkään aikaisemman talven laskennoissa. Seuraava talvi 01/02 olikin sitten taas jakson pohjanoteeraus, kun tiheydeksi saatiin 0,8 yks./10 km. Keskiarvoa parempia talvia olivat myös 95/96 ja 98/99, kun taas 99/00 oli myös huono. Suurimpia kerääntymisiä: 6.12.00 Iis Koivulahti 400 m (K. Bovellan), 28.12.00 Kuo Vehmasmäki 436 p (AHg), 1.1.01 Kuo Neulalahti a300 p (KRu), 3.1.01 Lep Nikkilänmäki 300 p (HRö, RR), 7.1.01 Kuo Sammalniemi 500 m (PHu), 19.1.01 Sii Räisälä 1000 p (MU) ja 25.2.01 Kuo Puijonsarvi 662 kiert. (AHa).

Pikkukäpylintu/käpylintu-laji

Loxia curvirostra/Loxia sp. Määrät vaihtelevat perinteisesti runsaasti talvesta toiseen. Tarkasteluajaksella erityisen hyviä talvia olivat 95/96 (pikkukäpylintu + *Loxia sp.* yht. 31,3 yks./10 km) ja 98/99 (21,7 yks./10 km), jotka ovat talvien 1965/66 ja 1971/72 ohella parhaita tunnettuja käpylintutalvia. Vastaavasti huonoimpia talvia olivat 94/95, 97/98 ja 01/02, jolloin nähtiin vain neljä lintua (0,1 yks./10 km) per kunkin talven laskennat.

Punavarpunen *Carpodacus erythrinus*

Todella eksoottinen talvilaji. Laji oleskeli läpi talven 94/95 Suo Sydänmaa Tuikkasenkangas 1 1-2kv ♀ p (PPy, JPy, M. Pynnönen ym.). AHK on tarkastanut havainnon.

Taviokuurna *Pinicola enucleator*

Lajille ovat tyypillisiä suuret vaihtelut perättäisinäkin talvina, talvilintulaskennoissa laji on vähimmillään kevatlaskennoissa. Katsausajaksolle osui kaikkien aikojen paras laskentatuloks: talvilaskennassa 2003 laskettiin yhteensä 2882 taviokuurnaa, jolloin tiheydeksi tulee 11,3 yksilöä/10 km. Koko talven tulokseksi tuli 5,75 yks./10 km. Yli 30 linnun kerääntymät tältä talvelta: 1.12. Kuo Puijontie n.40 p (ALä), 8.12.02 Kuo Saarijärvi-Inkilänmäki a.50 p (AMR, ERi, KRu), 28.12.02 Kuo Vehmasmäki 35 p (AHg), 29.12.02 Maa kk 40 p (PMu), 1.1.03 Kuo Vehmasmäki a 35 kiert. (AHg), 5.1.03 Sii kk-Lep-päkaarre 37 p (MU) ja 16.1.03 Kuo Savilahti 50 p (EBj).

Myös talvina 95/96 (1,56 yks./10 km) ja 00/01 (2,83 yks./10 km) kuurnamäärät olivat varsin korkeita. Esimerkkejä kerääntymistä muilta talvilta: 14.1.99 Kuo Väliköntie a32 p (IMa), 13.12.00 Iis keskusta 44 p (KAs), 17.12.00 Kuo Siikaniemi 35 m (EBj), 7.1.01 Vrk Joutenlahti a30 p (MMi, RMi), 2.2.01 Kiu keskusta 39 p (ATa) ja 20.1.02 Sii Monni a 36 p (TF, MKe). Vastaavasti talvina 99/00 ja 01/02 ei laskennoissa nähty ainoatakaan kuurnaa. Aikaisemmista huipputalvista (1957/58 ja 1969/70) olikin jo aikaa.

Punatulkku *Pyrrhula pyrrhula*

Punatulkun talvikanta sahaa eestaas muiden marjalintujen tavoin, viime vuosikymmeninä lajin kuitenkin otaksutaan runsastuneen. Yli 20 tulkkuu/10 km nähtiin syksylaskennassa 95 (21,6) , talvella

99 (23,7) ja talvella 2001 (20,4). Koko talvikauden summa oli korkein talvella 98/99 (19,9 yks./10 km) ja vastaavasti katotavia olivat 94/95 (6,2 yks./10 km) ja 99/00 (5,8 yks./10 km).

Pulmunen *Plectrophenax nivalis*

Yksittäisiä havaintoja kertyy säännöllisesti lähes joka talvi. Kyseessä on joko myöhäisiä syysmuuttajia tai aikaisia kevätmuuttajia. Talvilta seuraavat havainnot: 2.-3.12.94 Vrk Lehtoniemi 1 p (HKO, KSA), 8.12.95 Kuo Kuopionlahti 1 m (EBj), 17.12.97 Nil Mustalahti 1 N (JRi), 20.12.98 Maa Mustavirta 1 p (JKe, HKo), 17.1.99 Kuo Siikaniemi 1 E (MU), 24.1.00 Kuo Kelloniemi 1 m (EBj) ja 18.2.02 Rau Kiesimä 1 ä (HSi).

Keltasirkku *Emberiza citrinella*

Talvilintulaskennoissa keltasirkkumäärät nousivat selvästi 1980-luvun puolivälissä, ja noususuhdannetta kesti noin 15 vuotta vuosituhannen vaihteeseen, kunnes aivan viime talvina määrät ovat taas alkaneet laskea. Korkeimmillaan talvina 1986-96 määrät olivat 38,5-63,5 yks./10 km, talvina 1997-2002 on nähty 21,5-42,7 yksilöä/10 km. Suurimmat kerääntymät: 10.1.99 Iis Ilomäki 600 p (JYI), 2.12.00 Kiu Remesjoki 300 p (Usk) sekä Kuo Vehmasmäki 26.12.99 a165 p ja 28.12.00 a90 p (AHg).

Pajusirkku *Emberiza schoeniclus*

Harvinainen talvilaji, joka on tavattu alueellamme kolme kertaa. Kaikki havainnot ovat joulukuulta. Ohessa toinen ja kolmas havainto: 6.12.98 1 p Vrk Lehtoniemi (HMi, MMi, ERi, KRu ym.) ja 26.12.00 1 p Kuo Markustajasatama (KRu).

Kirjallisuus

Pynnönen, J. & Ruokolainen, K. 1996: Pohjois-Savon talvilinnut 1992/93 ja 1993/94. - Siivekäs 17 (1):23-31.

Ruokolainen, K. 1994: Pohjois-Savon talvilintulaskennat 1956/57-1992/93 - tuloksia 13 800 kilometritä - Siivekäs 15 (1-2):4-17.

Ruokolainen, K. & Kauppinen, J. (toim.) 1999: Kuopion ja Pohjois-Savon linnusto. - Kuopion luonnontieteellisen museon julkaisuja 5. 343 s., Lievestuore.

Yölaulaja

Lämmin kesäyö, luonto on tuoksuvimmillaan ja vihreän erisävyihin puettu. Valoisassa, hiljaisessa yössä punarintojen, räkättirastaiden ja punakylkirastaiden äänekkään konsertin joukosta erottuu välillä joko koloratuurisopraanon hiveleviä säkeitä tai voimakas baritoni. Pensaikkojen ja peltojen liepeillä kuuluu yksitoikkoisempia ääniä, sirityksiä ja rakustusta. Ruovikkoista järveä lähestyttäessä kantautuvat ruokokertusten konsertin seasta kumeat puhallukset ja piiskan sivallukset. Kuuluuko vielä jostain ruovikosta potpotusta ja karkeampaa lauluntaa? Sydänyön tunneiksi valo hieman hämärtyy ja usvamatto yrittää nousta alavan niityn päälle tanssimaan. Hetken päästä taivaanranta taas rusottaa ja yön laulajat antavat tilaa alkukesän aamun täyden kokoonpanon sinifoniaorkesterille. Yön kulkija voi vihdoin painaa päänsä tyynylle ja tallentaa täydellisen kesäyön talven pimeyteen voimaa antamaan.

Näinhän se oli, vai oliko sitenkään? Oliko kylmää ilta toisensa jälkeen, satoiko ja heiluvatko vihreät koivut kohisten tuulen taivutuksessa? Sää tiedotuksen lause "alavilla mailla hallan vaara" tuli tutuksi ja unohtuneet käsiin pipot tekivät kesäyön retkestä sietämättömän kylmän. Viitakertuksista, satakielistä ja muista taitolaulajista ei ollut tietoaakaan. Ainut kuultu yölaulaja oli jo monen retkiporukan kuulema ruisräikkä.

Niin tai näin, kesä ilman ainnuttakaan yölaulajaretkä on vailtainen. Vaikka se ei aina toteutuisikaan odotusten mukaan, niin valoa riittää ja piennarten kukkamatto loistaa kaikissa sateenkaaren väreissä.

Nämä kesäöiden retket ovat tuottaneet melkoisen havaintoaineiston. Tässä katsauksessa kerrotaan vuosista 1999-2003, siis viisi kesää. Ennen vuotta 1999 yölaulajat ovat löytäneet faunistisista katsauksista, mutta nyttemmin tuo massiivikatsaus on pilkottu useampaan osaan. Näin lu-

Pohjois-Savossa 1999-2003

Åsta Lähdesmäki

kijan on helpompi saada käsitys jonkin ryhmän kokonaistilanteesta ja katsausten kirjoittaminen saadaan jaettava luontevasti useampien tekijöiden kesken. Tässä katsauksessa ei ole mukana harvinaisia yölaulajia, viiristä, rastaskertusta tai viirusirkkalintua. Ne kuuluvat harvinaisuuskatsauksen piiriin.

Säännölliset ja jonkin alueen kattavat yölaulajaretket ovat aineiston perusteella keskittyneet Varkauteen, Kuopioon, Siilinjärvelle, Maaningalle ja Iisalmen seudulle. Näiden kuntien osalta katsaus kertoo jokseenkin vertailukelpoisesti yölaulajatilanteen eri vuosien osalta. Muilla paikkakunnilla retkeilyn välillä tuntuu olevan suuri ero eri vuosien välillä, joten katsaus ei kerro koko totuutta. Osittain tästäkin syystä halusin viedä kaikkien lajien havaintomäärät kuntataulukoon. Kunnat on sijoitettu tuohon taulukkoon etelästä pohjoiseen, luonnon oloiltaan samankaltaiset kunnat lähekkäin. Ryhmittelystä voi tulla eri mieltä ja tiettyä väkivaltaakin joutuu käyttämään, kun on vain vaakaasuunta käytössä. Näin sen silti mielekkäämmäksi kuin aakkosjärjestyksen.

Taulukon viivat, eli ei havaintotietoja, kertovat korutonta kieltään ennen muuta siitä, että kaikissa kunnissa ei retkeillä. Minä en millään suostu uskomaan, että esim. Karttussa ei juuri olisi yölaulajia. Kun pari aktiivista rautalampilaisretkeilijää teki ”yölaulajaiskun” pieneen osaan Tervoa ja Vesantoa, tulosta tuli heti. Rautavaara on tietenkin soineen jo karua aluetta, mutta kun koko katsauksen ajalta sieltä löytyy vain yksi merkintä ruiskakaan teemavuodelta, ei sekään liene koko totuus.

Onneksi jäsenmäärämme kasvu myötä, tämän katsauksen ajanjaksolla n. sadalla, jäseniä on tullut kaikista kunnista. Kun internet-yhteydet ovat arkipäivää jo maaseudullakin ja havaintojen ilmoittaminen on helppoa, niin odotettavissa on entistä kattavampi aineisto. Haastan tässä samalla entisiä yölaulaja-aktiiveja suuntaamaan retkiä vähän laajemmalle alueelle. Myös yhdistyksen retkitarjonta voi edistää tätä asiaa.

Lajien teemavuodet tuovat myös tulosta. Ruiskakätkä tuli vielä varsinaisten teemavuosien 1999-2000 jälkeenkin tsekattua entistä tarkemmin. Vuonna 2003 oli spontaanisti edennyt kaulushaikarainnostus. Tämä näkyy selkeästi havaintomäärässä. Kun vuosi 2005 tulee olemaan kaulushaikaran teemavuosi, on lupa odottaa monien uusien reviirien löytymistä.

Kuntahavaintotaulukko oli tarpeen myös siksi, että käsiteltävänä oli kovin monta vuotta. Jos jokaisen lajin kuntakohtaiset havaintomäärät olisi lueteltu tekstissä, siitä olisi tullut hankalalukuinen ”numerosulkeinen”. Havaintojen tulkitsemisen samaksi tai eri linnuksi teetti työtä. Onneksi tunsin monet kunnat itsekin melko hyvin, mutta kyllä karttoja silti joutui tutkailemaan. Varkauden Lehtoniemen alueen yölaulajatihtentymät olivat erityisen haastavia. Kun havaintoja oli ilmoitettu niin kadun nimillä kuin muutenkin, joutui suunnistamaan jo puhelinluettelon kartalla. Toiveena olisikin saada vastaisuuden varalle edes Varkauden turistikartta, puhelinluettelo on ikävää printtiä! Lopulta havaintomäärät tuntuivat kuitenkin asettuvan jonkinlaiseen linjaan, joten heitto tulkinnassa lienee hyväksyttävällä tasolla.

Eri kesien sääolot

Vuosien 1999-2000 niukat säähavainnot perustuvat vain omiin merkintöihin. Vuosien 2001-2003 tiedot perustuvat Pohjois-Savon ammattikorkeakoulun sääsivuilta löytyviin tilastoihin. Mittaukset on tehty Kuopiossa.

1999: Toukokuun alkupuolen todella kylmän jakson jälkeen säät lämpenivät kuun loppupuolella kesäisiksi. Kesäkuun alussa kaakkoiset lämpimät ilmvirtaukset jatkuivat, rääkkäkesä alkoi. Kesäyöt jatkuivat koko kuukauden edelleen lämpiminä ja yöretkeily oli miellyttävää.

2000: Toukokuun loppu oli lämmin, 21.5. kaakkoisen ilmvirtauksen myötä lämpötila kohosi jopa +21 asteeseen. Kesäkuun alkupuoli toi sitten koleat tuulet ja sateen tullessaan. Vähitellen lämpeni ja juhannuksen tienoilla oli sitten jo hellepäiviä.

2001: Toukokuun puoliväli alkoi koltuillisilla +10-15 asteen päivälämpötiloilla, öisinkin pysytteli +10 asteen tuntumassa. Mutta 21.5. lämpötilat alkoivat laskea ja koettiin kuun lopulle kestänyt erittäin kylmä jakso. Päivälämpötilatkin jäivät alle +5 asteen ja öisin mitattiin reippaasti pakkasasteita. Tämä kylmän purkaus kesti aina kuun loppuun saakka. Sittenkään kesä ei vielä alkanut helleä, lämpimät päivät olivat tiukassa, onneksi yölämpötilat pysyivät reippaasti lämpimän puolella. Vihdoin

kesäkuun loppupuolella alkoivat shortsikeilit, tosin hellepäiviä ei vielä ollut. Heinäkuun alkupuolella hellekin sitten helli ja yölämpötilat olivat pyöräilyyn sopivia, n. +15 astetta.

2002: Toukokuun puoliväli oli lämmintä aikaa, päivällä päästiin jopa yli +20 asteen ja yötkin olivat lämpimiä. Mutta loppukuuta kohden sää kylmeni reippaasti ja useita hallaöitä koettiin. Kuun loppua kohden sää jälleen lämpeni. Kesäkuun alku oli lämpötilojen osalta melko mukava, päivisin +20 asteen tuntumassa ja öisinkin oli +10-15 astetta lämmintä. Sää jatkui loppukuun osaltakin samoissa merkeissä, jakson lopulla päivälämpötilat kuitenkin laskivat +15 asteen tuntumaan. Heinäkuun alkupuolella koettiin pari hellepäivääkin, oleellista olivat öiden korkeat, jopa +20 asteessa pysytelleet lämpötilat.

2003: Toukokuun kaksi viimeistä viikkoa olivat tasaisia: päivisin +10-15 ja öisin n. +10. Alimmillaan yölämpötila oli n. +5 astetta. Sadepäiviä oli melko paljon. Kuinka ollakaan, edelliset lukemat luonnehtivat myös kesäkuun alkupuolta, siis viileää ja sateista. Vasta sitten aivan kesäkuun lopussa suvaitsi lämmetä ja yölämpötilatkin nousivat +15 asteen tuntumaan. Heinäkuun alkupuolella säiden haltija sitten muisti, että on kesä, ja lämpötilat nousivat. Heinäkuun 10. päivän jälkeen alkoi sitten ennätysellinen hellejakso.

Kiitokset

Karkeasti arvioiden 98% tämän katsauksen aineistona käytetyistä havainnoista oli jo tallennettu Kuikkakantaan. Kiitokset Jarmo Yliluomalle, joka teki minulle sieltä valmiiksi selkeän yölaulajahaun. Suurkiitokset Aarne Hagmanille, joka on tehnyt ison työn viedessään tietokantaan vuoden 1999-2000 Kuikkaverkon havainnot. Tätä ovat sitten myöhemmin vuosina ansiokkaasti jatkaneet Jorma Kelo, Marko Kelo, Juha Koponen, Eelis Rissanen, Suoma Virnes, Jarmo Yliluoma ja allekirjoittanut. Kiitos kesien 1999-2000 rääkkävastaavalle Markku Ukkoselle. Ja viimeisimpänä, mutta ei vähäisimpänä: kiitos teille kesäyön kulkijalle, jotka olette havaintojanne ilmoittaneet. Havaintojen yhteydessä esiintyvistä nimilyhenteistä voitte päätellä, ketkä ovat olleet aktiivisimpia.

Havainnoijat (nimilyhenne suluissa)

Kalevi Asikainen (KAs), Erkki Björk (EBj), Kari Bovellan (KBo), Martti Damsten (MD), Timo Filipoff (TF), Anne Grästen (AGr), Aarne Hagman (AHg), Lauri Hallikainen (LHa), Jenna Halonen (JHa), Olli Halonen (OHa), Aimo Hartikainen (AHa), Pertti Hartikainen (PHa), Kalevi Hiironiemi (KH), Patrick Hublin (PHu), Osmo Huupponen (OHu), Timo Hämäläinen (THä), Raimo Hytönen (RHy), Harri Hölttä (HHö), Juha Ikäheimo (JI), Timo Immonen (TIm), Iivari Jaakkola (IJa), Tuomo Jalakanen (TJa), Jari Jokela (JJo), Kai Jäderholm (KJä), Susanna Järvisalo (SJä), Seppo Kajaste (SKa), Antti Kanninen (AKa), Timo Kanninen (TKa), Eila Karki (EKa), Ali Karppanen (AKp), Janne Kauhanen (JKh), Jukka Kauppinen (JKa), Mikko Kauppinen (MKa), Jorma Kelo (JoK), Marko Kelo (MKe), Jaakko Kettunen (JKe), Sirpa Kettunen (SKe), Marita Kivistö (MKi), Jorma Knuutinen (JKn), Juha Koponen (JKo), Kuutti Korhonen (KKo), Jarkko Koskela (JaK), Heikki Kotilainen (HKo), Hannu Kärkkäinen (HKä), Pekka Lappeteläinen (PLa), Antero Lindholm (ALi), Asta Lähdesmäki (ALä), Esa Lähdesmäki (ELä), Eero Lähdesmäki (EeL), Lassi Lähdesmäki (LLä), Ari Lyytikäinen (ALy), Paula Manninen (PMa), Ilkka Markkanen (IMa), Juha Mertanen (JMe), Harri Miettinen (HM), Kaija Miettinen (KM), Markus Miettinen (MMi), Raimo Miettinen (RMi), Pekka Mustakallio (PkM), Petteri Mustakallio (PeM), Pirkko Muraja (PMu), Markku Niiranen (MNi), Pekka Niiranen (Pni), Yrjö Oikkonen (YO), Teemu Paavola (TPa), Anneli Pennanen (APe), Timo Perätie (TPe), Ilkka Piironen (IP), Jari Poikolainen (JPo), Juha Poutanen (JPt), Perttu Puranen (PPu), Taina Pärnänen (TPä), Mikko Pärssinen (MPä), Riitta Rajala (RiR), Armi Riikonen (ARi), Risto Rikala (RRi), Anne-Mari Rissanen (AMR), Eelis Rissanen (ERi), Juhani Rissanen (JRi), Tuula Rissanen (TRi), Menni Renvall (MR), Pertti Renvall (PRE), Pentti Runko (PRu), Kalle Ruokolainen (KRu), Kalevi Rutonen (KRt), Jukka Ruuskanen (JRu), Seppo Räsänen (SRä), Helena Rönkä (HRö), Katja Rönkä (KRö), Risto Rönkä (RR), Petri Sallinen (PSa), Kari Saukkonen (KSa), Eino Savolainen (ESa), Hannu Siikavirta (HSi), Kauko Siikström (KS), Uolevi Skaren (USk), Mia Soininen (MSo), Paavo Sopanen (PaS), Veli-Matti Sorvari (VMS), Riitta Suhonen (RSu), Ville Suorsa (VSu), Matti Tallgren (MTa), Ari Tanskanen (ATa), Janne Taskinen (JTa), Liisa Tenhunen (LT), Seppo Tiikainen (STi), Liisa Tolvanen (LTo), Ari Tossavainen (ATo), Sirkka Tossavainen (STo), Anne Törn (ATö), Markku Ukkonen (MU), Mirja Ukkonen (MUK), Jyrki Uotila (JUo), Visa Uusipaikka (VU), Outi Vainio (OVA), Teuvo Vepsäläinen (TVe), Esko Vesanen (EVe), Marjaana Vesanen (MVe), Suoma Virnes (SVi), Aaro Väinänen (AVä), Veli-Matti Väinänen (VMV), Asta Väättäin (AVä), Juha Väättäin (JVt), Jarmo Yliuoma (JYI).

Käytetyt kuntalyyhenteet

Iis Iisalmi, Jua Juankoski, Kaa Kaavi, Kar Karttula, Kei Keitele, Kiu Kiuruvesi, Kuo Kuopio, Lap Lapinlahti, Lep Leppävirta, Maa Maaninka, Nil Nilsä, Pie Pielavesi, Rau Rautalampi, Rvr Rautavaara, Sii Siilinjärvi, Son Sonkajärvi, Suo Suonenjoki, Tuu Tuusniemi, Ter Tervo, Vri Varpaisjärvi, Vrk Varkaus, Veh Vehmersalmi, Ves Vesanto, Vie Vierämä.

Havainnot lajeittain

Kaulushaikara *Botaurus stellaris*

1999: Kaulushaikaroiden kasvava trendi alkaa näkyä hyvin. Vuonna 1998 reviierejä löytyi 15, nyt jo 21. Reviierejä löytyi eniten Maaningalta (6). Ensimmäiset havainnot tehtiin 21.4. 1 Ä Kuo Hirvilahti (LHa) ja 1 Ä Maa Mustavirta (AHa, JKe, HKo, ALä). Viimeiset kaksi nähtiin Maa Lapinjärvellä 22.9. ja 14.10. (PRu), kyseessä on myöhäisyysennätys Pohjois-Savossa.

2000: Ylöspäin mennään huimaa vauhtia, reviierejä löytyi jo komea ennätysmäärä, 36. Näin nopea kasvu on varmasti osaksi lisääntyneen retkeilyn ansiota, mutta ruovikointuminen on myös lisännyt todellista kantaa. Eniten puhaltajia löytyi Maaningalta (10), Iisalmen (5) ja Lapinlahden (6) tullessa tasaväksinä perässä. Ensimmäinen 9.4. 1 p Vrk Mula (OHu) ja toinen 15.4. 1 m Maa Mustavirta (JKe). Ainut syyshavainto 9.9. 2 p Lap Onkivesi Kajoonselkä (OHa).

2001: Edellisvuodesta tasoiteltiin hieman, nyt 27 reviiiriä. Yllätyksellisesti eniten Varkaudessa (7), missä nähtiin myös ensimmäinen 7.4. 1 p Vrk Ruokojärvi (TF, JKe, HKo, ERi, PSa). Toinen 18.4. 1 p Maa Ylä-Ruokovesi (PeM). Viimeinen 16.9. 1 p Maa Pieni-Lapinjärvi (PRu).

2002: Ennätys rikkoutui jälleen, nyt 39 reviiiriä. Eniten kaulushaikaraa tavattiin Maaningalla (9), missä laji tuntuu levittäytyvän jokaiseen sopivaan ruovikkoon. Muuten havaintoja tuli mukavasti eri kunnista. Ensimmäiset havainnot Varkaudesta: 7.4. 1 Ä ja 1 p Vrk Mula (OHu) ja 11.4. 1 p Vrk Ruokojärvi (MMi). Kuopion Keskimäisellä tehtiin erikoinen havainto 12.5., kaksi kaulushaikaraa muutti NE(JKe, IMA, PRE, RSu). Viimeinen havainto 28.8. 1 p Lap Onkivesi Ulmansaari (ELä, LLä).

2003: Kiinnostus kaulushaikaroiden esiintymiseen ja äänen voimakkuuteen lisääntyi. Aktiivinen retkeily ja hyvä vuosi tuotti tulosta, uskomattomat 46 puhaltajaa löytyi! Maaningalta löytyi jo 13 reviiiriä, entisillä tutuilla paikoilla puhalteli jo kaksi lintua ja uusia reviierejä löytyi. Myös Kuopion alueella löytyi uusia kaulushaikaran valtaamia ruovikoita (9). Ensimmäinen havaittu lintu yritti maastoutua muutaman korren taa, 12.4. 1 p Kuo Jänneäniemi (IMa) ja

toinen oli 21.4. 1 p Vrk Ruokojärvi (AKa, KKO).

Luhtakana *Rallus aquaticus*

1999: Tällä lajilla ei ole kasvavaa trendiä, 25.5. 1 Ä Maa Patalahti (VMV) ja 12.6. 1 Ä Lep Suurjärvi (OHu, ERi, JVt).

2000: Luhtakanoja jälleen tasan kaksi, 23.5. 1 Ä Vrk Ruokojärvi (OHu) ja 24.5. 1 Ä Maa Patalahti (MD, AHa, HKo, PLi).

2001: Luhtakanoja vaihteeksi kolme. 13.5. 1 Ä Vrk Ruokojärvi (MMi, KMi), 14.5.1 Ä Rau Sääksjärvi (TPä, EVE), 19.6. 1 Ä Maa Patalahti (JKe, IMA, KSa).

2002: 2-3 luhtakanaa. 12.5.-20.6. 1 Ä Kuo Keskimäinen (LHa ym), 12.5. 1 Ä myös Tuu Likolampi (LHa, JKe, IMA, PRE, RSu). Likolammen lintua epäiltiin samaksi kuin Keskimäisellä kuulua. 1.6. 1 Ä Kuo Niuva (EBj).

2003: Vaihteeksi 4 reviiiriä. 11.5. 1 Ä Vrk Ruokojärvi (TIm, HMi, MMi), 14.5. 1 Ä Rau Sääksjärvi (EVe) ja 16.5. 2 Ä Iis Vattulampi (KAs, JKO, JYI, VSu)

Luhtahuitti *Porzana porzana*

1999: Huittailua kuultiin 30 reviiirillä, mikä on keskimääräistä suurempi määrä. Eniten luhtahuitteja kuultiin Kuopiossa (6). Kevään ensimmäiset 25.5. 1 Ä Maa Patalahti (VMV) ja 1.6. 1 Ä Suo Kärkkäälä (K. ja A. Nurmi). Viimeinen havainto 10.7. Lep Särkijärvi (JPY).

2000: Varsin mukava vuosi, 25 reviiiriä. Niistä eniten Maaningalla (7), muuten tasaisesti eri puolilla maakuntaa. Varhaisimmat 21.5. 1 Ä Rau Koskelovesi Pirttilahti (EKa, JKn) ja 22.5. 1 Ä Vrk Mula (OHu). Viimeinen 16.7. 1 Ä Kuo Hiidenlahdentie (JKe, HKo, IMA).

2001: Keskivertovuosi 24 reviiirillä. Tällä kertaa eniten Varkaudessa (5), seuraavina Kuopio ja Maaninka (4). Ensimmäinen kylmyydessä 14.5. 1 Ä Rau Rastunsuo (RHy), toinen 27.5. 1 Ä Vrk Ruokojärvi (AKa, KKO). Viimeinen 1.7. 1 Ä Lep Paukarlahti (AHa, HKo, PRE).

2002: Luhtahuitti jatkoi tasaista esiintymistään, nyt 25 huittailijaa. Vaihteeksi Maaningalla eniten (7). Ensimmäinen viime vuosia varhaisempi 12.5. 1 Ä Kuo Keskimäinen (JKe, IMA, PRE, RSu). Viimeinen yritti vaisusti äänellä 29.7. 1 Ä Kuo Pöksänlampi (AHg).

2003: Sitten huittailijat taas vähenivät, niitä kuultiin 18. Jälleen Maaningalla suurin määrä (6). Ensimmäinenkin sieltä, 11.5. 1 Ä Maa Patalahti (VMV). Toinen 20.5. 1 Ä Iis Tismiö (JYI). Viimeiset kaksi 27.6. 2 Ä Maa Pieni Lapinjärvi (MU).

Ruisräikkä *Crex crex*

1999: Ruisräikkä valtakunnallinen seuranta alkoi, havaintoja tehtiin 142. Katsaus julkaistu Siivekkäessä 1:2000 (Markku Ukkonen).

2000: Toinen ruisräikkä seuranta-vuosi teki pohjois-savolaista lintu-historiaa, reviiireitä löytyi 505. Katsaus julkaistu Siivekkäessä 1:2000 (Markku Ukkonen).

2001: Ruisräikkä rakutettiin edelleen hyvässä määrin, vaikkakin vain n. neljäsosa edellisestä en-
nätyksestä. Nyt saldo oli 109. Kuopio kunnostautui (22), Siilinjärvi toinen (16). 24 kunnastamme räikkää havaittiin 18:ssa. Valtaosa havainnoista tehtiin kesäkuussa. Ensimmäiset 14.5. 1 Ä Kuo Haminalahti (IMa) ja 1 Ä Rau Sääksjärvi (TPä, EVe), se myös uusi saapumisenennätys. Viimeinen 28.7. 1 Ä Sii Rissala (PSa).

2002: Räikkää kuultiin jälleen mukava määrä, 137 raksuttajaa. Suonenjoen retkeilyssä kunnostauduttiin ja tulos oli sen mukainen (26), toiseksi eniten Maaningalla (22). Edelleen havaintoja oli 18 kunnan alueelta. Ensimmäinen kuultiin varhain 15.5. 1 Ä Kuo Haminalahti (Pre) ja toinen 22.5. 1 Ä Sii Kehvo (HRö). Viimeiset olivatkin sitten näköhavaintoja: 21.8. 1 p Suo Nuuttila (MKa) ja 23.8. 1 Ä Rau Kokkovuorentie (RHj).

2003: Roima pudotusvuosi ennätysvuosien jälkeen, 50 reviiiriä. Oliko suurehko osasy pudotukseen räikkä-innon loppahtaminen, kun Siilinjärveltä löytyi kuitenkin 18 reviiiriä? Vesannolle ja Tervoon tehdyn ”yölaulajaikun” myötä sieltäkin löytyi yhteensä 7 räikkää, mikä sekin puhuu retkeilyn puolesta. Ensimmäinen narisija 24.5. 1 Ä Nil Pajulahti (TRi) ja toinen 25.5. 1 Ä Maa Lapinjärvet (VMV). Viimeinen sinnitteli äänessä 16.7. Sii Aappola (MU).

Satakieli *Luscinia luscinia*

1999: Satakieliä kuultiin vähän, vain 16 reviiiriä, mikä on toiseksi alhaisin määrä 80-90 -luvulla. Eniten reviiirejä kuultiin Siilinjär-

vellä (5). Ensimmäiset 25.5. 1 Ä Sii Kasurila (MD, AHa) ja 27.5. 1 Ä Kuo Haminalahti (PHu). Viimeinen havainto 6.7. 1 Ä Kuo Pellonniementie (IMa).

2000: Ylös, alas, tällä kertaa melko ylös, 62 desibelin mestaria. Totutusti eniten Varkaudessa (16), toisena Kuopio (10). Varhaisimmat 21.5. 1 Ä Vrk Joutenlahti (OHu) ja 23.5. 1 Ä Kuo Hiltulanlahti (IMa). Pesimätietoja ei tullut, viimeinen 25.6. 1 Ä Maa Käärme-lahti (PRu).

2001: Niukan keskitason vuosi, 39 reviiiriä. Jälleen eniten Varkaudessa (12), sitten Iisalmi ja Siilinjärvi (8). Ensimmäiset 14.5. 1 Ä Rau Toholampi (TPä, EVe) ja 15.5. 1 Ä Sii Kasurilanmäki (KRu). Viimeinen muuttomatalla 21.7. 1 p Lep Nikkilänmäki (HRö, RR).

2002: Vaihteeksi paranneltiin määrää, 47 satakieltä havaittiin. Kuopio (10) ja Siilinjärvi (9) päihittivät nyt Varkauden (8). Ensimmäinen havaittiin jo 8.5. 1 Ä Vrk Ruokojärvi (MMi, TPä) ja toinen 12.5. 1 Ä Kuo Keskimäinen (LHa). Innokain lauleli vielä 2.7. 1 Ä Sii Sammallampi.

2003: ei ole vuodet veljeksiä satakielen osalta, nyt 68 reviiiriä. Kuopiossa nyt komeasti 18 laulajaa, Varkaudessa 14. Mainittavan arvoinen on myös Juankosken Pisankoskella 18.5. laulelleet 4 lintua! Kaikkiaan satakieliä kuultiin 12 kunnassa. Ensimmäiset 15.5. 1 Ä Varkaus Enso (MMi), 17.5. 1 Ä Kuo Savilahti (EBj) ja 1 Ä Suo Kimpanlampi (RRi).

Pensassirkkalintu *Locustella naevia*

1999: Sirisijoiden määrä 24 oli hyvää keskitasoa, eniten havaintoja tehtiin Leppävirralla (5). Ensimmäiset 27.5. 1 Ä Kuo Haminalahti (JKe, IMa) ja 29.5. 1 Ä Kuo Vehmasmäki (ALä). Viimeinen kuultiin 12.7. Lep Paukarlahti (AHa, IMa).

2000: Toiseksi paras tulos vuoden 1997 (45) jälkeen, nyt pensassirkkoja kuultiin 40. Ensisijan jakoivat Kuopio ja Rautalampi (9), muuten havainnot jakautuivat eri kuntiin ilahduttavan tasaisesti. Ensimmäiset 22.5. 1 Ä Varkaus Kaatopaikka (OHu) ja 23.5. 1 Ä Kuo Haminalahti (IMa). Viimeinen havainto oli erikoinen: sirinää kuultiin 1.8. – 21.8. Kuo Silmäsuu (monet).

2001: Melko hyvä vuosi, 30 reviiiriä. Johtoon meni Kuopio (7), seuraavana yllättäen Iisalmi (5). Pe-

rinteisellä paikalla ensimmäiset 27.5. 2 Ä Kuo Haminalahti (AHa, JKe, IMa, RiR). Viimeinen sitkeä 28.7. 1 Ä Sii Rissala (MU).

2002: Keskitason vuosi jälleen, 25 yön sirisijää. Eniten pensassirkkoja kuultiin taaskin Kuopiossa (8). Niistä ensimmäiset 25.5. 1 Ä Kuopio Haminalahti (JKe, IMa, RiR) ja 26.5. 2 Ä Kuopio Haminalahti (Pre, RSu). Viimeinen siritteli 15.7. 1 Ä Lap Puoliväli (HHö).

2003: Tasainen pensassirkkalintujen esiintyminen jatkui, 22 reviiiriä. Nyt voiton vei kirkkaasti Siilinjärvi 11 reviiirillä. Varhaisimmat 22.5. 1 Ä Sii Jälä (EBj) ja 23.5. Iis Sourunsaari (JYI). Viimeinen 17.7. 1 Ä Sii Jälä (MU).

Viitasirkkalintu *L. fluviatilis*

1999: Uusi ennätys, huimat 18 reviiiriä, entisen ennätyksen ollessa 9 reviiiriä vuodelta 1995. Eniten tätä hepokattia muistuttavaa raksutusta kuultiin Varkaudessa (5) ja Kuopiossa (4). Ensimmäinen havainto 26.5. 1 Ä Kuo Haminalahti (PHu) ja toinen 3.6. 1 Ä Rau kk Kuutinharju (Tve). Viimeinen havainto 15.7. 1 Ä Kuo Keskimäinen (AHa, HKo, IMa).

2000: Uudesta ennätyksestä palattiin takaisin 9 reviiiriin. Niistä Varkaudessa oli kaksi, muut jakautuivat tasan eri puolille. Ensimmäiset 24.5. 1 Ä Vrk Alalampi (OHu) ja 2.6. 1 Ä Vrk Turjanvirta (AHa).

2001: Alaspäin jälleen, 6 reviiiriä. 2.6. 1 Ä Kuo Haminalahti (PMu, RiR), 10.6. Kuo Talasniemi 1 Ä (HKo). Lisäksi 17.6. 1 Ä Kuo Niuvva (ERi) ja 1 Ä Iis Nouvanlahti (SKa). 18.6. 1 Ä Vrk Timolantie (OHu) ja viimeinen 4.7. 1 Ä Vrk Hasinmäentie (OHu).

2002: Viitakerttusia kuultiin 8 reviiirillä, joista Kuopiossa 6, Rautalammilla 1 ja Varkaudessa 1. Ensimmäiset 31.5. 2 Ä Kuopio Neulaniemi Pilppa (Tpe). Viimeinen 14.7. ja 15.7. 1 Ä Kuo Silmäsuu (IMa, Pre).

2003: Vain viisi raksuttajaa. 4.6. 1 Ä Ves Horonkylä (EKa, JKn), 5.6. 1 Ä Kuo Sotkanniemi (AHg) ja Kuo Riistavesi Vianvesi (JoK, MKe), 7.6. 1 Ä Kuo Talvilahdentie (AHa, Pre).

Rytikerttunen *Acrocephalus scirpaceus*

1999: Varsin tyydyttävä vuosi, 8 havaintoa. Perinteisesti eniten Varkaudessa (4). Ensimmäiset 25.5. 1 Ä Maa Patalahti (VMV) ja 27.5. 1 Ä Vrk Käärmeniemi (HKä). Viimeinen havainto 14.7. 1 Ä Son

Sukeva, Saukkosuo (VMS).

2000: Melko tasaista menoa vuosi toisensa jälkeen, nyt 6 reviiiriä. Tuttuja paikkoja, Vrk 22.5. 1 Ä Lehtoniemen kärki (OHu) ja 28.5. 1 Ä Maa Patalahti (VMV), lisäksi Vrk Käärmeniemi, Sii Iso-Jälä ja Lep Hirvolanniemi ja viimeisenä 21.6. 1 Ä Kuo Keskimäinen (JKe, ERi).

2001: Kaikkiaan 4 reviiiriä, 5 lintua. 1.6. 1 Ä Vrk Mula (OHu), 19.6. 1 Ä ja 1 p Vrk Ruokojärvi, rakensivat pesää (OHu), 4.7. 1 Ä Vrk Hasinlahti (OHu), 15.7. 1 Ä Kuo Sorsasalo (IMa).

2002: Kaikki kolme havaintoa: 7.6. 1 Ä Vrk Lehtoniemi (ERi), 14.6. 1 Ä Lap Ylimmäinen (JKo) ja 26.6. 1 Ä Vrk Mulantaus (Jari Miettinen, Mmi).

2003: Vain yksi rytikerttunen! 17.5. 1 Ä Vrk Käärmeniemi (OHu), edelleen 22.5. (monet).

Luhakerttunen *A. palustris*

1999: Taitolaulajia kuultiin kaikkiaan 8, reviiirit jakautuivat tasaisesti Keiteleeltä Juankoskelle ja Kaaville. Ensimmäiset 10.6. 1 Ä Kei Viinikkala (PPu) ja 15.6. 1 Ä Nil Pisankoski (JVä). Viimeisin kuultiin 3.7. Lep Timolantie (HKä).

2000: Tavanomainen vuosi, 7 luterilijaa kuudessa eri kunnassa. Varhaisin 1.6. 1 Ä Vrk Könönpelto (OHu) ja 4.6. 1 Ä Vrk Luttala (AKa). Viimeinen heinäkuulta, 9.7. 1 Ä Lep Rauvastenlahti (Kari Hiltunen).

2001: Tämä oli niitä hyviä vuosia, 12 luhakerttusta. Varkaus vei jälleen voiton (6). Ensimmäiset 27.5. 1 Ä Kuopio Julkula (AHa) ja 29.5. Varkaus Luttala (MMi, KMi). Viimeinen 23.6. 1 Ä Sii Toivala, Pyöreälahti (Pre, RSu).

2002: Nyt ei luhakerttusia paljon maakuntaamme eksynyt. 7.6. 1 Ä Vrk Luttala (ERi), 8.6. 1 Ä Lep Lievolanlahti (HRö, KRö), 8.6. 1 Ä Maa Kylmäsuu (MU) ja 10.6. 1 Ä Kuo Haminalahti (RiR ym). Siinä kaikki 4 laulajaa.

2003: Hieman edellisvuotta paremmin, 7 matkijamestaria, joista Kuopiossa melkein kaikki (5). 1.6. 1 Ä Nil Palonurmi (Pha) ja 1 Ä Kuo Haminalahti (ALä). Viimeinen 22.6. 1 Ä Kuo Harjula (AHa).

Viitakerttunen *A. dumetorum*

1999: Edellisvuosien sadan reviiirin tuntumassa pyörineisiin määriin nähden vaisumpi vuosi, kuitenkin hyvät 69 reviiiriä. Eniten Kuopiossa (18) ja Varkaudessa (15). Varhaisimmat 28.5. 1 Ä Vrk

Taulukko 1. Yölaulajien määrät kunnittain eri vuosina. Kunnat ovat järjestyksessä etelästä pohjoiseen.

hav/kunta	VRK	LEP	RAU	SUO	KAR	VES	TER	KUO	VEH	TUU	MAA	SII	JU
Kaulushaikara 1999	1	-	-	-	-	1	-	4	-	-	6	5	
2000	3	1	4	-	-	-	-	2	-	-	10	4	
2001	7	1	-	-	-	-	-	3	-	-	4	3	
2002	4	1	1	-	-	-	-	6	-	-	9	5	
2003	1	1	4	1	-	1	-	9	2	-	13	3	
Luhtakana 1999	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	
2000	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	
2001	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	1	-	
2002	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	
2003	1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Luhtahuitti 1999	2	3	3	1	-	-	2	6	-	-	4	5	
2000	3	2	2	-	1	-	-	4	-	1	7	-	
2001	5	2	1	-	-	-	-	4	-	-	4	-	
2002	4	-	1	1	-	-	-	6	-	-	7	-	
2003	-	-	3	-	-	1	-	3	-	-	6	1	
Ruisrääkkä 1999	2	15	6	3	4	1	1	31	-	2	7	30	
2000	9	38	66	15	10	2	2	53	19	13	54	49	2
2001	3	14	2	4	-	-	-	22	4	1	14	16	
2002	-	17	11	26	1	-	-	13	2	-	22	19	
2003	-	-	1	1	-	4	3	9	-	-	8	18	
Satakieli 1999	1	-	-	-	-	-	-	4	-	-	1	5	
2000	16	4	9	3	-	-	-	10	-	-	2	6	
2001	12	1	1	-	-	-	-	5	-	-	3	8	
2002	8	2	3	2	-	-	-	10	-	-	1	9	
2003	14	1	5	1	-	1	-	18	-	-	3	9	
Pensassirkkalintu 1999	4	5	-	-	-	-	-	4	-	-	1	4	
2000	1	4	9	-	-	-	-	9	-	1	3	2	
2001	4	5	-	-	-	-	-	7	-	-	3	4	
2002	1	4	2	1	-	-	-	8	2	-	2	2	
2003	-	-	1	-	-	-	-	4	-	-	1	11	
Viitasirkkalintu 1999	5	2	3	-	-	-	-	4	-	-	1	1	
2000	2	1	-	1	-	-	-	1	-	-	-	-	
2001	2	-	-	-	-	-	-	3	-	-	-	-	
2002	1	-	1	-	-	-	-	6	-	-	-	-	
2003	-	1	-	-	-	1	-	3	-	-	-	-	
Rytikerttunen 1999	4	-	-	-	-	-	-	1	-	-	1	1	
2000	2	1	-	-	-	-	-	1	-	-	1	1	
2001	4	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	
2002	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
2003	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Luhtakerttunen 1999	1	1	1	-	-	-	-	1	-	-	1	-	
2000	2	1	1	-	-	-	-	1	-	1	-	-	
2001	6	1	-	-	-	-	-	2	-	-	1	2	
2002	1	1	-	-	-	-	-	1	-	-	1	-	
2003	-	-	-	-	-	-	-	5	-	-	-	-	
Viitakerttunen 1999	15	4	9	-	-	-	-	18	-	-	-	11	
2000	9	4	6	-	1	-	-	16	-	-	-	3	
2001	15	4	-	1	-	-	-	16	-	-	3	4	
2002	3	1	3	3	-	-	-	6	-	-	4	2	
2003	5	6	-	4	-	1	1	14	-	-	1	9	
	VRK	LEP	RAU	SUO	KAR	VES	TER	KUO	VEH	TUU	MAA	SII	JU

KAA	NIL	KEI	PIE	LAP	VJÄ	RVR	KIU	IIS	SON	VIE	yht.
-	-	-	-	2	-	-	-	2	-	-	21
-	-	-	-	6	-	-	1	5	-	-	36
-	-	-	-	3	-	-	1	4	-	-	27
-	2	-	1	3	-	-	-	3	-	-	39
-	2	-	-	5	-	-	-	4	-	-	46
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2
-	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	4
-	-	1	-	-	-	-	-	2	1	-	30
-	-	1	-	-	-	-	1	1	-	-	25
-	-	-	-	-	-	-	-	3	3	1	24
-	-	-	-	2	-	-	-	1	2	1	25
-	1	-	-	-	-	-	-	3	-	-	18
5	2	1	3	8	1	-	1	7	6	-	142
7	13	10	16	18	8	4	14	27	18	18	505
4	1	1	-	-	5	-	4	5	5	1	109
1	2	2	5	5	2	-	-	3	3	1	137
1	2	-	-	2	-	-	-	1	-	-	50
1	-	-	-	-	-	-	-	2	1	1	16
1	-	3	-	4	1	-	-	3	-	-	62
-	-	-	-	-	-	-	-	8	-	1	39
-	-	1	-	1	1	-	-	6	3	-	47
2	2	-	-	-	-	-	-	8	-	-	68
1	-	-	-	-	-	-	-	3	1	-	24
1	2	-	-	3	-	-	2	2	1	-	40
-	-	1	-	-	-	-	-	5	1	1	30
-	-	-	-	1	-	-	-	-	2	-	25
2	-	-	-	-	-	-	-	3	-	-	22
-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	18
-	1	-	-	-	-	-	-	1	-	-	9
-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	6
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	8
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	5
-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	8
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	6
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	5
-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	3
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
1	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	8
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	7
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	12
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4
-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	7
-	1	3	-	-	-	-	-	-	1	-	69
1	1	-	-	2	-	-	1	3	-	-	49
-	-	2	-	2	-	-	-	7	2	-	58
-	-	2	-	3	-	-	-	-	-	-	27
-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	42
KAA	NIL	KEI	PIE	LAP	VJÄ	RVR	KIU	IIS	SON	VIE	yht.

Korkkanta – Hanhenkaula (HKä) ja 2.6. 1 Ä Kuo Hirvilahti (MD, AHa). Pesintöjä ei varmistunut, viimeinen havainto tehtiin 22.8. 1 p (ä) Kuo Savuniemi (IMa).

2000: Jälleen menttiin alaspäin, 46 reviiä, joista yhdellä varmistettiin pesintä. Eniten Kuopiossa (13 ja 3 juv), sitten Varkaudessa (9). Ensimmäiset 25.5. 1 Ä Rau Vaajasalmi, Nujula (EVe) ja 28.5. Rau Kuutinharju (MKi, EVe). 15.7. 1 ad ja 3 juv p Kuo Julkula (AHa) kommentilla "pojat vielä kehoja lentäjiä".

2001: Hyvä keskitason vuosi 57 reviiä. Kuopio (16) vei kisan Varkauden (15) nenän edestä. Varhaisimmat 29.5. Vrk Lehtiniemi (KMi, MMi) ja 31.5. Vrk Kurola, Pusimäki (HRö, RR). Viimeinen 1.7. 1 Ä Lap, Linnansalmi (MU). **2002:** Nyt sitten painuttiin alas 80-luvulta tuttuihin määriin, vain 27 reviiä. Jokseenkin tasaisesti 9 kunnan alueella, eniten Kuopiossa (9). Ensimmäiset 4.6. 1 Ä Rau Kerkonkoski (KSi) ja 5.6. 1 Ä Kei Koivuharju (PPu). Viimeinen havainto koskee todennäköistä pesintää; 22.7. 2 p Vrk Lehtiniemi (MMi, PSa). Linnuista toinen varoitteli, toisella oli ruokaa nokassaan.

2003: Hieman edellistä parempi vuosi viitakerttusille, 39 reviiä, joista yhdellä pesintä. Kuopiossa nyt 14 kesäyön taitolaulajaa ja Siilinjärvellä 9. Ensimmäiset 29.5. 1 Ä Kuo Puutossalmi ja 1 Ä Vrk Häyriä (OHu). Viimeinen havainto 21.7. 2 ad ja 2 juv p Lep Nikkilänmäki (HRö).

Kirjallisuus

Loippo, M. 2002-2003: Yölaulajat ja rantakanat Etelä-Karjalassa. - Ornithologia 28:16-19.

Rissanen, E. 2001: Pohjois-Savon linnuston faunistinen katsaus 1998. - Siivekäs 22:4-15.

Ruokolainen, K. 1999: Pohjois-Savon linnuston faunistinen katsaus 1996. - Siivekäs 20 (1):8-21.

Ruokolainen, K. & Kauppinen, J. (toim.) 1999: Kuopion ja Pohjois-Savon linnusto. - Kuopion luonnontieteellisen museon julkaisuja 5. 343 s., Lievestuore.

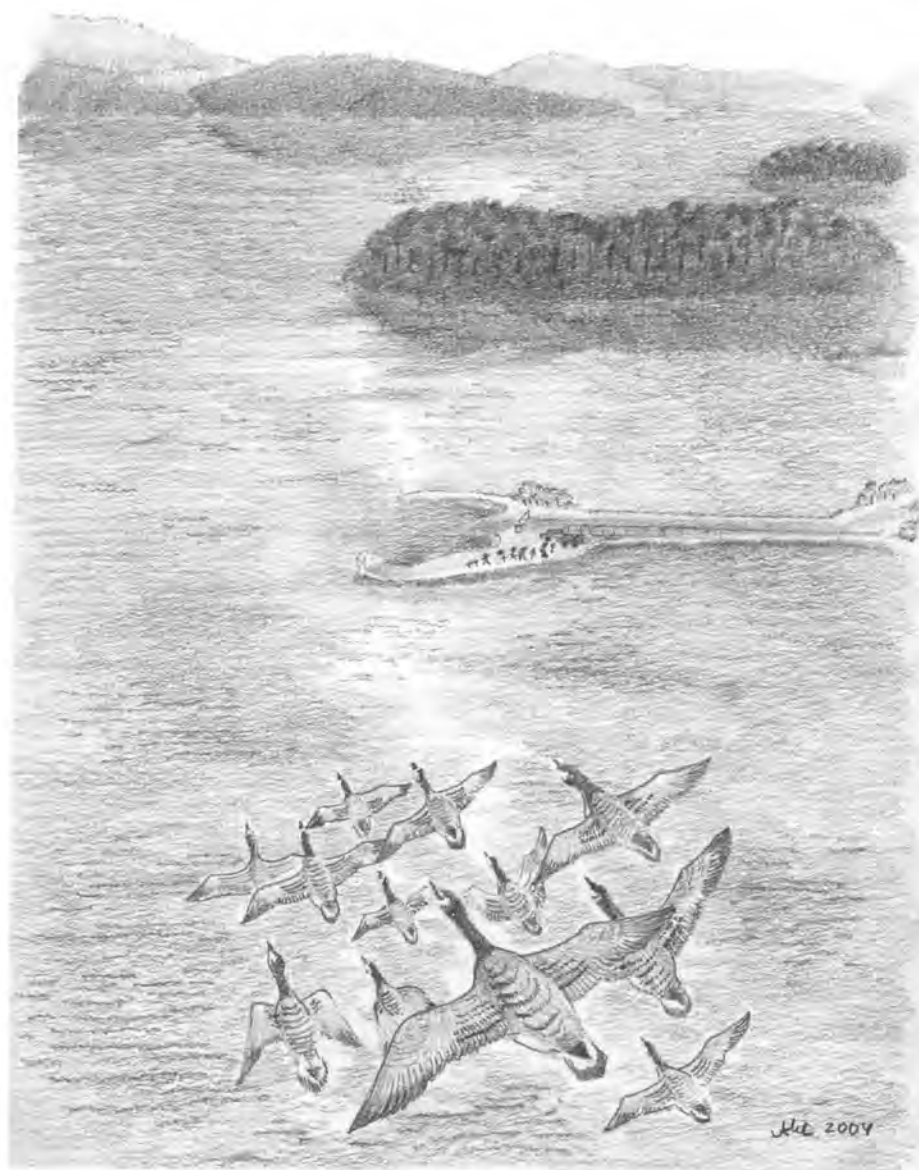
Ruokolainen, K. & Lindholm, A. 1998: Pohjois-Savon linnuston faunistinen katsaus 1995. - Siivekäs 19:5-19.

Ruokolainen, K. & Rissanen, E. 2000: Pohjois-Savon linnuston faunistinen katsaus 1997. - Siivekäs 21 (1):20-31.

Ukkonen, M. 2000: Pohjois-Savon ruisrääkät 1999-2000. - Siivekäs 21 (1):4-8.

Havaintoja Ku

Puutossalmi on ollut linturetkien kohteena ainakin jo 1980-luvun alkupuolelta saakka (Ukkonen 1987). Havainnointi ei tuolloin ollut mitenkään systemaattista, mutta etenkin syysmuuton seurantaan, jopa pienimuotoisen "arktikan" kokemiseen paikka osoittautui varsin hyväksi. Lossin aallonmurtajalle on kätevä pystyttää kaukoputket ja siitä on laajat näkymät lähes joka suuntaan.

Tämän katsauksen kattaman ajanjakson alkuvuosina havainnointi keskittyikin lähes kokonaan syysmuuton seurantaan. Joka syksy ei Puutossalmessa ollut havainnoitsijoita ja niinpä esim. syksyllä 1989, kun muualla Pohjois-Savossa nähtiin tuhansia hanhia, ei Puutossalmessa ollut havaintojen niukkuuden perusteella päivystystä. Samoin 1992, kun runsas-

ta aktista muuttoa sattui myös Kuikan alueelle, tämä ei näy Puutossalmen havainnoista.

Puutossalmi on siis myös varsin oikukas havainnointipaikka ja se koettelee sekä lintuharrastajan luonnetta että varusteita. Usein nimittäin hyvät muuttokelit hanhille ja muillekin pohjoisesta tuleville linnuille eivät ole tuntitolkulla paikallaan seisoskelevalle lintuharrastajalle mitenkään mukavia. Isompia parvia pääsee parhaimmillaan katselemaan silloin, kun tuuli kääntyy puhaltamaan pohjoisesta-koillisesta. Lisäksi syyskylmä saa lisäämään päälle kaikki mukana olevat vaatteet ja saattaapa vesi- tai räntäsade tulla lähes vaakatasossa suoraan sekä lintutarkkailijan että hänen optiikkansa objektiivin.

Mutta monesti kärsivällisyys on myös palkittu: Puutosselän takaa alkaa lähestyä ehkä vielä korkealla mukava parvi, joka sitten Puutossalmea lähestyessään alentaa korkeutta ja ilmaisee kalkatuksellaan itsensä valkoposkiksi. Ne suuntaavat suoraan salmeen ja suorittavat näyttävän ohilennon tai menevät matalalta suoraan päältä. Puutossalmi ikään kuin suppilomaisesti kerää muuttavat linnut mukavasti hollille. Tosin menee parvia myös ikävästi ohi kaukaa sekä idästä että lännestä.

Eihän Puutossalmi vedä vertoja varsinaisen arkitikan reitille sattuville itäisemmille paikoille, mutta tälläisittäin se on hyvä tarkkailupaikka.

Keväällä Puutossalmessa on alettu enemmän lintuja katsella vasta viime vuosina. Varsinaista kevätmuuttoa ei siellä juurikaan näe, mutta lossiväylän ja salmen sulan alueen vähitellen laajentuessa, lisääntyy jään laidalle ja veteen kerääntyvien lintujen määrä. Niinpä jos Puutossalmessa käy keväällä säännöllisesti, näkee mukavasti kevään etenemisen siihen asti, kun sulaa on jo niin paljon, ettei lintuja enää lämpöväreilyn takaa kaukaa juuri erota.

Silloin tällöin Puutossalmen kannakselta saattaa saada jonkun mukavan havainnon myös varsinaisen muuttoajan ulkopuolella, joten kannattaa siellä silloin tällöin pistäytyä, kun sinne on helppo mennä ja lintuja tarkkailla. Hiljaisuutta ja rauhaa kaipaavalle paikka nyt ei ole mitenkään houkutteleva, kun lossi kolisee, autot pörräävät ja ohikulkijat tuijottavat. Tälläkin asialla on tosin myös se positiivinen puoli, että etenkin yhteisretkipäivinä voi kertoilla lintuharrastuksesta positiivisesti kiinnostuneille mökkiläisille ja muille lossia odottaville.

Aineiston tarkastelua

Tämän katsauksen havainnot on koottu Siivekkään ko. vuosien faunistisista ja muutto- ym. katsauksista ja tiedonannoista. Vuodesta 1998 lähtien olen koonnut Puutossalmessa tehtyjä, toistaiseksi osin julkaisemattomia havaintoja suoraan kuikkaverkon viesteistä tai muista ilmoituksista. Mukana ovat myös kirjoittajan omat julkaisemattomat havainnot.

Katsauksessa ja yhteenvedoissa heijastuu ilman muuta Puutossalmessa ha-

Puutossalmessa 1984–2003

Aarne Hagman

vainnoinnin aktiivisuuden kehitys ja sen keskittyminen syysmuuttoon etenkin, jos asiaa tarkastelee havainnoitsijoiden lukumäärän valossa.

Samoin "petojen" muutosta löytyy tietoja, mutta sen sijaan "tavallisia pikkulintuja" yms ei havainnoissa alkuvuosina juurikaan esiinny.

Kuten johdannossa kävi ilmi, ei syysmuuttoonkaan seuranta ole katsauksen alkuvuosina ollut systemaattista. Viime vuosina tässä on tapahtunut muutos. Tähän on vaikuttanut osaltaan tiedonvälityksen kehittyminen ja myös Puutossalmessa käyvien aktiiviharrastajien määrän lisäys. Jos hyvää muuttoa on odotettavissa, voidaan myös Puutossalmeen järjestää päivystys.

Vähitellen myös kevähavaintojen määrä on lisääntynyt ja joinakin vuosina

on systemaattisesti myös laskettu salmessa nähdyt lokit, vesilinnut ja muutkin havaitut lajit.

Parina viime syksynä ovat Puutossalmessa havainnoineet kirjanneet ylös myös mm. kahlaajien ja tiaisten liikehdintää sekä myös muita ei-muuttavia lajeja.

Puutossalmi ei ole mitenkään hyvä kahlaajien ja pikkulintujen muuton seurantapaikka, vaikka niitä saattaa mennä sitä kautta enemmänkin. Koska ne menevät usein ohi korkealla ja tuulessa myös kovaa, niiden määrittäminen on hankalaa ja vaatii suurta taitoa.

Petolintujen kevätmuuttoa Puutossalmessa ei ole käytännössä ollenkaan. Syksylläkään eivät petohavaintomäärät ole suuria ja vuosien välillä on suuria eroja. Viime syksyn 2003 mukavat merikotkat

havainnot saattavat viitata siihen, että sopivilla muuttosäilyillä niitä saattaa mennä Puutossalmen kautta enemmän kuin on tiedettykään.

Katsauksen rakenne

Ensin käydään läpi havainnot linturyhmittäin ja lajeittain. Tällöin luonnehditaan ko. lajin/lintujen havaintoja yleensä ja mainitaan joitakin huomionarvoisia yksittäisiä havaintoja kuten suurimpia päiväsummia. Katsauksessa on diagrammeja, jotka havainnollistavat yhteenvetona kaikkia havaintoja.

Havaintotilastojen valossa katsellaan kevään etenemistä Puutossalmessa ja luodaan katsaus syysmuuton aikatauluun. Katsauksen lopussa on yhteenvetona taulukko harvinaisemmista havainnoista.

Lajihavainnot

Kuikkalinnut

Kaakkureita ei Puutossalmessa ja sen lähiydessä uiskentelemassa juurikaan tapaa. Tällaisia havaintoja on vain viisi kappaletta. Enimmillään yksilöitä on nähty kerralla 5 (21.11.1987 5 p. JPy PPy KSA). Muuttaviakaan ei ole nähty järin suuria määriä. Paras kaakkurisyyksy oli 1993, jolloin muutti yhteensä 46 lintua kahtena päivänä (toinen: 7.11.1993 n 30+6, AHa JPy ERi MU).

Kuikkia näkee yksittäin keväälläkin tai jopa kesällä, mutta suurimpia määriä niitä kerääntyy Puutossalmen vesille syksyllä (suurin määrä: 30.9.2003 26 p. PRE). Yhtenäisinä parvina niitä ei tuolloinkaan juuri näe. Kuikkien muuton tiuhinta aikaa on syyskuun loppupuoli ja lokakuun alkupuolisko, mutta muuttoa riittää vielä marraskuullekin. Eniten niitä kirjattiin syksyllä 2003 (yhteensä 328; esim. 11.10.2003 128 m, monet). Myös syksyllä 2002 ja 2001 (esim. 23.9.2001 8 p + 78 m / 15 a suurin 22, monet) niitä nähtiin mukavasti. Kannattaa myös mainita syksy 1994, jolloin havaintoja on vain neljältä päivältä, mutta 30, 10, sattui sitten olemaan hyvä kuikkapäivä (73 m, JRi KRu MU).

Tuo syksy on ollut myös toiseksi antoisin lajilleen määrittä-

mättömien *Gavia sp.*-muuttopäivä (yhteensä 314). Sen ohittaa syksyn 2001 kuikkalintukirjaukset (407). Myöhäisin kuikkahavainto on 22.11.1997 1 m, AHa ALä).

Jääkuikka on nähty kerran (10.10.1993, a2 ad S m, HKo ARo).

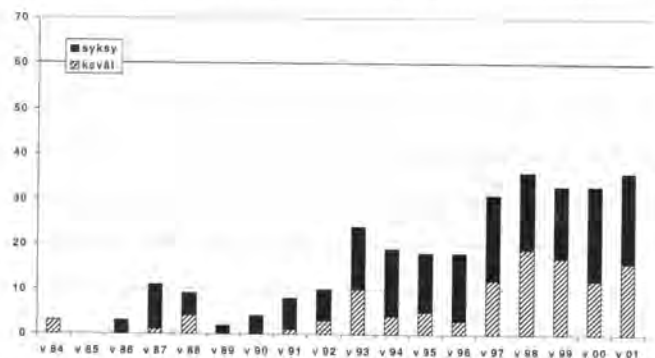
Uikut, merimetso ja harmaahaikara

Silkkiuikkujen määrä keväisin sulassa vaihtelee varsin paljon sekä kevään edetessä että vuosittain muutamasta yksilöstä kymmeneen, parhaimmillaan jopa yli sadan (27.4.2002 a120 p, AHg). Syksyisin niitä pyörii muutamia paikallisena tai muuttavanolaisena, mutta suurempia määriä niitä ei ole havaittu.

Härkälintuja pesii Puutossalmen seudun rehevissä lahdissa useampiakin pareja ja niinpä niiden soidinmenoja ja "ihanaa" ääntä saa ihastella toukokuun puolen välillä seudulta saakka. Syksylläkin niitä näkee ja vaikuttaa siltä, että niiden määrä on lisääntymässä (5.8.2003 19 ad ja 8 juv p, ALä MRi PRE).

Mustakurku-uikusta on kaksi havaintoa: toinen vuodelta 1994 poikkeuksellisen myöhäinen (31.10.1994 1 p, JPy) ja toinen vuodelta 1996.

HAVAITOPÄIVIEN LUKUMÄÄRÄ PUUTOSSALMESSA 1984-2003

Merimetsoja on nähty lähes joka vuosi. Yksi kevähavainto (8.3.1993 1 (2 kv) 10.4. saakka, R.Vasara HKo ERi ym) ja pari kesähavaintoakin on kirjattu (1.6.1991 1 S, EBJ ERi ARo; 1.6.1993 1 p 2.6. saakka, R.Vasara/ERi). Syksyisin samat linnut todennäköisesti lentelevät mm. Sotkanselän ja Puutossalmen välillä, joten nähtyjen eri yksilöiden määrä on tulkinnanvarainen. Eniten muuttaviksi tulkittuja on nähty syksyllä 1991 yhteensä 17 (28.9.1991 a12 m + 1 ad S, monet). Kerralla on saatu katsella 9 yksilön parvea salmen eteläpuolisella karilla istuskelemassa varsin myöhään, kun vesistöjen jäätyminen viipyi (30.11.2000 9 p, JKE ym).

Harmaahaikaroita on sattunut havainnoijien näkösalille vuon-

na 2001 elokuussa 2 ja syyskuussa kerralla jopa neljä (23.9.2001 4 m S, monet) sekä vuonna 2002 yksi (22.9.2002 1 N, AHg, AKa, RiR).

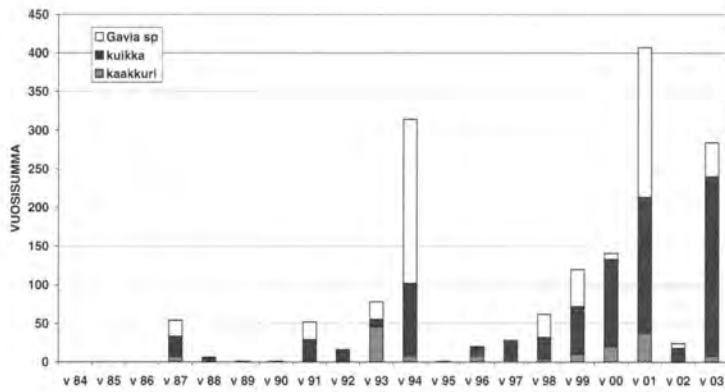
Joutsenet

Puutossalmessa seisoskeleva lintuharrastaja saa varautua kuuntelemaan ja keskustelemaan ohikulkvien ihmisten kanssa joutsenhavainnoista. **Laulujoutsenen** lisääntyminen on ehkä merkille panna muutos Suomen linnuston kehityksessä.

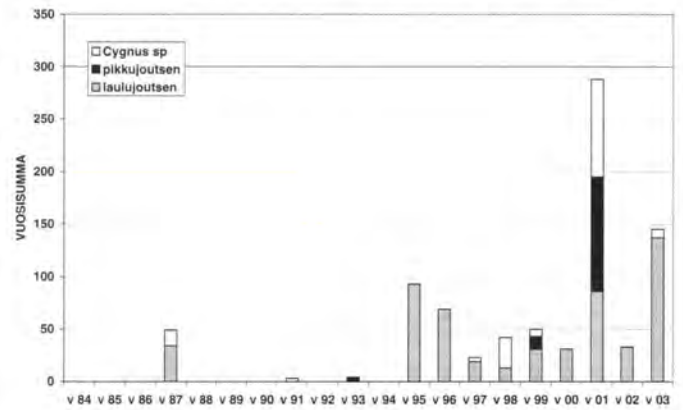
Tämä ehkä lievästi näkyvä myös Puutossalmen havainnoissa. Sitä kautta ei ylipäätyään muuta kovinkaan paljon joutsenia ja parvet ovat varsin pieniä (esim. 14.10.1995 56 m (6a), KRu MU

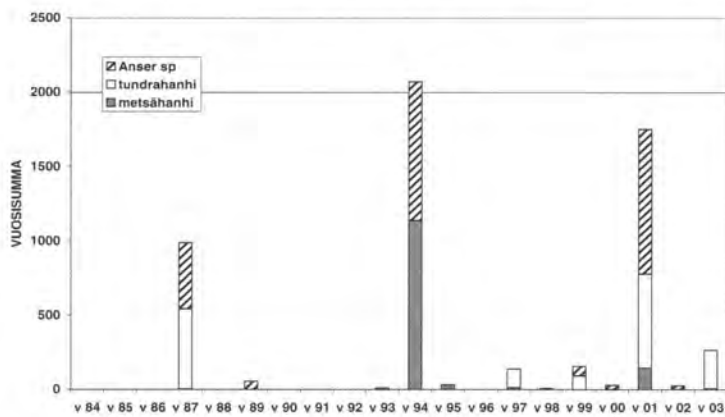
KUIKKALINTUJEN SYYSMUUTTO PUUTOSSALMESSA 1984-2003

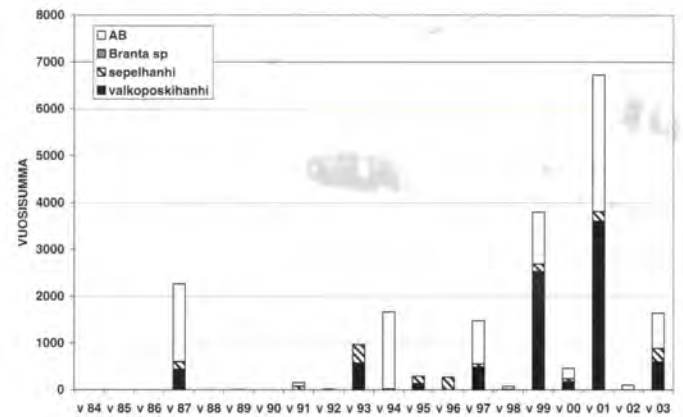
JOUTSENTEN SYYSMUUTTO PUUTOSSALMESSA 1984-2003

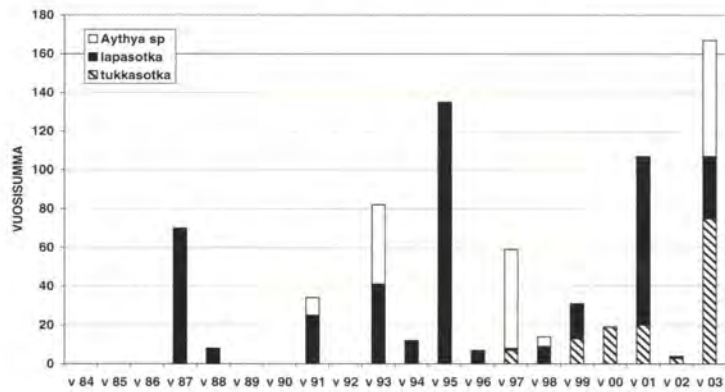
ANSER- HANHIEN SYYSMUUTTO PUUTOSSALMESSA 1984-2003

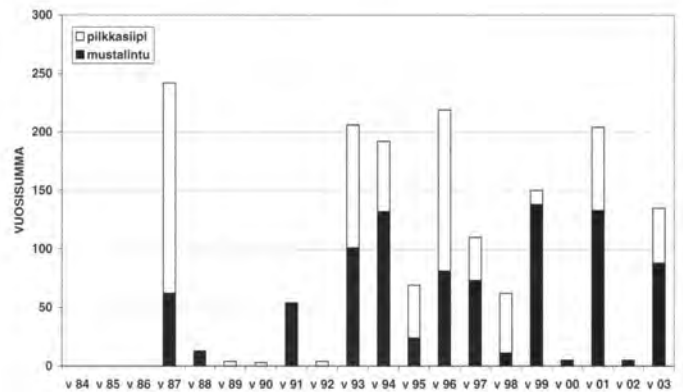
BRANTA- JA A/B- HANHIEN SYYSMUUTTO PUUTOSSALMESSA 1984-2003

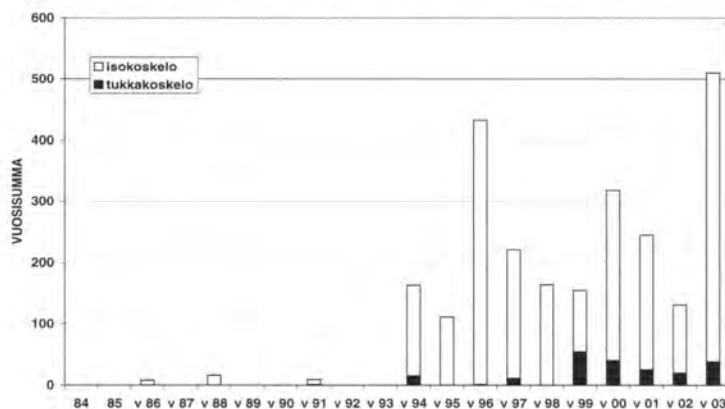
SOTKIEN SYYSMUUTTO PUUTOSSALMESSA 1984-2003

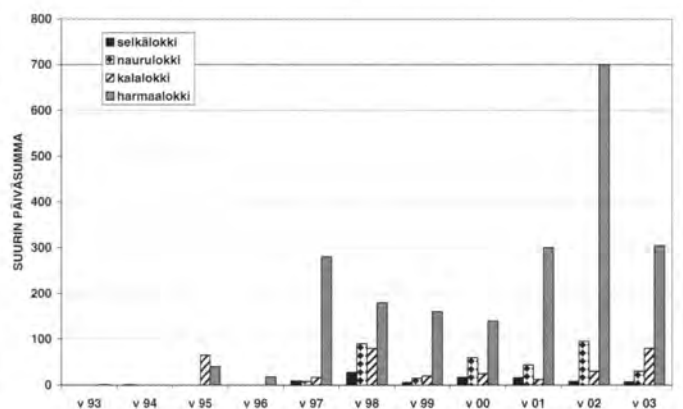
MUSTALINNUN JA PILKKASIIVEN SYYSMUUTTO PUUTOSSALMESSA 1984-2003

KOSKELOIDEN SYYSMUUTTO PUUTOSSALMESSA 1984-2003

LOKKIEN MÄÄRÄ KEVÄÄLLÄ PUUTOSSALMESSA 1993-2003

ym; 24.5.2000 a 10 m, AHg; 14.10.2003 38 (9a) m, AHg JoK PHl MPä). Yksittäisiä joutsenia tavataan Puutossalmessakin varsin myöhään, myöhäisin 15.12. (1 ad p, IMA).

Pikkujoutsenia Puutossalmessa on nähty neljä kertaa ja ainutlaatuinen määrä niitä muutti syksyllä 2001 (6.10.2001 109 (9a) PS:n ennätys, monet). Joitakin epävarmoja havaintoja mahdollisista pikkujoutsenista joutsenparvissa on kirjattu. (esim. *Cygnus sp.* 6.10.2001 80(5a), joista ilm pikkuk-40, monet)

Hanhet

Puutossalmi ei satu hanhien kevätmuuttoreille. Niinpä ylös on kirjattu vain kaksi **metsähanhihävaintoa** (24.10.1987 4 m, monet; 21.4.2003 a2 NE, AHg).

Syksyllä, tuulen tulosuunnan kääntyessä pohjoiseen – koilliseen – itään voi idempänä joka syksy esiintyvän syysarktikana osia sattua myös Puutossalmen kohdalle. Muuton aloittavat metsähanhet jo syyskuun keskivaiheilla.

Valkoposki- ja sepelhanhia tulee enemmän (sikäli kuin tulee) syyskuun lopun ja lokakuun alkupuoliskon aikana. Jos lasketaan yhteen kaikki Puutossalmessa havaitut metsähanhet, saadaan summaksi 1351. Eniten niitä meni yhtenä päivänä 18.9.1994 (1140 m (9a), JRl MU).

Myöskään **tundranhanhien** (jotka yleensä tulevat seuraavaksi) yhteismäärä ei ole kovinkaan suuri (1664), jos sitä vertaa parhaimpien paikkojen määriin. Eniten niitä on laskettu 6.10.2001 (610(12a) m, monet) ja 24.10.1987 540 (10a) m, JPy PPY).

Itärajan tuntumassa olevilla parhailla Suomen hanhipaikoilla saattaa mennä päivässä hyvinkin monikertainen määrä koko Puutossalmen yhteissummiin ko. ajalta verrattuna. Mutta on Puutossalmi toki tarjonnut laskettavaa täkäläisittäin mukavia hanhiparvia ja sykkädyttäviä elämyksiä.

Paras hanhisyksy on tähän asti ollut 2001, jolloin muutti yhteensä 8473 hanhea. Myös vuosina 1999 (3954), 1994 (3743) ja 1987 (3254) on päästy näkemään suurempiakin parvia.

Valkoposkihanhia on mennyt enemmän (yhteensä 8537) kuin **sepelhanhia** (1885).

Parhaat Branta-päivät ovat olleet: (valkoposkihanhi 6.10.2001, 3580 (26a), monet; sepelhanhi

18.10.1996 n 272 m, TF JKe ERi). Suhteellisen mittavia, lajilleen määrittämättömiä A/B-parvia ovat olleet: (23.10.1987 1660 (20a), monet; 18.9.1994 1650 m (17a), JRl MU ja 23.9.2001 1462 m (20 a suurin 220), monet).

Harvinaisuuksista on nähty **lyhytnokkahanhi** kerran (11.10.1997 1 m metsähanhiparvessa, TF JKe HKo ALä IMA JPy PSa VU), samoin **punakaulahanhi** (8.10.1999 1 m S klo 12.48, KRu JRl ALä IMA ERi JKe).

Sorsat ja telkkä

Sorsia ei keväällä Puutossalmen sulaan ja jään laidalle kerääntynyt yleensä kovinkaan paljon, mutta lajilista on varsin kattava – heinä-tavista ja harmaasorsasta ei ole havaintoa. Suurin laskettu määrä löytyy **sinisorsasta** (22.4.1998 53 p, AHg IMA JPt VU). Myöhäinen havainto löytyy joulukuulta (15.12.2001 10⁺ p, IMA).

Aikaisia havaintoja on kirjattu mm. **tavista** (7.4.2001 10⁺ p, AHg) ja **jouhisorsasta** (15.4.2000 10⁺ p, AHg).

Huomionarvoisinta on **haapanan** varsin runsas syysmuutto (suurimmat määrät: 5.10.2003 480 (19a) m, monet ja 28.9.1991 450 m, monet).

Jouhisorsiakin muuttaa syksyisin kymmenienkin yksilöiden parvina. (esim. 5.10.2003 75 (8a) m, monet).

Telkkiä alkaa kerääntyä salmeen huhtikuun alkupuolella. Määrä vaihtelee vuosittain. Enimmillään niitä on laskettu 90 (27.4.200, AHg). Etelään muuttajia menee pieninä parvina syyskuun loppupuolelta alkaen ja yksittäisiä lintuja tapaa varsin myöhään (30.11.1997, 1 p, AHA IMA). Suurin muuttajien päiväsumma on vuodelta 1991 (6.10.2001 124 (19a) m, monet).

Sotkat

Tukkasotkia kerääntyy huhtikuun lopulla – toukokuun alussa sulaan uiskentelemaan yleensä pari- kolmekymmentä. Suurin havaittu määrä on 70 (2.5.1993 70 p, ERi).

Punasotkasta on havaintoja vain keväältä 1998 5–6 yksilöstä ja syksyltä 1999 yhdestä, varsin myöhäisestä kiertelijästä (10.10.1999 10⁺ kiert, monet).

Syksyllä sotkia muuttaa jonkin verran ja monena syksynä **lapasotkien** määrä on huomionarvoinen. Eniten niitä meni syksyllä 1995

135 yksilöä kahtena päivänä (toinen: 7.10.1995 a19 + a9 + n100, TF PLi VU). Lapasotkia muuttaa eniten lokakuun toisella viikolla ja joskus myös varsin myöhään (esim. 7.11.1993 1 S, MU ERi AHA).

Pohjoisen vesilinnut

Kauniita **alleja** odotellaan joka syksy ja joskus niiden sulavaa ohilentoa saa ihailla aivan läheltä. Joskus taas kaukaa menee vesilintuparvia, joita parven muodon ja määrän perusteella voi arvuutella alleiksi. Havaintojakson ylivoimainen allisyys oli 1993, jolloin niitä laskettiin yhteensä 7484 (esim. 11.10.1993 3180 (34a) SW + 13 N + 460 VL, MU JRl; 8.10.1993 2511 (24a) m + VL 210 ERi). Myös vuonna 1987 (1930) ja syksyllä 2003 (2172) saatiin kokoon mukavia summia. Parvet eivät ole kooltaan olleet kovin mittavia. Pieniä parvia tai yksittäisiä lintuja jää silloin tällöin uimasilleen. Keväisistä muuttavista tai lepäilevistä alleista on havaintoja viideltä vuodelta (esim. 18.5.1984, 450 m (6a) + 10a ä, MU; 24.5.1996 a58 m, AHA).

Mustalintuja on Puutossalmen vesillä nähty lähes joka kevät ja pari suurehkoa määrääkin löytyy kirjauksista (18.5.1984 n290 (5a) m, MU KRu; 24.5.2000 a n 100, AHg). Syksyisin niitä on muuttanut varsin tasaisesti, keskimäärin 46 yksilöä/vuosi. Eniten (n 135 yks/vuosi) niitä on nähty 1994, 1999 ja 2001. Niiden syysmuutto ajoittuu lokakuun puolenvälin loppupuolen tienoilta.

Pilkasiipien määrä on hiukan pienempi (keskimäärin 38 yksilöä/vuosi) suurimpina vuosisummina 180 vuoden 1987 kahdelta päivästä (24.10.1987 174 (10a) m, monet; 21.11.1987 6 p, JPy PPY KSA) ja vuoden 1996 summa 138 kolmelta päivästä (16.10.1996 103 m (18a), monet). Pilkasiipien muutto näyttäisi ajoittuvan myöhemmällä syksyillä sekä hiukan pitemmälle ajalle kuin mustalintujen. Niitä voi nähdä vielä marraskuussakin (myöhäisin: 21.11.1987, 6 p, JPy PPY KSA). Varsin usein näkee mustalintujen ja pilkasiipien sekaparvia ja näitä molempia voi muuttaa myös esim. sotkien kanssa.

Uivelo, etenkin koiras on – jos näin voi linnusta sanoa – suorastaan söpö. Havaintokirjauksien mukaan muutamia yksilöitä on päästy ihastelemaan parina kevää-

nä (1998 ja 2003; esim. 7.5.2003 20⁺8⁺9⁺ p, AHg ALi). Muutamia muuttavia yksilöitä näkee lähes joka syksy. Suurin määrä on sekin vuodelta 2003 (11.10.2003 22 m suurin a10, osin koskeloparvissa, monet).

Koskelot

Tukkakoskeloita on keväisin tavattu muutamia yksilöitä, suurimman määrän ollessa 8 (7.5.2003 40⁺4⁺9⁺ p, AHg ALi). Myösyysmuutto on vähäistä. Suurin muutosumma (54) on syksyltä 1999 ja eniten päivässä niitä on mennyt 22 (12.10.2000 22 m S (2a), TF ALä IMA ARi ERi).

Isokoskeloita ilmaantuu sulaan enemmän huhtikuun puolenvälin seutuvilla. Niiden määrä on vuosittain vaihdellut suurimpien summien ollessa parinkymmenen seutuvilla (22.4.2001 väh 20 p, AHg). Syksyisin joillakin Pohjois-Savon vesillä tapaa erittäin suuria isokoskeloparvia kalastelemassa ja muuttoja odotelemassa. Puutossalmen eteläpuolella. Sotkanselälläkin on näitä koskelolautoja nähty, mutta Puutossalmessa ei. Tyypillistä siellä ovat pienehköt isokoskeloparvet, joista osa liikehtii pitkälle syksyyn paikallisena. Suurin muutosumma on saatu kasaan vuonna 1996 jopa yhtenä päivänä (14.11.1996 432 m (23a), KRu).

Suurin koskeloiden yhteisumma on syksyltä 2003 (510). (tuolloin esim: 26.10.2003 + sp 290 (14a) m, PRe RSu).

Varsin myöhäinen isokoskelohavainto on tehty Puutossalmessa (15.12.2001 1 q p, IMA).

Petolinnut

Puutossalmessa 1984–2003 syksyllä muuttavana havaittujen petolintujen kokonaismäärä näyttää seuraavalta: mehiläishaukka 3, haarahaukka 1, merikotka 18, ruskosuohaukka 1, sinisuohaukka 1, kanahaukka 18, varpushaukka 48, *Accipiter sp* 3, hiirihaukka 7, piekana 75, *Buteo sp* 34, maakotka 3, kotka sp 1, IP 6, sääksi 7, tuulihaukka 5, ampuhaukka 8, nuolihaukka 5, PFalco 4 ja muuttohaukka 1.

Tilastosta näkee, ettei Puutossalmi ole mitenkään antoisa paikka petostajajille, kun kaartelijoiden kaipaamia nostavia ilmavirtauksia ei järven selkien päälle synny.

Todennäköisemmin näkee sekä paikallisena että muuttavana

varpus- ja kanahaukkoja sekä sopivalla säällä **piekanoja** syyskuun lopun- lokakuun puolenvälin seutuilla.

Voihan olla, että oikeaan aikaan ja sopivilla keleillä paikalla ollen voisi päästä katselemaan uljaampaakin muuttoa. Sen toivossa tähän kannattaa laittaa lista kaikista kotkahavainnoista vuosien varrelta.

merikotka: 7.11.1993 1 subad S, MU AHa MLn JPy ERi; 26.11.1994 1 ad S, ERi HHö JaK HKo; 21.10.1995 3-4 kv SSW, MU MPH KRu; 11.10.1997 1 juv m, TF JKe HKo ALä Ima JPy PSa VU; 2.11.1997 2 m (1 ad SE; 1 subad SW), AHa JKe VU; 4.11.1998 1 ad m, KRu; 23.9.2001 1 S klo 12.55, monet; 3.10.2002 2 SW, JoK PRE; 1.10.2003 1 imm m S, Ima JKe PRE; 14.10.2003 1 nuori S, AHg JoK PHI MPä; 26.10.2003, 09.53 1 juv (1kv) SW -12.46 1 imm S ++12.54 1 juv (1kv) SW +13.27 1 subad (n. 5kv) SW +14.28 1 imm n.S +, PRE RSu; 29.10.2003 1 2-3 kv SW, AHg.

maakotka: 27.9.1997 1 3-4 kv, AHg JKe Ima; 4.10.2003 1 1kv S, PRE RSu; 26.10.2003 1 1kv SW klo 14.45, PRE RSu.

kotka sp: 3.10.1987 1 SE (ilm merik), MU JRi KRu.

Muuttohaukasta on kaksi havaintoa (18.9.1994 1 juv SE, MU JRi; 4.10.2003 1 1kv SSW, PRE RSu).

Muista petoharvinaisuuksista on nähty **punajalkahaukka** (21.7.2001 1♂ kiert, Ima) ja **haarahaukka** (31.8.2003 1 ad S, PRE).

Kahlaajat

Itse asiassa Puutossalmesta havaintoihin kirjattujen kahlaajien lajimäärä on yllättävän runsas ottaen huomioon, että niiden tarkailuun ei ilmeisesti erikoisemmin ole vuosien saatossa keskitytty.

Lista on seuraava: kurki, meriharakka, tylli, kapustarinta, tundrakurmitsa, töyhtöhyppä, pikkusirri, suosirri, suokukko, taivaanvuohi, punakuiri, isokuovi, mustaviklo, valkoviklo, metsäviklo, liro, rantasipi.

Kurkiparvia on nähty ylipäänsä yllättävän vähän ja parvet ovat olleet pieniä (suurin: 5.10.1997 a12 m, AHg JKe HKo ALä VU).

Keväällä saattaa jälleä koontua **töyhtöhyppä** (esim. 17.4.1998 16 p, AHg JTu) ja **isokuoveja** (esim. 23.4.1997 23 p, AHg).

Harvinaisen suuri **meriharakkaparvi** yllätti 7.5.2003 (a11 p, AHg ALi). Lajista oli aikaisemmin vuosilta vain yksi havainto (24.4.2000 1 p, AHa).

Eniten syksyisiä kahlaajamuuttohavaintoja muutamista on **tundrakurmitsoista** kolmelta vuosilta 1999, 2000 ja 2003. Vuodelta 1988 löytyy jo aika runsas muuttavien määrä (4.9.1988 1 m SW+n25 m SW, JRi MU ERi NN).

Kapustarintoja on havaittu jonkun verran ja **punakuirista** on yksi mukava havainto (4.9.1988 n 40 juv m, JRi MU ERi NN).

Muiden lajien osalta havainnot ovat yksittäisiä ja eri vuosilta.

Kihut

Kihuista on tehty havaintoja kuutena päivänä ja yhteensä 11 yksilöstä, joista merikihuja yhdeksän. Näistä puolestaan kuusi kierteli ja muutti 18.9.1994. Mainittakoon tässä, että samana päivänä nähtiin Varkauden Lehtoniemessä peräti 31 kihun parvi.

Lokit ja tiirat

Puutossalmen lintukevät alkaa yleensä ensimmäisten **harmaalokkien** ilmaantumisen ja jään laidalle jo maaliskuun puolella ja kalkatuksestaan ilmoittavat kevään koittaneen. Niiden määrä kasvaa vähitellen ja parhaimmillaan niitä on huhutakuun puolenvälin maissa laskettu useita satoja (suurin summa: 16.4.2002 n 700 p, AHg). Samana päivänäkin niitä voi nähdä eri kellonaikoina hyvinkin eri määriä, koska niillä on tapana lennellä Puutossalmelta Kuopion satamaan sekä kaatopaikalle ja takaisin.

Pikkulokkeja on Puutossalmessa tavattu vähän ja vain vuosina 1998 ja 2003. **Naurulokkeja** sen sijaan kerääntyy huhutakuun puolella kymmenittäin (esim. 11.4.2002 90 p, AHg). Yksi varsin myöhäinen havainto löytyy (21.11.1987 1 p, JPy PPy).

Kalalokkien määrä lisääntyy samaan tahtiin naurulokkien kanssa kymmeniin yksilöihin – suurimmiksi määriksi on laskettu 80. (24.4.1998, AHg).

Selkälokkien määrä on vaihdellut vuosittain. Parhaimmillaan niitä on jällä seisokellut muiden lokkien seurassa 28 (23.4.1998, 28 p, AHg).

Merilokkeja ei ole nähty joka vuosi, mutta 1-2 yksilöä on kirjattu kahdeksana vuonna.

Jos siis menee Puutossalmelle huhutakuun puolenvälin maissa saatava parhaimmassa tapauksessa nähdä yhtä aikaa kaikki em. lokit mukavasti jään laidalla kaukoputkella katseltavaksi. Voi myös yrittää lukea, jos sattuu hollille, lokkien jaloissa olevia renkaita. Tämöisiä yksilöitä näkee aika ajoin. Lossiväylän eteläpuolisen sulan alueen laajetessa käy lokkien määrän tarkka laskeminen työlääksi.

Lokkien määrän kehityksestä Puutossalmen lukujen valossa ei voi tehdä kovin yleisiä johtopäätöksiä. Jotain viitteitä harmaalokkien määrän lisääntymiseen ja selkälökin taantumiseen niistä näyttäisi saavan.

Syksyllä harmaa- ja kalalokkeja kiertele Puutossalmessa jäiden tuloon saakka. Myöhäisimmät havainnot ovat joulukuulta. Jonkinlaista syysmuuttoa on havaittu kalalokilla (esim. 22.11.2003 14 S, PRE) ja harmaalokilla (esim. 4.10.2003, 135 S, monet). Todennäköisesti muuttohavaintojen vähyys johtuu myös siitä, että näiden tavallisten lokkien määriä ja liikkeitä ei enemmälti ole kirjattu ylös.

Myös **kalatiirasta** Puutossalmessa kirjatut ja julkaistut havainnot eivät varmaankaan kerro lajin todellisesta esiintymisestä siellä. Sekä keväällä että loppukesällä/syksyllä niitä todennäköisesti parveilee, kiertele ja muuttaakin enemmän kuin mitä kirjatut havainnot antavat ymmärtää. Tätä osoittanee havainto elokuulta 2003 (16.8.2003, 85 S + n. 40 kiert rannoilla, PRE).

Pikkukajavia on tavattu kahdenä syksynä 1993 ja 1997 yhteensä seitsemän yksilöä.

Isolokki on nähty kerran (31.10.1994 1 kv S harmaalokkiparvessa, JPy).

Lapintiirasta ei Puutossalmessa ole yhtään varmaa havaintoa, mutta **mustatiirasta** on yksi havainto (16.5.1993 1 p, R:Vasara/ERi).

Muut linnut

Puutossalmen havaintoaktiivisuus on tarkastelujaksona keskittynyt syysmuuton seurantaan ja kevään etenemiseen tarkkailuun. Niinpä muista linnuista, etenkin ns. ”pikkulinnuista” kirjatut havainnot eivät ole niin systemaattisia ja ovat siis myös paljon vähäisempiä.

On Puutossalmessa toki tehty hyviä ja maininnan arvoisia havaintoja muistakin, edellä mainitsemattomista linnuista. Yhteensä

lajeja on havaintoihin kirjautunut 132.

Tähän on koottu valikoima niistä.

Sepelkyhykyjen muuttoa on havaittu jonkin verran, etenkin syksyllä 2003, jolloin lähes samankokoisia pallomaisia parvia näkyi useampia (yhteensä 199 (7a)).

Elokuun 2001 poikkeuksellinen **käpytikkavaellus** näkyi myös Puutossalmessa (16.8.2001 251 m, ALä LLä SVi).

Paikallisesta **pikkutikasta** ja **pohjantikasta** on molemmista havainto vuodelta 2003.

Kiurujen muuttoa ei juuri ole, mutta **tunturikiurusta** on kaksi havaintoa (9.10.1999 1 p hetken, jatkaen S klo 14.15, monet; 16.12.2000 1 W, ALä).

Pääskyjä ei ole kovin paljon nähty tai ei ainakaan kirjattu, mutta **haarapääskyjä** parveilee ja muuttaneekin jonkin verran myös Puutossalmessa (esim. 29.9.2002 85 kiert, MKE JoK ERi JUo; 16.8.2003 180 m SE (2a), PRE). Poikkeuksellisen aikaisen havainnon teki lossin kuljettaja vuonna 1998 (haarapääsky; 20.4.1998 1 p, Heikki Silmärinen).

Muuttavia **metsä- ja niittykirvisiä** on ilmoitettu muutamia ja **lapinkirvisiä** joitakin.

Västäräkkejä hyppelhti havaitsojoiden näkökentässä aikaisin kevästä (15.4.1998 1 kiert mahd. myös toinen, TF AHg VU) myöhään syksyyn (7.11.2003 1 p, AHg).

Tilhiparvia on aika ajoin nähty. Suurin määrä on lokakuulta 2000 (yhteensä 323).

Kahdesta **kititaskuhavainnosta** toinen on varsin aikainen (19.4.1998 1 p, AHg).

Rastaista on kirjattu ylös havaintoja kaikista ei- harvinaisista lajeista. Huomionarvoisinta on silloin tällöin syksyisin esiintyvä runsaahkot, enimmäkseen **räkättirastaista** koostuvat muuttoparvet salmen yli. Suurimmat **Turdus-**summat on kirjattu vuodelta 2002 (yhteensä 4810) ja 1998 (2082).

Prästötiaisia on nähty silloin tällöin. Muiden tiaisten kohdalla on kiinnittänyt huomiota niiden muuton tapainen liikehdintä lossiväylän yli itään tai länteen. Tässä muutama esimerkki:

Hömötiainen (8.10.1989, 56 m (+*Parus sp* 16 m), MU ERi JRi JKe; 9.9.2003 37(2a) m WNW (mm. a35 NW), PRE)

Sinitäinen (30.9.2003 55 (6a) ESE, PRE; 19.9.1999 11 W, 31 E, AHg ALä Ima KRu MU)

Talitiainen (19.9.1999 52 W, AHg ALä IMA KRu MU)

Lapintiainen on nähty kerran (18.10.1987 1 p, AHg JKe PLi)

Varislinnuista ovat katsojien tarkkaavaisuutta vetäneet puoleensa varsin suuretkin **varisparvet** (esim. 26.9.1999 380 kiert, ALä LLä IMA).

Kovin mittavaa **närhivaellusta** ei ole tavattu (suurin määrä: 4.10.2003 12 (3a) ESE, monet).

Pähkinähakki on nähty kerran (18.8.2001 1 NW, AHg IMA).

Vuorihemposta on yksi havainto (13.12.2000 1 p, TF MKe IMA).

Vihervarpusia on vaeltanut tai muuttanut Puutossalmen kaut-

ta jonkin verran (esim. 10.9.2002 103 m SE (5a), PRe).

Urpiaisia on liikkunut useampanakin syksynä varsin mittavia määriä – Eniten syksyllä 2000, jolloin niitä ja vihervarpusia yhteensä laskettiin salmen yli enimmäkseen itään lentämässä yhteensä 6830. Myös syksyllä 2002 (1129) ja 1998 (1060) niitä parveili, mutta tuolloin suunta oli länsi.

Käpylinnuista ja sirkuista on varsin vähän havaintoja eikä punatulkustakaan kovin paljon.

Pulmusia on nähty sekä keväällä että syksyllä lähes vuosittain mutta ei suurina parvina (suurin määrä: 30.10.1994 37 p+m (myös 1.11.), JPy KRu MU ym).

Puutossalmen syksy

Syyshavainnoista ei ole vielä olemassa joidenkin kevään kaltaista havaintosarjaa. On kuitenkin mielenkiintoista tutkia, löytyisikö näiden vuosien tilastoista laskemalla jonkinlaista aika-aulua siitä, milloin eri lajien muuttoa on odotettavissa.

Tässä on tehty siten, että syksy on jaettu viikon jaksoihin ja sitten on laskettu yhteen kaikki ko. päivien sisään sattuvat vuosien 1984–2003 havainnot.

Laskelmissa ei ole mukana metsähanhi- ja tundrahanhi-havaintoja, koska näitä lajeja on nähty sen verran satunnaisesti.

Tuloksista voi yleistäen päätellä, että kuikkalintujen muutto ajoittuu varsin pitkälle ajalle alkaen syyskuun loppupuolelta ja jatkuen marraskuun alkupuolelle saakka. Haapanan muutto on kiivaimmillaan syys-lokakuun vaihteessa ja lapasotkalla on selkeä muuttohuippu 6.–12.10. Myös valkoposkikihanhilla ja alilla muuttohuippu sattuu samaan aikaan. Sepelhanhilla on näköjään samoin, mutta pienemmistä määristä johtuen ei niin selvästi erottuen. Mustalintujen ja pilkkasiipien muutto ajoittuu tasaisemmin pitemmälle ajalle, mutta niitäkin on eniten laskettu tuolloin lokakuun toisella viikolla.

Voiko näiden tulosten perusteella nyt sitten ajoittaa Puutossalmelle menon oikeaan aikaan muuttotarvia nähdäkseen? Laskelmissa on ilman muuta tilastollista harhaa mm. sikäli, että havaintopäivien määrä on eri vuosina ollut kovin erilainen ja satumalla on myös osansa.

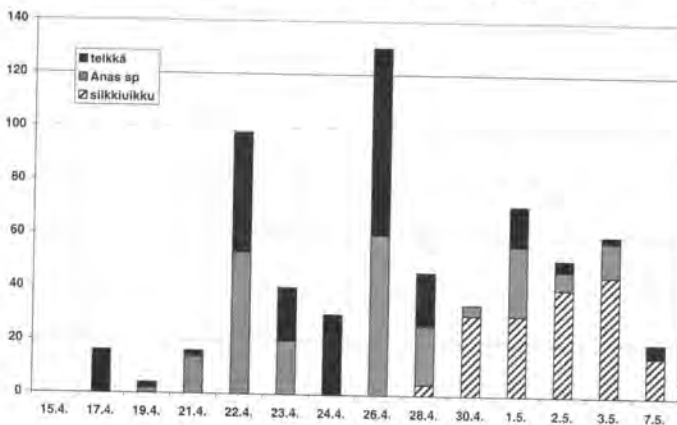
Kuitenkin aikataulut antavat osviitta ainakin siihen, milloin suurin piirtein eri lajien runsaampaa muuttoa on odotettavissa. Syksyn säät varsinkin lintujen lähtöaluille ja vallitsevat tuulen suunnat loppujen lopuksi ratkaisevat, sattuuco sitä syysartikkaa Puutossalmelle vai ei.

Puutossalmen kevät

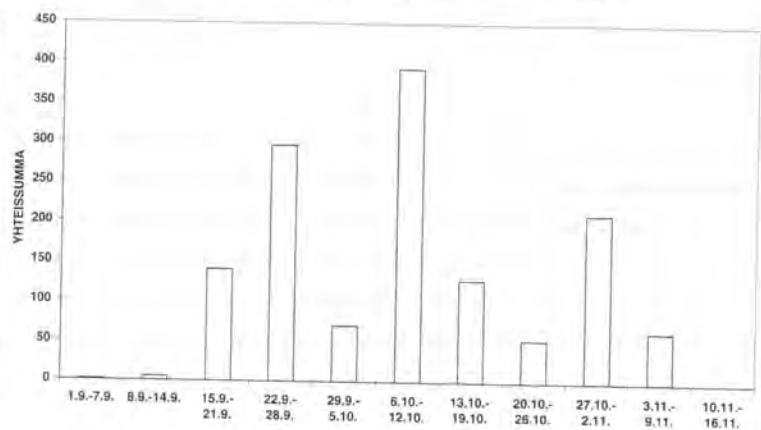
Muutamana keväänä Puutossalmessa on käyty tiuhaan ja linnut on myös laskettu. Näiden havaintojen avulla voi hahmotella kevään kulku eri lajin ilmaantumisen ja määrien perusteella.

Tässä ovat kaaviot vuodelta 1998, jolloin lajikirjokin oli varsin mukava. Kaaviossa ei tosin ole mukana kaikkia lajeja tai niiden määriä on yhdistelty.

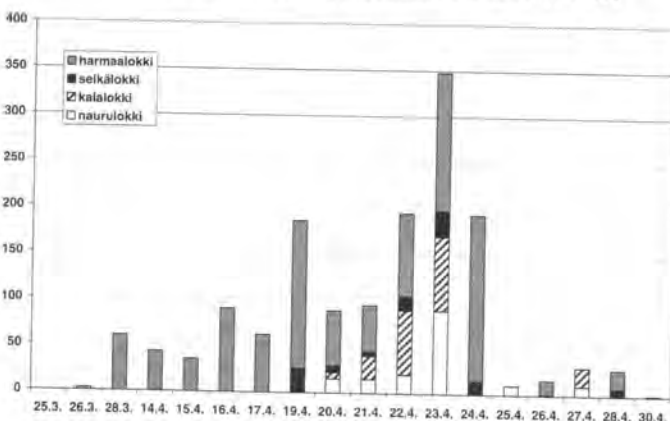
VESILINTUJEN MÄÄRÄT PUUTOSSALMESSA KEVÄÄLLÄ 1998

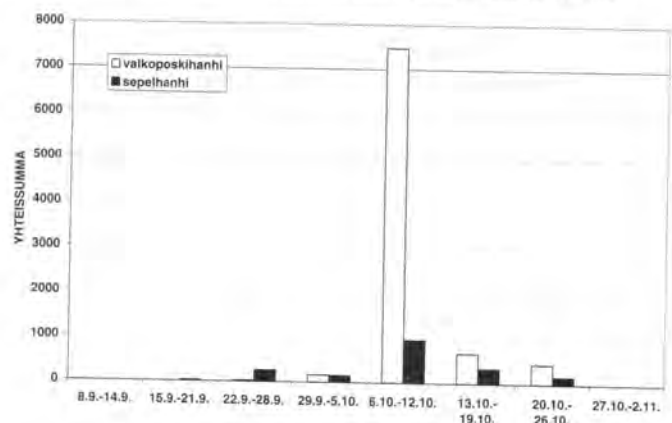
GAVIA- MUUTON AIKATAULU PUUTOSSALMESSA 1984-2003

LOKKIEN MÄÄRÄT PUUTOSSALMESSA KEVÄÄLLÄ 1998

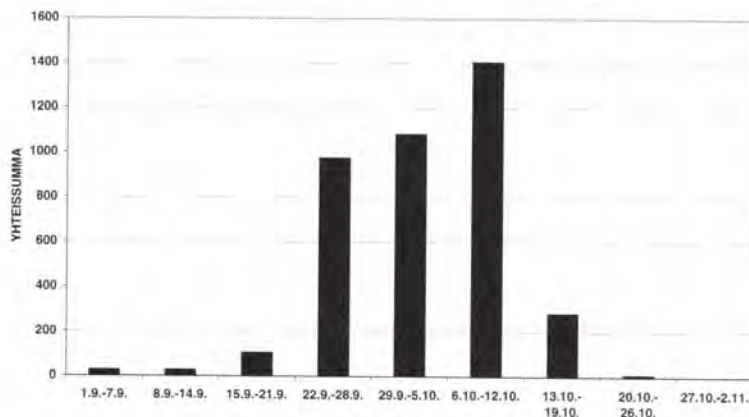

HANHIEN MUUTON AIKATAULU PUUTOSSALMESSA 1984-2003

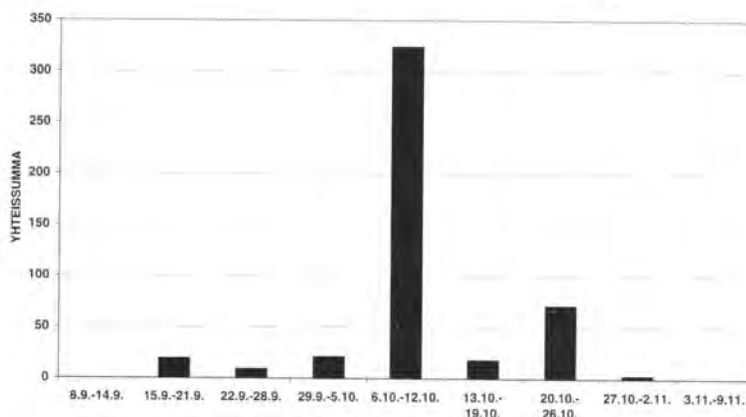

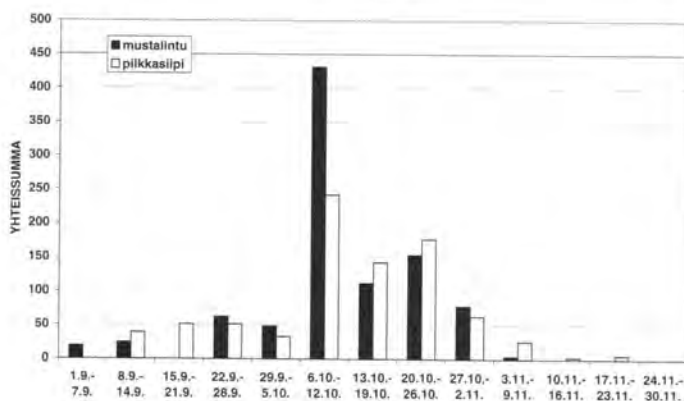
HAAPANAN MUUTTOAIKATAULU PUUTOSSALMESSA 1984-2003

LAPASOTKAN MUUTTOAIKATAULU PUUTOSSALMESSA 1984-2003

MUSTALINNUN JA PILKKASIIVEN MUUTTOAIKATAULU PUUTOSSALMESSA 1984-2003

Miten jatkossa?

Puutossalmi on puutteistaan huolimatta helposti saavutettava ja oikeastaan läpi vuoden varsin mukava linturetkikohde ihan lyhyttä katselutuokiotakin varten. Jos sitten on keväällä ja syksyllä mahdollisuus olla siellä useampana päivänä ja pitempiä aikoja, on luvassa enemmänkin havaintoja. Näistä sitten ehkä joskus taas tehdään tällainen yhteenveto. Toivottavaa näin havaintojen kokoamisen kannalta olisi siis jatkosakin, että kaikki siellä tehdyt havainnot ilmoitettaisiin vaikkapa kuikkaverkossa kaikkien luettavaksi. Kotisivullani (<http://www.kolumbus.fi/aarne.hagman/>) on päivitettyä tietoa kaikista kirjoittajan tietoon tulleista Puutossalmen havainnoista kuluvalta ja edelliseltä vuodelta.

Yhteenveto harvinaisemmista havainnoista Puutossalmissa 1984-2003

jääkuikka 10.10.1993 a2 ad S m. HKo, ARo
mustakurkku-uikku 31.10.1994 1 p, JPy; 20.8.1996 1 juv p, ERi
pikkujoutsen 11.10.1993 a2ad+2 juv m, MU JRi; 9.10.1999 a12 SW, monet; 6.10.2001 109(9a) PS:n ennätys, monet; 7.10.2001 a2 SW + a4 SW, monet
lyhytnokkahanhi 11.10.1997 1 m metsähanhiparvessa, TF JKe HKo ALä IM, JPy, PSa, VU
punakaulahanhi 8.10.1999 1 S klo 12.48, KRu JRi ALä IMA ER JKe
alliaahka 13.2.1993 1 ad\$ p, AS, A.A.Siivonen
muuttohaukka 18.9.1994 1 juv SE, MU JRi; 4.10.2003 1 1kv SSW, PRe RSu
punajalkahaukka 21.7.2001 1\$ kiert, IMA
haarahaukka 31.8.2003 1 ad S, PRe
meriharakka 7.5.2003 a11 p, AHg ALi
punakuiri 4.9.1988 n 40 juv m, JRi MU ERi NN
merikihu 9.10.1993 1 vaalea ad SW, MU MLn JPy KRu; 18.9.1994 2 ad S+1 ad S+1ad kiert+1ad kiert+ 1 ad S, MU JRi; 31.10.1994 1 ad SE, JPy; 26.9.1999 1 juv kiert > N, IMA ERi
kihulaji 16.10.1999 1 kiert/m, AHg HHö ALä IMA ERi KSA MNi JYI; 23.9.2001 1 kiert, monet
pikkukajava 7.11.1993 1 S + a3 S + 1 N/S, MU AHa ERi; 8.11.1993 1 NE, KRu MLn JPy; 3.11.1997 1 1kv, PSa VU
isolokki 31.10.1994 1 kv S harmaalokkiparvessa, JPy
mustatiira 16.5.1993 1 p, R.Vasara/ERi
tunturikiuru 9.10.1999 1 p hetken, jatkaen S klo 14.15, monet; 16.12.2000, 1 m W, ALä
vuorihemppo 13.12.2000 1 p, TF MKe IMA

Lähteet

Julkaistut:

Ukkonen, M 1987: Pohjoissavolaisten lintupaikkoja: Puutossalmi; Siivekäs 3-4 1987
 Siivekäs-lehdet 1984-2002

Julkaisemattomat:

Muiden ilmoittamat ja omat Puutossalmen havainnot

Kosteikkolinn

Lintuvesien linnusto muuttui suuresti viime vuosisadan alkupuolella jolloin useita lintulajeja vakiintui Suomeen. Pohjois-Savon lintujärvi levisivät mm. punasotka ja nokkana.

Osa lintujen kannanmuutoksista on lyhyen aikavälin vaihtelua, mutta viimeisen 20 vuoden aikana on havaittavissa myös selviä trendejä. Käsittelen tässä kirjoituksessa Maaningan Lapinjärvien, Keskimäisen Valkeisen, Hämeenlahden sekä Patalahden ja -järven linnuston merkittävimpiä muutoksia vuosina 1985-2004. Pinta-alaltaan nämä kosteikot ovat noin 650 ha.

Vesilintujen lisäksi tutkimusalueelta on kartoitettu myös lokkilinnu- ruskosuohaukka sekä yöaktiiviset lajit. Kahlajista on vesilintulasketojen yhteydessä laskettu punajalkaviklojen reviierejä, mutta muutoksia vain harvinaisimpien kahlajien parimäärä on kartoitettu.

Taantuvia ja runsastuvia

Vesilintujen lajimäärä on vaihdellut 11 ja 14 välillä (kuva 1). Mustakurkku-uikku ja härkälintu eivät ole pesineet 1990-luvun jälkeen. Patalahden kunnostuksen valmistuttua vuonna 2004 on toiveita mustakurkku-paluusta. Uusia tulokkaita ovat joutsen, harmaasorsa ja isokoskelo.

Ensimmäinen pesivä joutsenpari asettui Maaningan lintuvesille 1993, jonka jälkeen parimäärä nousi kuuteen pariin (kuva 2). Luvuhivuosina kanta tulee vielä kasvamaan.

Voikukkia ja linnu

Tämä tapahtui ihanana alkupäivänä kauan sitten, ennen äänitteiden ja videoiden aikaa, hetkeksi irrottautunut partioleiloisesta hälinästä, ja kuljeskeli kädestä läheiselle niitylle säkuun alun heleenvihreä vaaleus ympärillä, tuuli keinuttu voikukkia ja puiden lehtiä viikkosessa lehtonotossa. Olin kostonut oppimaan lintujen ääntä tietämättömän yltiöpäisenä teena oli opetella yksi uusi joka päivä.

Istahdin voikukkien hunajatuoksuun ja kuulostelin linnu-

Ison muutokset Maaningan lintuvesillä *by Veli-Matti Väänänen*

Harmaasorsa näyttää myös vakiintuneen Maaningalle. Vaikka niitä ammutaan sorsajahdissa, on se kanta hitaasti runsastunut (kuva 2). Toistaiseksi harmaasorsia on pesinyt vain Kinnulanlahden lintujärvillä. Poikuehavaintoja on nelialta vuodelta.

Taantuvia vesilintuja ovat olleet punasotka, tukkasotka ja jouhisorsa (kuva 2). Sotkakantojen kehitys lienee yhteydessä lokkikantojen romahtamiseen. 1980-luvun parin tuhannen naurulokin kanta on pudonnut reiluun pariin sataan pariin. Lokkien suojan puuttuessa sotkien pesimätulos jää kehnoksi.

Jouhisorsan viime vuosikymmenien taantuminen Euroopassa on ollut huolestuttavaa. Etelä-Suomen lintuvesiltä jouhisorsa on jo lähes kadonnut, ja keskisen Suomen parhaiden jouhisorsajärvien kanta on myös taantunut. Lapinjärvien 18 jouhisorsan huippumääristä on enää jäljellä kolmasosa.

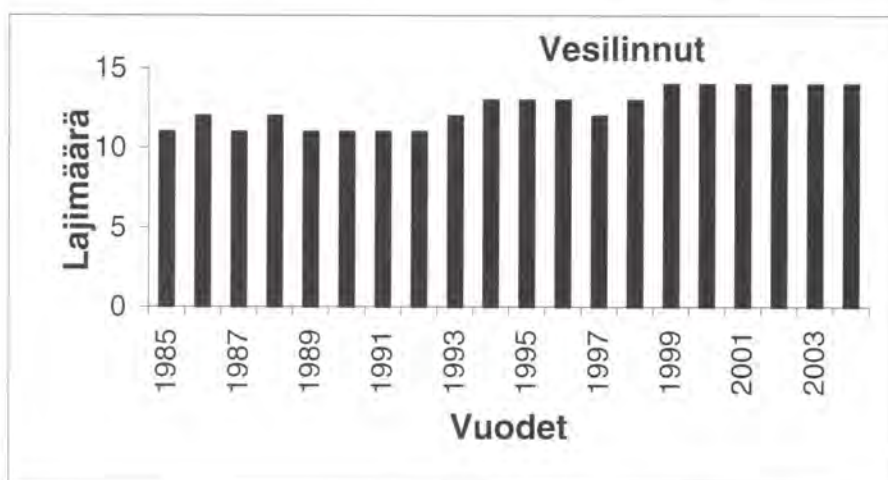
Muutoin puolisukeltajasorsilla menee varsin hyvin. Kannoissa on vuosien välistä vaihtelua, mutta selviä trendejä kantojen kehityksessä ei tässä aineistossa ole. Lintuvesien sorsista heinätaavin parimäärät vaihtelevat kevään lämpimyyden mukaan – lämpiminä keväinä heinätaveja on eniten. Lapasorsalle alavarantaiset kosteikot tuntuvat sopivan erityisen hyvin, sillä tutkimusalueella pesii yli 50 lapasorsaparia.

Kaulushaikara ja ruskosuo- haukka valloittivat ruovikot

1980-luvun alkupuolella oli Maaningalla 1–2 kaulushaikarareviiriä. Kovien pakkastalvien jälkeen reviirit autoitoivat. Uusi tuleminen alkoi vasta 1990-luvun alussa, ja kanta kasvoi vauhdilla. Viime vuosina

[illegible]

Kukkiva kesä, puiden runkojen lo-
mitse kimaltava järvi ja kimalaisten pör-
räys katosivat tajunnasta. Kuulin vain
tuon yhden äänen ja näin vain vihreän
lehtiviidakon, jonka joukkoon piskuinen
laulaja kätkeytyi. Keskittyneenä kuin
metsästävä intiaani hiivin lähemmäksi,
mutta aina kun luulin päässeeni laula-
jan lähelle, kirkas helinä kuuluikin toi-
saalta. Joskus jo luulin tavoittaneeni

Kuva 1. Vesilintujen lajimäärän muutokset Maaningan lintuvesillä vuosina 1985–2004.

tutkimusalueella on puhallellut 7–8 haikaraa, ja Maaningan muilla kosteikoilla puhkujia on ollut saman verran lisää.

Haikarakannan voimakas kasvu oli yllätys, sillä nykyään kaulushaikaraviirejä on melko vaatimattomissa järviruovikoissa. Kuitenkin ruovikot ovat laajentuneet ja muuttuneet järeimmiksi, viimeisen parinkymmenen vuoden aikana, mistä haikarat ovat hyötynneet.

Kaulushaikaran pesintöjä on löytynyt neljä. Pesälöytöjen perusteella naaraat näyttävät palaavan samalle revierille vuodesta toiseen. Ruovikon koon ja järeyden perusteella ei näytä voivan päätellä sitä, millä revierillä pesitään, sillä toistaiseksi pesät ovat löytyneet harvoista ruovikoista.

Rusko-suohaukan kannan kehitys on vastannut kaulushaikaran runsastumista. 2000-luvulla tutkimuskosteikoilla on pesinyt noin 10 paria vuodessa. Yhteensä Maaninnan reviiirejä on parikymmentä.

sen, mutta ei, tuuli vain käänteli raitojen lehtiä. Väliillä pieni laulaja vaiken i joksikin aikaa kuin kummastuneena, miksi hänen laulurauhaansa näin häirittiin? Se oli kuin jokin leikki, jossa olin koko ajan häviöllä. Minä tuon puun alle, lintu takaisin äskeiseen puuhun – ja sama taas uudestaan.

Tunsin jo turhautuvani ja ärtyväni. Olin tullut vilpittömänä ystävänä, mutta nyt yltävä tuulikin tuntui tahallaan piilotavan minulta tuota pientä lehtonotkon salaisuutta. Oksat alkoivat taipuilla tuulen voimasta, ja lehtien liikkeen seasta oli mahdollonta löytää niiden lomassa puikahtelevaa pikkulintua. Alistuneena luovutin, olkoon sitten.

Ympäröivä huumaava kesä palasi aisteihin. Kielot kukkivat haapojen alla.

Eksoottisia pesijöitä

Maaningalla 1980-luku oli kahlaajien vuosikymmen. Lampiviklo pesi parina vuotena. Mustaviklo ja vesipääsky tavattiin keran pesivänä. Myös punajalkaviklot ovat pesineet muutamalla kosteikolla vesilintuseurannan alusta lähtien.

Seuraavalla vuosikymmenellä lampiviklo pesi kerran onnistuneesti. Suokukkoja pesii edelleen, mutta kanta tuntuu vähenneen. Pohjoisten kahlaajien esiintyminen on Maaningalla liittynyt kylmiin keväisiin, jolloin pesiviä pareja voi jäädä tavanomaisista etelämmäksi.

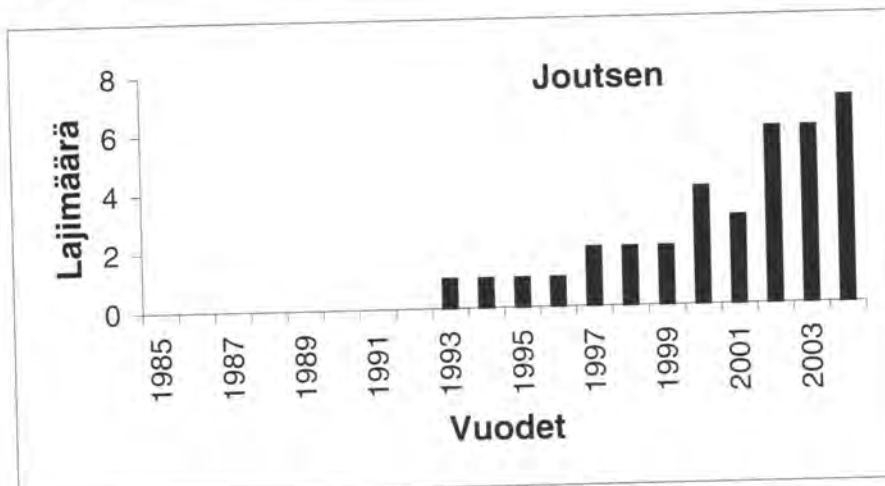
Harvalukuisten rantakanojen esiintymisen on myös pitkälti kevään sääoloista kiinni. Lämpiminä keväinä luhtahuitteja ja ruiskääkkiä voi olla yleisesti kosteikoilla – kylminä keväinä ne ovat lähes kateissa.

Pohjois-Savossa harvinaisista varpuslinnuista rytikerttusia on 1–5 laulajaa vuo-

järvi kimalsi, ja autuas lämpö ja valon yltäkyllisyys sulattivat harmin. Laulakoon kaikki pienet linnut minun puolestani suven rauhassa, niin tärkeää tehtävää en halua häiritä. Arvoitus jäi arvoitukseksi.

Aikanaan sitten – vuosia myöhemmin – salaisuus tietenkin ratkesi, kun sinitiainen yleistyi ja tuli tutuksi. Mutta aina, kun se kevättalvella pihapuissa varovasti aloittaa hentoisen kevätlaulunsa, muistan tuon ihanan kesäkuisen vihreyttä ja valoa tulvivän päivän, kielen tuoksun ja voikukkien keltaisen meren. Tii-tii-tiiiiiiliiiiii, valo on taas voittamassa, kevät tulee.

Eila Karki

Kuva 2. Joutsenen, harmaasorsan, punasotkan ja jouhisorsan kantojen kehitys Maaningan lintuvesillä vuosina 1985–2004.

nessa – eniten lämpiminä keväinä. Kultasirkkuja ei ole tavattu enää 1980-luvun jälkeen.

Muutosten syyt

Muuttolintujen kantojen muutosten mittakaava vaihtelee. Paikallisella tasolla esimerkiksi elinympäristöjen huononeminen tai voimakas petopaine saattavat hävittää jonkin lajin paikallisesti sukupuuttoon. Suuren mittakaavan muutokset – kuten Afrikan kuivuus – voi vaikuttaa laajan alueen lintukantoihin.

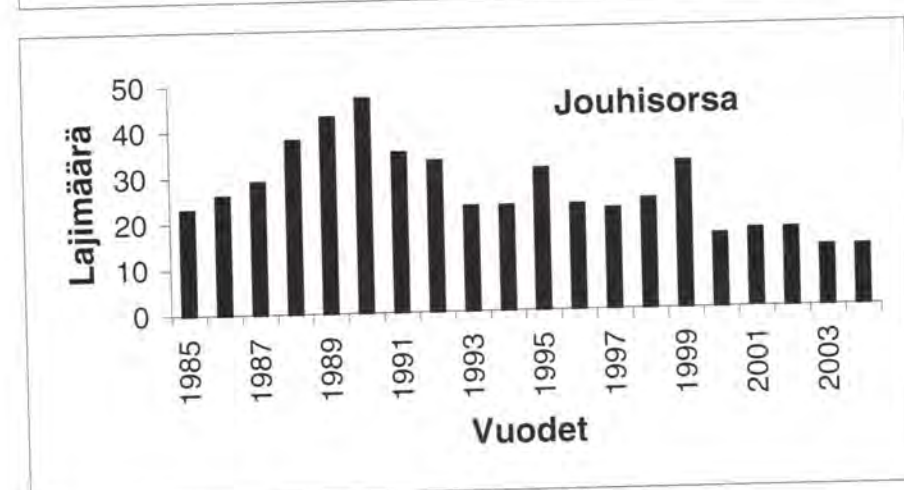
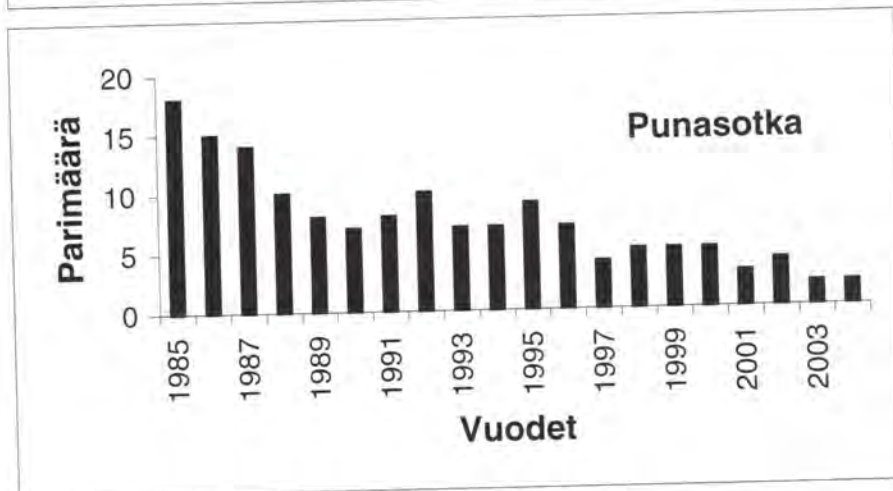
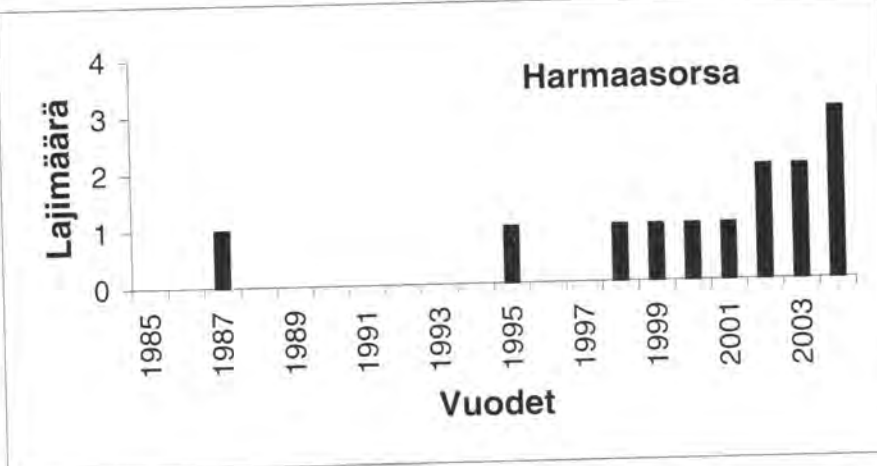
Paikallisella tasolla rantalaidunnuksen loppuminen tulee vaikuttamaan linnustoon, vaikka laidunnuksen jäljet näkyvät vielä pitkään. Mikäli pensoitumista ei pidetä kurissa raivaamalla tai laiduntamalla, niin avoimia rantoja vaativat lajit, kuten kahlaajat sekä jouhi- ja lapasorsa, tulevat taantumaan. Pensaikkojen lajisto hyötyy muutoksesta, samoin ehkä lintuvesillä runsastunut kurki.

Naurulokkien raju taantuminen näkyy jo nyt tutkimusalueen linnustossa. Naurulokkikantojen hupenemisen taustalla saatetaan olla maatalouden muutoksia – erityisesti karjatilojen vähenemisellä voi olla merkitystä lokkien ahdingoon. Poikastuottoa huonontavat myös minkin ja supikoiran vierailut yhdyskunnissa. Pahimmillaan vieraspedot ovat tuhonneet koko ison kolonin poikastuoton.

Tulevaisuuden suuri kysymys on lintuvesien rantojen pitäminen avoimena. Minkki- ja supikoirakantojen pitäminen kurissa on myös suuri haaste.

Kirjallisuus:

- Hagemeijer, E.J.M. & Blair, M.J. 1997: The EBCC Atlas of European Breeding Birds: Their distribution and abundance. T & A D Poyser, London.
- Nummi, P. & Väänänen, V.-M. 2004: Jahtimailla, Riistalinnut. Weilin + Göös.
- Ruokolainen, K. & Kauppinen, J. (toim.) 1999: Kuopion ja Pohjois-Savon linnusto. Kuopion luonnontieteellisen museon julkaisuja 5.
- Väisänen, R.A., Lammi, E. & Koskimies, P. 1998: Muuttuva pesimälinnusto. Otava.

Talvipinnarallit 2002, 2003 ja 2004 *Marko Kelo*

Talvipinnaralli 2002 – pakkasnesteralli

Olipa kerran 7.12. järjestysnumeroltaan 14. Pohjois-Savon talvipinnaralli. Luontoemo oli unohtanut lintuharrastajien toiveen myöhäisestä talventulosta ja päättiikin järjestää aimo yllätyksen lokakuun lopulle. Osa järivistä sai pysyvän jääpeitteen lokakuun loppupuolella, lisäksi luontoemo antoi lumen jäädä maahan lokakuun viimeisenä päivänä. Talvi alkoiikin Pohjois-Savossa noin kuukauden etujassa. Ei siis ”arktisarallin” aika.

Rallipäivänä sprii pysytteli nykymitareissa noin -17°C :ssa luoteistuulen hönkäillessä hellästi kisailijoiden kasvoille.

Joukkueäärällä ei tässä rallissa päästy mässäilemään. Tällä kertaa joukkueita saatiin kasaan 14 ja osallistujia niistä löytyi 37. Valitettavasti tämän rallin joukkuekohtaiset paperit sekä purkutalaisuuden kalvot ovat kadonneet kuin pulmunen lumihankeen eikä kirjoittamistakaan helppoa yhtään asia, että en itse osallistunut koko ralliin, mutta sävelletään nyt kuitenkin jotain.

Rallipäivänä havaittiin kaikkiaan 54 lajia, mikä oli suhteellisen normaali tulos. Rallissa havaittuja lajeja silmäillessä huomaa marjalintujen läsnäolon lisäksi hurjan pöllölajiston aina varpuspöllöstä huuhkajaan, lienevätkö napakat pakkaset innostaneet nuo nokturnit avekset harjoittelemaan soidinmenojaan riittävän ajoissa ennen kevättä.

Rallipäivän kova pakkanen varmasti edesauttoi joukkueita löytämään ruokinnoilla tyypillisesti esiintyvät lajit, oli varmasti tinttienkin ajateltava energiankulutsluokkaansa, oli se sitten A, B tai C.

Harvinaisemmista lajeista rallissa havaittiin mm. valkoselkätikka, pätkinänakkeli, hiiripöllö ja pikku-uikku.

Siinä kaikki vuoden 2002 talvipinnarallista, toivottavasti saitte jotain irti... hampaankolosta.

Havaitut lajit huutojärjestyksessä: tilhi, harakka, keltasirkku, talitiainen, sinitiainen, varpunen, varis, hömötiainen, punatulkku, viherpeippo, urpiainen, närhi, räkättirastas, laulujoutsen, käpytikka, kesykyhky, kuusitiainen, sinisorsa, töyhtötiainen, koskikara, naakka, hippiäinen, puukiipijä, teeri, korppi, fasaani, kanadanhanhi, taviokuurna, mustarastas, pikkuvarpunen, palokärki, pikkukäpylintu, käpylintu sp., vihervarpunen, kanahaukka, peippo, tikli, metso, punarinta, pyy, pyrstötiainen, pikku-uikku, viirupöllö, strix sp., varpushaukka, varpuspöllö, pähkinänakkeli, hiiripöllö, huuhkaja, isolepinkäinen, tundraurpiainen, pikkutikka, valkoselkätikka, kottarainen, telkkä, helmipöllö.

Talvipinnaralli 2003 – avovesien äärellä

Järjestyksessään 15. talvipinnaralli tai tämän vuoden tapauksessa ”avovesiralli” kisailtiin 6.12. eli itsenäisyyspäivänä, mistä syystä kaikilla joukkueilla olikin lippu korkealla odotusten suhteen.

Rallipäivän sää oli suhteellisen vaativa, ei niinkään pakkasen (-5°C) suhteen vaan välillä erittäin navakan tuulen takia, joka puhalteli todella jäätävästi pohjoisesta päin.

Jokainen ralli tuo mukanaan yllätyksiä - niin kävi tässäkin rallissa. Ralliin osallistuneiden joukkueiden sekä osallistujien määrät olivat uusia ennätyksiä. Joukkueita oli kaikkiaan 19 sekä osallistujia 53.

Reittien suunnittelu tuotti varmasti jokaiselle joukkueelle harmaita hiuksia. Syynä harmaantuvaan kuontaloon oli mahdollisten lintupaikkojen runsaus ja valoisan ajan niukkuus. Lintujen, etenkin vesiäisten, odotettiin olevan hajallaan, johtuen lauhan alkutalven jättämisestä sulapaikoista ja tiedossa olleista lajeista, jotka nekin luonnollisesti olivat hajallaan kuin varikset Heinälammirinteellä.

Suurella osalla joukkueista rallin pikataipaleet noudattelivat edellisvuosien tapaan tutuiksi käyneitä reittejä. Kuopio-Rautalampi-Kuopio -pikataival oli kaikista suosituin, tosin poikkeuksiakin löytyi ja osalla joukkueista se kannattikin. Autossa istumiseen kuluikin yllättävän paljon tehokasta valoisaa aikaa, kun toisaalta voisi käyttää sen ajan ulkona liikkumiseen ja havainnointiin, mutta Rautalammin lajisto vetää silti oudolla tavalla puoleensa.

Rallissa havaittiin 61 lajia, mikä on rallihistorian toiseksi paras tulos. Ennätys 68 lajia on vuodelta 2000. Ässälajeja rallissa löydettiin mukavat 9 kpl, jotka olivat: mustalintu, järripeippo, silkkiuikku, haapana, viirupöllö, pikkutikka, naurulokki, pohjantikka ja räkättirastas.

Havaitut lajit huutojärjestyksessä: talitiainen, sinitiainen, hömötiainen, keltasirkku, varis, viherpeippo, harakka, punatulkku, töyhtötiainen, urpiainen, korppi, kesykyhky, käpytikka, kuusitiainen, sinisorsa, hippiäinen, tavi, närhi, laulujoutsen, varpunen, naakka, koskikara, teeri, pikkuvarpunen, puukiipijä, harmaalokki, kalalokki, isokoskelo, fasaani, tilhi, kanadanhanhi, isolepinkäinen, hiiripöllö, kanahaukka, telkkä, peippo, mustarastas, varpushaukka, pilkkasiipi, mustapääkerttu, pyy, tikli, mustalintu, kottarainen, järripeippo, varpuspöllö, silkkiuikku, palokärki, alli, vihervarpunen, haapana, tundraurpiainen, viirupöllö, pikkutikka, pyrstötiainen, naurulokki, pohjantikka, räkättirastas, tukkasotka, harmaapäätikka, uivelo.

Talvipinnaralli 2004 – pimitää vai pimittääkö

Uudet sääntömuutokset olivat suurin puheenaihe tämän vuoden rallissa. Säännöt-hän muuttuivat oleellisesti mm. pimityksen ja pisteytyksen suhteen. Pimityspöytäkirjalla pyrittiinkin saamaan joukkueet pohjustamaan ja liikkumaan laajemmalla alueella tavoitteena pinnaviikon tavoin määrältään ja laadultaan upeita havain-toja.

Luonnollisesti uusia sääntöjä jouduttiin pariin otteeseen muuttamaan ja muutamia kysymysmerkkejäkin vielä jäi ilmoille, mutta kaiken kaikkiaan voi todeta, että tämäkin ralli saatiin kunnialla kisattua ja vielä ennätysjoukkue-, ja osanottajamäärillä höystettynä.

Järjestyksessään 16. talvipinnaralli keräsi joukkueita kaikkiaan 23 kpl, joissa osallistujia oli 66 kpl. Liekö syynä sääntömuutos vai lisääntynyt jäsenmäärä, mutta tällä lisääntyvällä osallistujamäärällä melkein uskaltaisimme asettaa ensi vuoden tavoitteeksi 100 osallistujaa, siis melkein.

Seuraavaksi hieman rallia edeltäneestä sääjaksosta. Pakkasjakso alkoi marraskuun puolivälin tienoilla, jolloin pienimmät lammet ja järvet saivat jääkantensa. Pakkanen jatkoi paukkumistaan marraskuun loppupuolellakin, lukemien ollessa jopa -20°C . Alueemme ”pääallas” eli Kallavesi jäätynä virallisesti 28.11. klo 20.30, joten rallisuunnitelmat vesiäisten etsimisen suhteen menivät uusiksi.

Rallipäivä 4.12. alkoi kauniin aurinkoisena muuttuen puoliltapäivin tuhrusen harmaaksi. Lumisade jatkui koko valoisan ajan tehden lintujen havaitsemisen haasteelliseksi. Pakasta rallipäivänä oli n. -12°C .

Rallissa onnistuttiin haalimaan kasaan kaikkiaan 56 lajia, joista 6 oli ässiä. Ässälajit olivat: pikkukäpylintu, pyrstötiainen, huuhkaja, kuukkeli, mustapääkerttu ja helmipöllö.

Havaitut lajit huutojärjestyksessä: varpunen, talitiainen, varis, harakka, viherpeippo, sinitiainen, käpytikka, närhi, punatulkku, korppi, koskikara, hömötiainen, keltasirkku, pikkuvarpunen, urpiainen, naakka, kuusitiainen, laulujoutsen, töyhtötiainen, kesykyhky, fasaani, sinisorsa, varpuspöllö, harmaalokki, hippiäinen, käpylintu sp., pikkukäpylintu, puukiipijä, telkkä, pikku-uikku, tikli, kanadanhanhi, lapasotka, teeri, pyy, vihervarpunen, isokoskelo, peippo, tilhi, pilkkasiipi, pähkinänakkeli, pyrstötiainen, pohjantikka, isolepinkäinen, mustarastas, kanahaukka, räkättirastas, pikkutikka, pähkinähakki, lapintäinen, huuhkaja, palokärki, tundraurpiainen, varpushaukka, kuukkeli, mustapääkerttu, helmipöllö.

© Toit Saarelainen

Talvipinnaralliin 7.12.2002 osallistuneet joukkueet ja tulokset

1. Org Setzer: Jukka Ihanus, Jarkko Koskela, Heikki Kotilainen	39
2. Metsien miehet: Jussi Aalto, Esko Vesanen	37
2. Tehoplokkajat: Marko Pakarinen, Eelis Rissanen, Juha Väättäin	37
4. Pappa ja pojat: Timo Immonen, Allan Nyssönen, Eino Repo	36
5. Elämä On Böördlaiffii: Menni Renvall, Pertti Renvall, Riitta Suhonen	35
5. Karvaturvat: Aimo Hartikainen, Jaakko Kettunen, Ilkka Markkanen	35
7. Varkauden luonnonystävä: Hannu Kärkkäinen, Harri ja Markus Miettinen, Hannu Räsänen	34
8. Rautalampi 2: Jorma Knuutinen, Hannu Siikavirta, Teuvo Vepsäläinen	32
8. Eräjormat: Timo Filipoff, Lassi Lähdesmäki, Petri Sallinen	32
10. Topi ja toivottomat: Harri Hölttä, Asta Lähdesmäki, Juha Poutanen, Jyrki Uotila	29
11. Pyöräilysarja: Markku Ukkonen	27
12. Rallaja 2/0 kiert: Markku Niiranen, Aaro Väänänen	25
13. Pyöräilysarja 2: Erkki Björk	23
13. Lapinlahden linnut: Juha Koponen, Armi Riikonen	23

Talvipinnaralliin 6.12.2003 osallistuneet joukkueet ja tulokset

1. 3 p (parempi pyy pellolla): Jukka Ihanus, Heikki Kotilainen, Hannu Kärkkäinen	42
2. Metsässä hiipijät: Jussi Aalto, Esko Vesanen	41
3. Kolme komeaa koirasta: Jaakko Kettunen, Ilkka Markkanen, Toni Uusimäki	38
4. Tuulentallaajat: Aarne Hagman, Eelis Rissanen, Juha Väättäin	35
5. HAHAA: Harri ja Markus Miettinen, Hannu Räsänen	34
5. Pappa ja pojat: Timo Immonen, Allan Nyssönen, Eino Repo	34
7. Elämä On Böördlaiffii: Menni Renvall, Pertti Renvall, Riitta Suhonen	32
8. Kelo 2/ kiert: Jorma ja Marko Kelo	30
9. Eräjormat: Timo Filipoff, Lassi Lähdesmäki, Visa Uusipaikka	29
9. Läskipäät: Asta Lähdesmäki, Juha Poutanen, Jyrki Uotila	29
11. Rautalampi 2: Jorma Knuutinen, Hannu Siikavirta, Teuvo Vepsäläinen	27
12. Tulkuttomat Polot: Jorma Junikka, Marja Majjala, Jarmo Ukkonen, Suoma Virnes	26
13. KLY: Mikael, Juhana ja Esko Rytönen, Toni Saarelainen, Jyri Pulkkinen	25
13. Iisalmen pöllöt: Kalevi Asikainen, Markku Niiranen, Jarmo Yliuoma	25
15. Leppävirran veto: Helena, Katja ja Risto Rönkä + Nelli-koira	23
16. Rantaremmi: Karl Saukkonen, Niklas Åberg	22
17. PicaPica: Juha Koponen, Armi Riikonen	21
18. Ekotiimi: Erkki Björk	20
19. Small Walk: Aimo Hartikainen	19

Talvipinnaralliin 4.12.2004 osallistuneet joukkueet ja tulokset

1. Pappa ja pojat: Timo Immonen, Allan Nyssönen, Eino Repo	39
2. Närhen munat: Jarkko Koskela, Hannu Kärkkäinen	36
3. Metsässä hiipijät: Jussi Aalto, Matias Järvinen, Seppo Niiranen, Esko Vesanen, Pauli Järvinen	36
4. Virkavalta: Eelis Rissanen, Matti Saarela, Juha Väättäin	35
5. Homenokat: Jorma Knuutinen, Hannu Siikavirta, Teuvo Vepsäläinen, Eila Karki	35
6. Erä-Jormat: Timo Filipoff, Lassi Lähdesmäki, Toni Uusimäki, Petri Sallinen	35
7. Karvaturvat: Aimo Hartikainen, Jaakko Kettunen, Ilkka Markkanen	34
8. Pyryharakat: Marja Majjala, Jarmo Ukkonen, Jorma Junikka, Suoma Virnes	31
9. Leppoiset lintulautakisailijat: Asta Lähdesmäki, Juha Poutanen, Jyrki Uotila	30
10. Elämä on Birdlaiffii: Pertti Renvall, Menni Renvall, Riitta Suhonen	29
11. MAHAA: Markus Miettinen, Hannu Räsänen, Harri Miettinen	29
12. Paari-ErnoT: Paula Manninen, Ari Tossavainen, Erno Tossavainen	26
13. Pikkusiivet: Mikael Rytönen, Juhana Rytönen, Toni Saarelainen	25
14. Rallihaahkat: Jorma Kelo, Niklas Åberg, Tommi Kekäläinen	23
15. ?????: Riitta Rajala, Pirkko Muraja, Kalle Ruokolainen, Markku Ukkonen	23
16. Argarit: Oso Korhonen, Kuutti Korhonen	21
17. EKO YKSINÄINEN: Erkki Björk	20
18. Lapinlahden laskenta: Armi Riikonen, Juha Koponen	20
19. Rautaparrat: Raimo Hytönen, Risto Kannisto	19
20. Vieremän taajamabongarit: Markku, Henna (8 v.), Heidi (5 v.) Haataja	17
21. Hutunkeittäjät: Tarmo, Jere Huttunen	16
22. Osaton ohrauhukka: Minna Ertimo, Jyrki Pynnönen	15
23. Mökkihöperöt: Anne ja Mika Gråsten	14

Pikkukiljukot

Kuopio, Riistavesi 21.huhti-kuuta 2003: Edeltäneet pari viikkoa olivat olleet kylmän kalseita. Tuulet olivat olleet pohjoisenpuoleisia tai muuten muutolle epäsuotuisia. Kevätmuutto olikin ollut pitkään lähes täysin pysähdyksissä. Vesilinnut ja rastaat olivat jo selvästi myöhässä, ja petolintujenkin muutto oli ollut vaikea. Edellisenä päivänä sää oli kuitenkin alkanut osoittaa lämpenemisen merkkejä. Metsähanhia oli alkanut kerääntyä perinteisille levähdyspaikoille, petojakin oli liikkunut. Illalla oli kantautunut tietoja Pohjois-Karjalasta Kesälahden hurjasta petolintumuutosta. Sääennustekin oli lupaillut aurinkoa, jo huomattavasti keväisempiä lämpötiloja ja ainakin päiväksi muutolle suotuisampia tuulia. Niinpä, vaikka edellisestä retkestämme Riistaveden lintujärville oli vain muutama tunti, suunta-simme Riitan kanssa jo hyvissä ajoin ennen auringon nousua kohti Keskimmäisen lintutornia, vilkas petopäivä mielessämme. Eikä Keskimmäisen kevät pettänyt, tälläkään kertaa.

Aamuhanhia

Jo parkkipaikalla meitä tervehti yönsä sulan reunalla viettäneen metsähanhiparven tohina. Tosin puolet illan parvesta, myös se Sallisen Petrin ja Filipoffin Timon löytämä lyhytnokkahanhi, oli jo ehtinyt jatkaa matkaansa. Pienessä sulassa uiskenteli kuitenkin vielä valkoposkiahani ja 27 metsähanhea aamutoimissaan. Näistäkin 19 metsuria nousi pian muutolle. Poski lepäili järvellä klo 6.46 asti, jolloin sekini lähti kuusi metsähanhea mukanaan kohti koillista. Yksi metsähanhipari otti muita rauhallisemmin ja vietti Keskimmäisellä koko päivän 11 joutsenen, parinkymmenen sinisorsan ja uiveloparikunnan kanssa.

Talvaanvuohia ja metsävikloja oli saapunut edellisenä yönä ilmeisen runsaasti, sillä niiden liikehdintä oli heti aamusta varsin vilkasta. Yksinäinen pulmunen kierteli vielä takapelloilla, ja — keväälle

a ensi kertaa Pohjois-Savossa

2003 tyypillisesti — myös parvi tilhiä näytetty. Pienet lapsisirkkuparvet piristivät muutten vaatimatonta aamun pikkulintumuuttoa.

Nisareita ja kotkia

Vähän toista tuntia auringon nousun jälkeen alkoi myös petolintuja liikkua, aamuvirkkuimpina pari varpushaukkaa ja ampuhaukka. Näiden alkutahtien aikaan seuraamme liittyivät myös Asta ja Lassi Lähdesmäki eväineen, kevään petopäivä heilläkin mielessään. Pari metsähanhiparvea muutti koilliseen.

Haukkamuutto vilkastui klo 9 jälkeen, muttei sittenkään ehkä ihan toivomallamme tavalla. Mitään varsinaisia ryntäyksiä emme päässeet todistamaan. Tuuli pysyi koko päivän heikkona, välillä oli täysin tyyntäkin, ja meno oli lopulta melko tasaista, ja odotuksimme nähden ehkä hieman vaisuinkin oloista. Oli hyvin aikaa eväille. Muutto oli kuitenkin viihdyttävää ja diversiteetiltään edustavaa. Havaitsemmehan lopulta muutamassa tunnissa 11 muuttavaa petolajia. Monet näistä, mm. sinisuohaukka, ruskosuohaukka, piekana ja sääksi, ottivat Pohjois-Savossa vasta kevätmuuton ensiaskeliaan. Eniten oli liikkeellä varpushaukkoja ja hiirihaukkoja, joilla olikin jo päämuutto meneillään.

Keskipäivän lähestyessä muutama pieni kurkiparvi matkasi pohjoiseen, ja petolinnusta myös raskaampia alkoi liikkua. Hiirihaukkamuuton ohessa meni ensin pari piekanaa, ja puolenpäivän molemmin puolin saatiin ihaila merikotkan vaikuttavaa kaartelua (klo 11.45 imm NE, klo 12.12 subad N). Kului tunti, eikä mennyt kuin pari nisaria. Oli jälleen aikaa eväille. Kello 13.15 kahvitelun keskeytti tornin kaakkoispuolelta löytynyt IP. Maakotka, kaarreltuaan hetken jatkoi tyylikäästi koilliseen; esiakuinen lintu. Niin, ei sittenkään mikään ihan tavallinen retkipäivä! Kevään ensimmäinen valkoviklokin levähti hetken tornin edustalla. Päivän paras

hetki oli kuitenkin vasta edessä.

Uusi laji Pohjois-Savolle!

Kello 14.28 Asta löysi ehkä noin kolmen kilometrin päästä Keskimmäisen kaakkoispuolelta meitä sivumyötävalossa rauhallisesti liitäen lähestyneen IP:n. Pitkiä kuperia siipiään reilusti roikuttanut kookas peto sai meissä aikaan sen vaistomaisen adrenaliinia tilikuvan skarppausreaktion... tornia lähestyi kovasti KILJUKOTKAN olinen kotkalintu... siis kolmas kotkalajiko parin tunnin sisällä!

Kotka lipui hitaan oloisessa liitolennossa jokseenkin suoraan meitä kohti, reilun minuutin liitojaksossa vain pari kertaa siivillään lyöden. Nosteen löydettyään se aloitti rauhallisen, pari minuuttia kestäneen kaartelun, jonka aikana se edelleen ja jatkuvasti roikutti käsisipiään vaikuttavan kiljukotkamaisesti. Kaartelun aikana määritimme linnun ensin habituksen (siipien ja pyrstön pituus, leveys ja muoto, pään koko ja muoto) ja lentotavan (käsisivun roikutus) perusteella kiljukotkalajiksi ja heti perään etenkin yläpuolen värityksen perusteella erittäin todennäköiseksi vanhahkoksi pikkukiljukotkaksi.

Kaartelua seurasi hieman pidempi matkalento-osuus, jonka aikana kotka otti harjua seuraten selvemmin suunnan luoteeseen...pitkiä, vaikuttavia liitoja, joiden välillä 3-5 silveniskua... Liitojakson aikana lentokorkeus putosi huomattavasti, ja peto vilahti muutamman sekunnin ajaksi jopa puiden latvojen taakse. Ilksemme kotka päätti kuitenkin hyödyntää vielä yhtä termiikkiä ja otti vielä toisen kerran korkeutta tomin koillispuolella, tällä kertaa lähempänä, männikön päällä kaarrellen, vielä paremmin myötävalossa, näytävämmin ja kauemmin, ja kaiken aikaa käsisipiään näitisti roikuttaen. Kaartelun aikana lajin- ja iänmääritys voitiin tarkistaa, rauhassa kyseenalaistaa ja vielä uudelleen varmistaa. Ei epäilystä-

kään: vanhahko PIKKUKILJUKOTKA! Pohjois-Savon lajistassa vuosia ammottanut aukko oli täytetty!

Pedolla oli pitkät, tasaleveät ja kutakuinkin suorakalteen muotoiset siivet. Pyrstö oli siipien pituuteen ja leveyteen verrattuna varsin lyhyt, 2/3 silven leveydestä, ja vaikkapa maakotkaan tai hiirihaukkaan verrattuna suhteessa selvästi lyhyempi. Kaarrellessa pyrstö oli hieman epätaiseesti lyhyen, mutta leveän viuhkamainen. Pää oli sopu-suhtainen ja erityistä huomiota herättämätön, ei siis millään lailla erityisesti esiin työntyvä.

Lentoreitistä ja liikkeistä johtuen näimme linnun vatsapuolen, etenkin siipien alapinnat, korkeintaan kohtalaisesti emmekä voineet tehdä alapuolen värityksestä kovinkaan luotettavia huomioita. Siipien alapinnasta sai kutakuinkin tasaisen tumman tai keskiruskean vaikutelman, mutta koska se kaartelussakin jäi käsisipiä roikkumisen vuoksi varjopuolelle tai kokonaan piiloon, emme käyttäen voineet tehdä tarkasta värisävystä ja esim. peitin-höyhenten tai karpaalialueen värityksestä luotettavia havaintoja. Vatsan väritys vaikutti kuitenkin tasaisen keskiruskealta. Alaperän tai pyrstön alapinnan väritystäkään emme voineet aivan luotettavasti arvioida, vaikka ne vaikuttivatkin samansävyisiltä kuin vatsa.

Linnun selkäpuolen näimme moneen otteeseen mainiosti ja riittävän hyvin, mihin myös niin lajinmääritys kuin linnun iän arvioiminen viime kädessä perustuivat. Jo kaukana kaartelevasta linnusta erottui silven yläpinnalta kolme selvää eriväristä kenttää: tasaisen tummat (tummanruskeat) käsi- ja kyynärsulat, joista erottui selvärajaisesti vaaleampana kyynärsiiven etupuolikkaan harmaan- tai kellanruskeat peitinhöyhenet sekä sisimpien käsisulkien tyvellä valkea, yhtenäinen aquila-laikku. Myös pää ja niskan seutu olivat siipisulkia vaaleamman ruskeat, sen sijaan selkä oli kutakuinkin yhtä tumma kuin siipisulat. Pyrstö oli väritykseltään tasaisen

tumma (tummanruskea), josta kaartelun aikana erottui yläperän seudulla poikittain selvärajaisesti valkea (ei ehkä ihan puhtaanvalkoinen) kuvio. Kauempaa se näkyi huonosti hahmottuen lähinnä vain "ajoittaiseksi valkean välähdykseksi", jonka muodosta ei oikein selvyttä saanut, mutta lähempää täsmennyksi kapeahkoksi, hieman kaarevaksi kuvioksi.

Toisen kaartelujakson jälkeen pikkukiljukotka siirtyi rauhalliseen liitolentoon ja ohitti tornin klo 14.39 harjua ja sen nosteita seuraten edelleen luoteeseen. Samalla (klo 14.40) tämä Pohjois-Savolle uusi laji ajautui näkymättömiin tornin pohjoispuolen koiravikon taakse jatkaen lopulta ilmeisesti matalalla puiden takana kohti Jänneniemeä...

*21.4.2003 Kuopio, Riista-
vesi, Keskimmäinen PIK-
KUKILJUKOTKA subad/
ad NW klo 14.28 - 14.40
(Asta Lähdesmäki, Lassi
Lähdesmäki, Pertti Ren-
vall ja Riitta Suhonen)*
Havainto on Rariteettikomitean hyväksymä (Luoto ym. 2004).

Etelä- ja Pohjois-Karjalassa havaittiin 20.-21.4.2003 voimakasta ja monipuolista petolintumuuttoa, mm. kaksi kiljukotkaa, useita maa- ja merikotkia sekä satoja buteoita ja varpushaukkoja. Koko maassa havaittiin vuonna 2003 poikkeuksellisen runsaasti pikkukiljukotkia, joista Keskimmäisen lintu oli kevään ensimmäinen (Luoto ym. 2004).

Pertti Renvall

Kirjallisuus

Luoto, H. Aalto, T., Lindholm, A., Nikander, P.J., Normaja, J., Soilevaara, K. & Rauste, V. 2004: Rariteettikomitean hyväksymät vuoden 2003 harvinaisuushavainnot. - Linnutusvuosikirja 2003: 33-48.

Yhdessäoloa, oleilua...

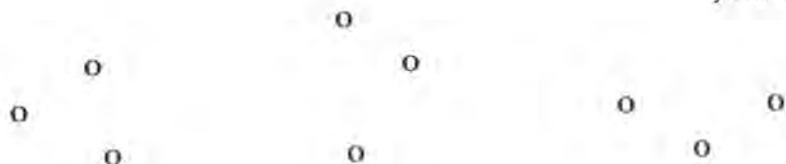
Havaintoja telkkäpoikueen "järjestyksestä"

Olen seurailut vesilintupoikueita viime vuosina Suomenjoen Suontee-järven rannalla.

Elokuun alussa 2001 tarkkailin "melkein aikuistuneen" telkkäpoikueen (emo ja kahdeksan poikasta) yhdessäoloa, oleilua ja torkkumista tyynenä iltayönä avoimella rannalla, jossa ei ole lainkaan suojaa antavaa suurasvillisuutta. Ryhdyin merkitsemään ylös poikueen yksilöiden ryhmittymistä rantaviivan läheisyyteen ja kuvasin sitä seuraavaan tapaan:

Kahteen ryhmään jakautuminen (6-3)

Kolmen koplat (3-3-3)

Merkitsin "vapaasti keltuvaa", alati muuttuvaa järjestystä sitä mukaa kun yksilöiden paikat vaihtelivat, ja totesin ettei mitään tiettyä tai kovin usein toistuvaa ryhmään järjestyneisyyttä (spatiaalissa jakautumisessa) ollut havaittavissa. Eniten erotin kahden ja kolmen ryhmän jakautumia: 6-3, 5-4, 3-3-3, 2-5-2. Myös useampia pieniä ryhmittymiä oli, kuten 2-1-2-4, 1-3-2-3, 1-1-2-2-3 ja 3-1-3-1-1.

Kun joukko ryhtyi ruokailemaan hiukan etäämpänä rantaviivasta, se oli rakenteeltaan löyhempi,

kokoontuen silloin tällöin tiiviimpiin ryhmiin, esim. muodostelmaan 1 (emo)-4-4.

Poikueen olemassaolo ja selviytyminen perustuvat yksilöiden väliseen yhteydenpitoon ja emon aseman silmälläpitoon. Rauhasan kulluvan joutenolonkin aikana joukko pysyy koossa ja valppaana yksilöiden keskinäisen aseman muuttuessa – ehkä liike tässä on hyvinkin tarpeellista varuillaanoloa, yksilön turvaa emosta ja poikueesta.

Mutta avoimessa ympä-

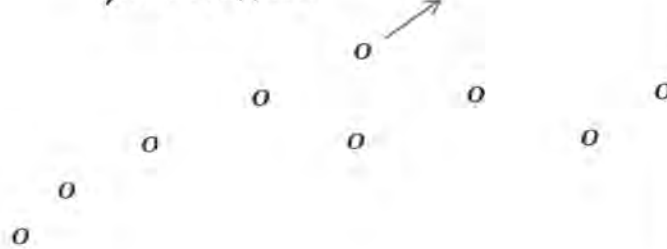
kät – ja etenkin koskelot ajokalastuksessaan – saattavat edetä uhkarohkeasti kauaksikin perässä seuraavasta emosta. Poikasten joskus päättömältä näyttävä ryntäily voidaan kai tulkita malttamattomuuden ja innostuksen lukuun, leikiksi ja harjoitteluksi jonka emo näyttää niille suovan – tietävästi leikki on tässä melko vaaratonta; oppimisen hyöty menee tiukan riskienhallinnan edelle.

Ruokaillessaan telkät ja muut sukeltavat sorsat näyttävät joskus eksyvän ryhmästään kauas omille teilleen. Aktiivinen ääntely pitää yksilöitä yhteydessä joukkoon. Ainakin karuilla vesillä, joilla on avointa näkyvyyttä, uhkarohkeatkin poikaset jonkin aikaa harhailtuaan yleensä löytävät emon turvaan.

Joukon (vapaa) järjestäytyminen jatkuu alati, koska mikään tietty marssijärjestys ei tietävästi ole se ai-

nut oikea. Samoin jatkuu käyttäytymisen vapaan järjestyksen havainnointi ja tulevat esille monet sääntöjä vahvistavat poikkeukset, yllätykset ja oikut – näihin havaintoihin palataan myöhemmin.

Jukka Kauppinen

Yhdessäoloa, li

Mihin synnytään, siellä ollaan ja liikutaan, ennen kuin kokonaan muualle muutetaan. Tämä on myös joutsenperheen täällä-olemisen todellisuutta.

Vaihtoehtoja on monia: Kun joutsen kotiutui 1970- ja 1980-luvuilla Savoon, se oli aluksi matalien luhtarantaisten lintujärvien (kortejärvien) asukas. Tätä on pidetty lajin optimibiotopina. Sitten 1990-luvulta alkaen myös karummat järvet ovat tulleet asutuiksi.

Matalilla ja runsaskasvustoisilla järvillä pesivät joutsenpariskunnat varttuvine poikasineen viettävät usein koko kesäajan melko paikallista elämää pesäjärvellään, jossa joskus vain muutaman kymmenen hehtaarin alueella ovat sekä pesä että ruokailu- ja lepoalueet. Tällaiset paikalliset joutsenperheet pysyttelevät pienessä kotipiirissä poikasten lentokykyisiksi varttumiseen saakka – tai aikaisintaan metsästyksen alettua siirtyvät muualle.

Monesti kuitenkin joutsenet vaihtavat elinpiiriä parempaan poikueympäristöön ja kuljettavat vasta kuoriutuneita poikasiaan vähävetisiltä pesimäjärvilleen väljemmille vesille. Joskus niitä marssitetaan kilometrikaupalla.

Siirtymiseen liittyy aina eksymis- ja petoriski. Olisiko sittenkin varmempaa viettää varhaisvaiheet turvallisuudessa lähipiirissä poikasten lentokykyiseksi varttumiseen saakka?

kumista...

Joutsenperheen vaihtoehdot

Kun kanta on kasvanut, joutsenten perhekuntia näkyy myös karummilla selkävesillä seilailemassa, eikä aina ole tietoa mistä ne ovat lähtöisin. Ne saattavat tehdä pitkiäkin tutustumisretkiä pesälahdeltaan tai -saareltaan järvenselkiä ylittäen. Reittivesillä on yllin kyllin tilaa liikkua ja tutustua uusiin ympäristöihin. Entä jos isolta karultakin järveltä löytyy suotuisia elämisen ja varttumisen mahdollisuuksia, ainakin kylliksi tilaa liikkumiseen, varttumiseen ja ympäristöstä oppimiseen?

Suonteen joutsenperhe

Seuratessani vuosien varrella joutsenten menestysellistä asutushistoriaa – viime kesinä myös niiden naapurina Suonteenjoen Suontee-järven melko karussa eteläosassa – minua on alkanut askarruttaa kesäisen poikue-elämän kysymykset: miten emot tutustuttavat jälkeläisensä ympäristöön; milloin ja miten olisi turvallisinta avartaa poikasten maailmaa; mitkä olisivat parhaat yhdessäolemisen ja liikkumisen ratkaisut?

Esitän tässä muutamia havaintoja lähtökohdaksi myöhemmälle asiaan syventymiselle. Esimerkkitaipaukseni on Suonteen Ärjänsaaren pohjoispuolelta, jossa paikallinen joutsenpariskunta on saanut kesinä 1998, 2001, 2002 ja 2003 vesille kuusi ja kesällä 1999 seitsemän poikasta. Tämän lisäksi tiedän Suonteelta neljä muuta pesäpaikkaa. Ensimmäinen paikka oli asuttuna ensi kertaa tietävästi vuonna 1995; vuonna 1999 ainakin kolme ja vuonna 2003 viisi paikkaa oli samanaikaisesti asuttuna. Kymmenen havaitun poikueen koko on ollut kesäkuussa 5-7 poikasta (keskimäärin 5.8).

Muutama pesintäyritys on jäänyt kokonaan tuloksettomaksi, mutta poikueet näyttävät selviävän kesäajan yleensä ilman suurempia tappioita.

Tiivistän havainnot joutsennaapurieni poikueajan elämästä seuraavaan yleistykseen:

Kuoriuduttuaan kesäkuun alussa poikue ruokalle aluksi turvallisesti matalassa pesälahdessaan ja aivan sen läheisyydessä. Heinäkuussa perhe alkaa emojen johdolla tehdä pitempiä matkainteja selän yli tutustuen saaren poukamiin ja mannerrantoihin. Heinäkuun alussa perhe nähdään ulottuvilla jo noin kahden kilometrin päässä pesäpaikaltaan.

Ruokailu-uinnillaan poikue saattaa olla hajallaan, kuitenkin aina emojen näköyhteyden päässä. Joskus emot ja osa poikueesta voivat kadota hetkeksi jonkun niemekkeen taakse, mutta pian yhtyvät taas yhdeksi joukoksi tyvenen lahden suojaan.

Matkainnillaan poikuejonon järjestys näyttää vaihtelevan. Aluksi – kun pitimmät matkainnit alkavat – mennään peräperää emojen tiukassa valvonassa joko niin että emoisista toinen vetää jonoa ja toinen valvoo jäljessä (A) tai niin että molemmat emot ovat joukon kärjessä (B). Jono pysyy aina melko tiiviinä letkana.

Yhtenä heinäkuun lopun tyynenä ja lämpimänä iltana poikueen uudessa pitkin selkää takaisin synnyinlahdelle tilanne on muuttunut: emot ovat antaneet poikasille vastuuta ja valvovat joukon viimelsinä (C). Jono ei aina pysy tasaisena yhtenä letkana, vaan kaksi tai kolme yksilöä ottaa hiukan rakoa muihin, kunnes jäävät heti ensimmäisen tilaisuuden tullen matalaan veteen hetkeksi ruokailemaan ja muita odottelemaan. Emot hy-

A	B	C
O	O	O
O	O	O
O	O O	O
O	O	O
O	O	O
O O	O	O O
	O	O

väksyvät ehdoita pienen välipalan ja lepo hetken, jonka aikana jono hajaantuu "vapaaksi" ruokailuryhmäksi.

On hyvä nähdä nokaansa pidemmälle

Mikä olisi paras yhdessäolon ja liikkumisen strategia?

Kun arvioimme elinpiirin tarjoamia resursseja ja mahdollisuuksia sekä poikueiden menestystä erilaisissa ympäristöissä, yhtä parasta vaihtoehtoa ei liene olemassa. Yksi tekijäsiellä ja toinen täällä saattaa olla eduksi poikueiden vartumiselle ja oppimiselle, niiden elämäkokemukselle ja menestymiselle.

Joutsenten varhaiselämän oppikuukaudet ja pitkän poikueajan edut eivät liene vähäiset – on hyvä olla riittävästi aikaa tutustua ympäristöön valmistautuen lentämisen ja nuoruusajan vaaroihin yhdessä vanhempien ja sisarusseurassa.

Joudumme uudelleen arvioimaan onko iso, melko karu reittivesi joutsenille kovinkaan epäedullinen ympäristö – pesimistulokset ovat olleet lupaavia. Poikasten melko varhaisista liikkumiskokemuksista ja itsenäistymiskehityksestä saattaa olla tulevaan elämään huomattavaa etua,

jota vaille jäävät monet pienessä elinpiirissä varttuvut lintujärvien kasvatit, joilla kyllä on ravintoa ja suojaa yllin kyllin lähellä, muttei paljon elämäkokemusta ja tietoa ympäristöstä. Sitäpaitsi suurilla vesillä on tilaa väistellä häiriö- ja riskitekijöitä, kuten metsästystä.

Joutsenten levitessä Järvi-Suomeen pienehkö ja matalat metsä- ja suorantaiset kortejärvet olivat tietävästi optimiympäristöä, joille ne ensiksi kotiutuivat. Kannan vahvistuessa joutsenet ryhtyivät pesimään myös viljeilyseutujen rehevillä lintujärvillä. Pesimistulos on ollut tunnetusti voitokas, ja se on näyttänyt jatkuvan myös karummilla vesillä – ja niitähan meillä riittää.

Joutsenten menestysstrategiaan kuuluu hyvä poikastuotto, hyvinkin erilaisissa ympäristöissä, samoin poikasten menestys elämän varhaisvaiheissa.

Kuinka monta joutsenparia tuhansien järvien maahan mahtuukaan? Kannan kasvaessa pesivien parien sopeutumiskyky myös toistensa läheisyyttä sietäen näyttää lisääntyvän: samalla järvellä voi vähitellen varttua lähekkäin usempiakin poikueita.

Jukka Kauppinen

Viitatieinen ensi kertaa Pohjois-Savossa

Talvipinnarallissa 2.12.2000 kahden henkilön (Kalle Ruokolainen ja allekirjoittanut) pinnarallijoukkueemme päätti panostaa enemmän maastoi- luun kuin autoiluun, joten hah- mottelimme retkeilyalueek- semme Kuopion kaupunkialu- een lähiympäristöineen ja Sii- linjärven. Olihan kyseinen syksy ollut lämmin ja kisapäi- vänä suuret järvet lainehtivat vielä jäättömänä. Lintuja saat- toi piilotella siis missä tahansa ja eri henkilöiden rallipohjus- tuksissa paljastamia siivekkäi- tä oli luvassa kosolti suunnit- tellulla reitillä. Eräs etu- käteen merkattu käyntikohde oli Kuopion Neulalahdessa si- jaitsevan yliopiston kalantutki- musyksikön ruokintapaikka, jossa kuulopuheiden mukaan oli viime päivät pysytellyt ti- viisti punarinta sekä vierailut- tiklejä.

Puoleen päivään mennen- sä kisa oli osaltamme sujunut lupaavasti, sillä listattuina oli- vat jo mm. kaakkuri, merimet- so, mustalintu, tukkakoskelo, isolepinkäinen, kottarainen ja tikki. Etenemistämme olivat hidastaneet vain kuusitiaisen epäonnistunut haku ja poliisin puhallustesti ennen kuin kur- vasimme Neulalahden lintu- laudan äärelle. Heti autosta noustuamme helähti Neula- lahteen rajautuvasta pihakoivi- kosta outo kirkas ääni, joka huudatti toiveikkaan nakkeli- veikkauksen, mutta tuomitsim- me sen nopeasti talitiaisen tunnetusti laajaan äänireper- tuaariin kuuluvaksi. Alkoi pa- neutuminen punarinnan ha- kuun ja syrjäsilmillä huoma- simme lähes linnuttomalla ruokintapaikalla poikkeukselli- sen eloisesti pyrähtelevän hö- mötiaisen, joka osoittautuikin tuon oudon äänen lähteeksi. Pikaisesti totesimme kiikarei-

la selän värisävyn yllättävän ruskeaksi ja vitšin päästin suustani Kallelle "ihan viitatiei- sen näköinen" -sammakon. Linnulla näytti kuitenkin ole- van siipipaneeli, joten keski- tyimme enemmän etsimään piilottelevaa punarintaa höm- pän tarkkailun sijaan.

Nuorempana ja vetreäm- pänä Kalle kolusi rantarisukoi- ta ja rakennusten nurkkia, meikäläinen jämähti lintulaud- an tuntumaan – jokin kai jäi jyskyttämään takaraivoon ja ärsyttämään tuossa ruskeas- sa, vikkelässä ja utoäänises- sä hömpässä. Kummallakaan ei ollut aiempaa maastokoke- musta viitatieisestä, mutta on- neksi hömötiaisia olemme kil- karoineet sitäkin enemmän. Selasin nopeasti kaukoputkel- la Neulalahden ulapan vesi- äisten toivossa, klikaroin puo- lihuolimattomasti lähipuskia punarintaa tavoitellen, mutta lopulta taas tuijotin 5–10 m:n päästä entistä tiiviimmin "hömpää", joka hetken pois- saolon jälkeen oli palannut häärimään lintulaudalle. On- neksi(!) Kallen rynnäys ei tuot- tanut punarintaa, emmekä edenneet minkään minuuttiai- kataulun mukaan – lintulaud- an pörrääjää ehti tutkia kun- nolla. Punarinta oli kuulemma viihtynyt rallipäivänä viereisel- lä yliopiston puutarhan alueel- la.

Keskityin laudalle yhte- nään ryntäilevään lintuun. Kal- le ilmestyi jossakin vaiheessa viereeni ja yritin mumiista hän- nelle muistini sopukoista viita- tiaisen tuntomerkkejä. Koko ajan vahveneva epäily viitatie- aisestä epätyypillisen värisen hömötiaisen sijaan piti tiukasti pihdeissään ja kelasan linnun piirteitä moneen kertaan läpi. Hömpän kokoluokkaa olevan linnun keho oli tiäiseksi solak-

ka, mihin vaikuttivat höyhen- puvun "tiiväys" ja pään ple- nuus. Pää oli pienempi ja muodoltaan pyöreämpi kuin hömpällä; poissa oli hömpän pään niskava pölkkymäisyys. Päälakibaskeri oli musta, kiil- toa siinä ei tosin havaittu (nuorilla sitä ei välttämättä olekaan) ja baskerin alaraja näytti suoralta. Hömötiäismäi- nen poskialue oli puhtaan val- koinen ja kehon valkoisin osa. Musta nokka oli mielestämme hömpän nokkaa tukevampi, "tylpempi"; nokan leikkuupin- nat loistivat leveästi valkoisina (leveimmillään tyvellä), minkä muistin jossakin mainitun vii- tatieiselle ominaiseksi piir- teeksi. Leuassa lerpotti pieni, pienempi kuin hömötiäisellä, suorakulmainen ja tasaleveä (ei alaspäin levenevä) leuka- lappu kuin Hitlerin suitut viik- set. Selkä ja hartiat olivat vaa- lean maitokahvinruskeat. Tummanruskeissa siipisulissa ja tertialeissa erottui sivulta tietystä kulumasta katsottaessa aavistuksenomaisesti kuultava "paneeli", mutta paneeli oli poissa, kun lintu käänsi sel- käänsä meihin päin, jolloin terti- aalien reunat ja kyynärsulkien reunat paistoivat vaaleanrus- keina (eivät valkeina). Heikko siipipaneeli voi joskus esiintyä viitatieisen itäeurooppalaisen *stagnatilis*-rodun yksilöillä (Cramp ym. 1993: The birds of the Western Palearctic, vol VII). Isojen peitinhöyten- tten kärjet muodostivat heikosti erottuvan kapean siipijuovan. Kyljet olivat vaaleanbuffit värin jatkuessa heikentyvänä val- koiseen vatsaan; rinta oli val- koinen vivahtaen lievästi vaa- leanbuffille. Pyrstön väri meni maastossa "ohariksi". Jalat olivat siniharmaat. Höyhenpu- ku vaikutti tiiviiltä eikä siinä ollut hömötiin pörhäkkyttä.

Ääni oli kuuluva ja kirkas "pitziä"-sivallus (äänen alku- osa terävä, jopa tiksuttava), jota lintu toisteli varsin aktiivi- sesti; muihin ääniin emme osanneet maastossa kiinnittää huomiota. Jälkeenpäin ajatel- len ääni oli ihan "omansa", selvästi erilainen kuin mitä hö- mötiäisiltä on tottunut kuule- maan. Ääni onkin yksi par- haista lajin tuntomerkeistä. Käyttäytymiseltään lintu oli peloton ja pirtsakan eloisa malttamatta pysyä hetkeä- kään aloillaan.

Sytytyslanka paloi siis varttitunnin, kunnes olin tyys- tin vakuuttunut, että linnussa ei ole muistini mukaan mitään, mikä ei sopisi viitatieiseen, mutta paljon (epätyypilliseen "ruskeaankin") hömötiäiseen sopimatonta. Myöskään ainoa tietämäni ruskeaselkäinen ris- teymämahdollisuus, höpintiai- nen (hömö- ja lapintiaisen ris- teymä) ei sopinut lintuun; mm. risteymällä leukalappu on isompi, päälakikalotista pitäisi löytyä ruskeaa sävyä, siivellä on paneeli ja pää on hömö-/ lapintiaismäisen iso. Niinpä tokaisin Kallelle, että tämä on viitatieinen. Tähän Kalle totesi sen kummemmin hötkylemät- tä, että sittenhän havainto pi- tää heti ilmoittaa Kuikan häly- ryhmään, koska rallisäännöt edellyttivät rariteeteista tiedot- tamisen. Arvelimme myös Bongariliiton piippariryhmä- läisten olevan kiinnostuneita havainnosta, vaikka emme ole koskaan bongariliittolaisia ol- leetkaan.

Superkriittisenä havainnoi- jana Kalle tekstasi kännyk- käänsä Kuikan hälyryhmän viestiksi: "Mahd. (MU on var- ma) viitatieinen Kuo Neulalah- den ruokinnalla, KRu & MU". Tällä hätäisellä tiedotuksella estettiin se, että muut kisailijat

Ruotsalainen viestikyyhky harhautui Nilsin Pentumäkeä

Toisena juhannuspäivänä vuonna 2002 ilmaantui Osmo Partasen maatilalle Nilsin Pentumäkeen kesy kyyhky, joka muistutti ulkonäöltään pulua. Sen molemmissa ja- loissa olevat kolme väriren- gasta koodinumeroineen an- toivat kuitenkin aihetta olet- taen, ettei kyseessä olisiakaan tavallinen pulu eli kesykyyhky, vaan kirjekyyhky eli viesti- kyyhky.

Tämän mysteerisen kyyh- kyn olemus paljastui netistä

saatujen yhteystietojen ja vä- rirenkaiden koodinumeroiden avulla. Kyyhkyyn oikeassa ja- lassa olevan punaisen väri- renkaan koodin pohjalta Suo- men viestikyyhky-yhdistyksen puheenjohtaja Seija Miettinen sai selvitettyä, että kyseessä on kesäkuun alkupuolella Ruotsista viestikyyhkykilpai- luista harhautunut yksilö. Sen vasemmassa jalassa olevat tummanvihreä ja sinertävä rengas liittyvät tähän kilpailu- toimintaan.

Viestikyyhkykilpailuissa mitellään siitä, kenenkä kyyh- ky pystyy saavuttamaan suu- rimman nopeuden kotilak- kaan hakeutuessaan. Kilpai- lumatkat ovat pituudeltaan 10 kilometristä jopa 1600 kilo- metriin.

Viestikyyhkyt eivät välttä- mättä osaa palata takaisin ko- tilakkaansa, sillä erilaiset häi- riöt kuten ukkosrintamat ja magneettiset kallioperät voi- vat sekottaa viestikyyhkyjen päässä, korvan seudulla li-

haksissa sijaitsevan "kom- passin". Myös sade ja pimeys voi hidastaa tai estää matkan- teon. Matkanteosta väsynyt viestikyyhky voi myös päätyä kanahaukan saaliiksi.

Viestikyyhkyjä kasvatuk- seen ja muihin lisäkysymyk- siin voi tutustua lähemmin ne- tistä osoitteessa www.viestikyyhky.fi.

Pertti Hartikainen

eivät kisasääntöjen mukaan saisi harvinaisuudesta kispinnua – pinnakisassa tärkeintä ei siis ole reilu kilpailu vaan sääntöjen noudattaminen ja kisavoitto! Viesti – joka vielä tuli hälyryhmäläisten kännyköihin vasta pitkän ajan kuluttua, vaikka viesti yritettiin lähettää heti lajin varmistuttua – aiheuttikin rallin purkutilaisuudessa leikkimielisen polemiikin siitä, voidaanko havaintomme kirjata listallemme pinnana, koska vain toinen joukkueemme jäsen oli lajin määrittänyt. Kalle vakuutui paikan päällä tuntomerkkien sopivan viitatiehen, mutta häntä jäi askarruttamaan risteymän (mm. hömötiainen x viitatiehen, jonka ulkonäöstä ja äänistä meillä ei ollut aavistustaakaan) mahdollisuus. Pääsimme lopulta yhteisymmärrykseen viitatieismäärittämisestä, koska muutakaan määrittämisemme mielestämme voineet linnusta esittää. Tämän mukaan Kalle ilmoitti heti viitatieisestä kanssakilpailijoillemme Kelon Jormalle ja Markolle, jotka poistuessamme siivutimme laitoksen pihatiellä. Seuraavan liikennevaloristeyksen ohitettuamme laji oli jo "ruksattuna" lajilistallemme kuuluvana aitona kisapinnana.

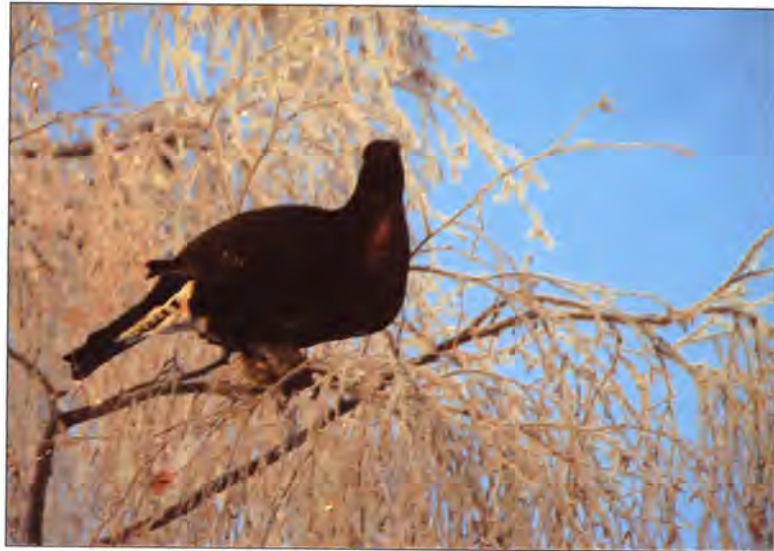
Lievä yllätys seurasi Kallen soittaessa havaintopaikalta piipparimiehille, koska havainnon välitys Kuikan hälyryhmäläisten kännyköihin ei tuntunut heti onnistuvan. Samalla puhuttiin havainnon välittämisestä Bongariliiton hälyverkkoon. Kävi nimittäin ilmi, että paikalla oli havaittu "oudosti ääntelevä ja ruskeaselkäinen hömötiainen" jo 24.11. alkaen. Ilmeisesti punarintaa paikalla bongaamassa käyneiden toimesta tiainen oli aiemmin määritetty epänormaalin väriseksi hömötiaseksi.

Aikahukkaa virottelustamme lintulaudan äärellä tuli

puolisen tuntia eikä viitatintti-havainto auttanut rallissa kolmatta sijaa (yht. 42 lajia) korkeammalle, vaikka pinnaläärimme saimme Neulalahden jälkeen vielä mm. ampuhaukan, kalalokin ja mustaras-taan. Itse en käynyt enää rallipäivän jälkeen havaintopaikalla, mutta viitatiehen kävi ruokintapaikalla 7.4.2001 saakka. Tuona aikana linnun ääni nautoitettiin ja ääninauhalla kuului "normaaliseen" jatkona myös sinitiaismainen/pensas-kertumainen rähinä ("pitziä-rererere"), joka rallipäivänä ilmeisesti hukkui meiltä muiden tiaisien ääniin. Keväällä linnun kuultiin laulavan, mikä ei riittänyt vielä sukupuolen määrittämiseen, koska lajin molemmat sukupuolet laulavat.

Pitkän oleskelun seurauksena viitatintti oli suosittu bongauskohde ja tuotti myös kaivattuja pinnamerkinöitä monen kuukausibongarin listalle. Kylmänarukuudesta huolimatta lintu siis selätti pohjoissavolaisen talven auringonkukkaravinnon turvin. Viitatiehen oleskeluympäristönä oli järveen rajautuva puistomainen piha-alue, jossa on harvakseltaan myös kookasta lehtipuustoa. Ennen Neulalahden lintua Suomesta on tiedossa havainnot noin 22 viitatieisestä. Neulalahti on toistaiseksi maamme pohjoisin viitatiehen havaintopaikka. Lajin lähimmät pesimäalueet sijaitsevat Venäjällä Pietarin ympäristössä. Pohjoisimmillaan lajin levinneisyysalue ulottuu Norjassa Kuopiotakin pohjoisemmaksi, 65. leveyspiirin tuntumaan. Lajia on totuttu pitämään paikkalinnun perikuvana, jolla ei ole muiden tiaisien kaltaista vaellustaipumusta (Kuva linnusta seuraavalla aukeamalla!)

Markku Ukonen

© Pertti Hartikainen

Korpimetso elelee Nilsin Palonurmessa

Metson ja teeren risteymä eli korpimetso asustaa Palonurmessa Mustajärven pohjoispuolella. Ulkonäöltään tämä risteymä muistuttaa ukkometsoa, mutta lähempi tarkastelu paljastaa sekä ukkometsomaisia että ukko-teerimäisiä piirteitä.

Ukkometsomaisia piirteitä tällä yksilöllä ovat suurehko koko, ruskeat siiven päälliset ja suhteellisen suorat pyrstösulat.

Ukkoteerimäisiä piirteitä taas ovat mustahko nokka, kyynärsulkien vaaleat laikut, reunoilta keskelle päin lyhenevät pyrstösulat

(loviapyrstö) ja ravintokohde koivun urvut.

Erikoista väriyksessä on se, että rinta- ja kaulahöyhenissä voi auringon paisteesta havaita ruskean kiillon kun vastaavasti ukkometsoilla kiilto on vihreä ja ukkoteerillä sininen.

Tämä on jo toinen talvi kun tätä luonnonoikkua on voinut nähdä Palonurmessa aamutuimaan koivuissa – jopa lähes pihapiirissä – ruokailemassa. Pääosan talvipäivää tämä yksilö viettää hankeen kaivautuneena.

Pertti Hartikainen

Jälkikirjoitus

Kädessäsi on tällä erää hieman tuhdimpi Siivekäs. Juhlavuoden numerossa on normaalia enemmän lukijoiden kirjoituksia ja jotakin itse juhluvuodesta. Toki mukana ovat myös perinteiset katsaukset, nehan muodostavat lehtemme rungon. Lehtemme sivuilla komeilee myös Lapinlahtelaisen Juha Koposen suunnittelema uusi yhdistyksemme hieno logo. Kiitos vielä kerran Juhalle ansiokkaasta työstä!

Päätoimittaja väistyy tällä erää tehtävästään. Samalla juhlin henkilökohtaisesti lintuharrastukseni 25. vuotta ja Siivekkään toimituksessa toimimisen osalta 15. vuotta. Nyt on sopiva sauma väistyä ja antaa uusille voimille tilaa. Haluan kiittää erityisesti rakasta vaimoani Anne-Maria, joka on monta monituista kertaa uhrautunut vedosten oikolukijaksi aikataulun ollessa tiukka. Lisäksi haluan kiittää pikku Eveä, joka on leikki- ja ulkoiluhetkillään motivoinut isää jatkamaan lehden parissa. Kiitokset myös kaikille vuosien myötä juttuja kirjoittaneille sekä kaikille lukijoille. Ihan kokonaan en aio laittaa hanskoja naulaan. Tarkoitus on jatkaa ainakin katsausten kirjoittamista.

Omasta puolestani kiitos jäsenistölle kuluneesta vuodesta ja **Elämyksellistä Lintuvuotta 2005!**

Edis Rissanen

© Pertti Hartikainen

Kuikan 30-vuotisjuhlailallinen

© Jarmo Ylihuoma

Juhlailallinen runsaan ohjelman kera nautittiin 6.11. ravintola Rose:n Peilisalissa Kuopiossa. Ilta saavutti suuren suosion, läsnä oli 42 juhlijaa ja tunnelma kohosi suorastaan katon kristallikruunun tuntumaan.

© Jarmo Ylihuoma

Puitteet valkoisine liinoineen ja kynttilöineen olivat juhlat, illan merkittävimpänä vieraana tilaisuutta kunniotti läsnäolollaan Kuopion luonnontieteellisestä museosta saapunut Kuikka, n. 70 kv. Sille kohotettiin juhlan aluksi malja ja kajautettiin yhteen ääneen 3-kertainen kuikkahuuto.

© Juha Koponen

Sitten olikin aika nauttia mainiosta ruuasta. Ennen jälkiruokaa oli vuorossa historiallinen hetki. Tällöin luovutettiin ensimmäinen BirdLife Suomen Kuikan jäsenelle myöntämä ansiomerkki. Yhdistys haki tämän ensimmäisen merkin henkilölle, joka on yli kolmekymmentä vuotta jatkanut keskeytymätöntä, monipuolista tutkimus-, julkaisu-, suojelu- ja harrastustyötä niin lintujen kuin lintuharrastajienkin hyväksi. Lyhyesti sanottuna, kertakaikkinen yhdistyksen toiminnan kulmakivi, MARKKU UKKONEN. Onnea vielä kerran! Sitten annettiin syksyn pinnaviikon kiertopalkinto, "poika" eli tinatuoppi vuodeksi voittaneen joukkueen eli Opelien Jaakko Kettusen ja Ilkka Markkasen haltuun. BirdLife Suomen henkilökunta ja Keski-Suomen Lintutieteellinen yhdistys olivat muistaneet Kuikka sähköellä. Emo-KLYY onnitteli aktiivista jaostoaan ylimääräisellä 1000 euron bonusjaostoavustuksella. KII-TOS KLYY!

© Jarmo Ylihuoma

© Jarmo Ylihuoma

Asta Lähdesmäki

PERTTI Renvall ja JUKKA Kauppinen pitivät kumpikin sykkädyttävän, mieliä lämmittävän puheen. Pertti tunnelmoi nykyajalla ja yhdistyksen tämän päivän toiminnalla – unohtamatta savolaisen lintuharrastuksen erityispiirteitä! Jukka vei meidät aluksi kauas kauas historiaan, lintu-kuikan alkuajaksi ja johdatteli meidät sitten taitavin poiminnoin juhla-iltaan saakka. Lämpimät KIITOKSET juhlapuhujille!

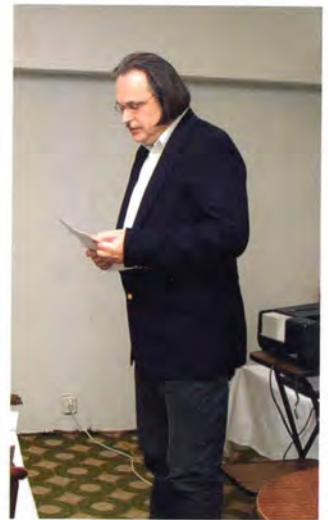
Sitten oli vuorossa interaktiivinen kisa, Tikli vai huitti. Kolme joukkuetta sai tehtäväkseen esittää annettujen lintujen laulua, kolme tuomaria jakoi pisteet niin teknisistä kuin taiteellisista ansioista ja yleisö sai arvata lajit. Esitettäviä lajeja oli viisi. Kilpaidean visusti etukäteen salanneet (lisäksi avustajat Suoma ja Lassi) eivät osanneet uneksiakaan tällaisista huikeista, teatterillisista esityksistä. Hauskaa näytti yleisön lisäksi olevan myös esiintyjillä, tuomareista puhumattakaan. Kisan vei lopulta edukseen joukkue Jukka Kauppinen, Seppo Räsänen ja Jarmo Yliuoma, jotka vielä ylimääräisenä numerona lauloivat säkeen laulusta "Miks leivo lennät Suomehen". ABLODIT vielä kerran!

Illan kuva-anti, TIMO-HEIKKI VARIKSEN ja JARNE TASKISEN taidokkaat ja hauskaasti kerrotut kuvasarjat veivät meidät kuvamattomalle kuikan pesälle (lyhyt matka vei pari päivää, kun aina tuli kuvattavaa eteen) sekä tutkivan toimittajan kyytiin puhelinsoittojen perään. Tuloksena löytyi niin jalohaikara kuin mustaleppälintukin. KIITOS eloisista esityksistä!

Sitten olikin aika julistaa vuoden 2004 Kuopion kiisla-juhlaviikot alkaneiksi, monet toki jatkoivat vapaamuotoista seurustelua pikkutunneille saakka. Hyvä paikalle saapunut Kuikkaväki, ilta yhdessä oli yhtä JUHLAA!

© Jarmo Yliuoma

© Jarmo Yliuoma

© Jarmo Yliuoma

© Jarmo Yliuoma

© Jarmo Yliuoma

Tulevaa toimintaa

25.1. Talvilintuilta klo 18 Kuopion museon kokoushuoneessa. Tied. Asta Lähdesmäki 050-5623935.

6.2. Talvinen lintukävely Kuopion Linnanpellolla. Lähtö Flodbergin hautausmaan parkkipaikalta klo 9. Kovan pakkasen (alle -15) tai lumimyräkän sattuessa retki seuraavana sunnuntaina 13.2. Tied. Marko Kelo 040-5820512.

25.2. Sääntömääräinen kevätkokous klo 18 Kuopion museon kokoushuoneessa. Muu ohjelma avoin.

19.3. Teemana linnustonlaskenta, valtakunnallinen koulutuspäivä Kuopiossa. Iltaohjelmaa.

20.3. Edustajainkokous Kuopiossa.

Pyydämme palauttamaan vuoden **2004 havainnot 31.1.2005 mennessä** joko kotisivujen palautuslomakkeella, Kotikuikkaohjelmalla tai Excel-taulukkona. Taulukot lähetetään Jarmo Yliluomalle e-mail yliluoma@dnainternet.net. Kirjalliset havainnot lähetetään yhdistyksen osoitteeseen, ks. sivu 3.

Kuikan hallitus kiittää jäsenistöä hienosta yhdistyksen 30-vuotisjuhlavuodesta.
Toivotamme teille nautinnollista lintuvuotta 2005.

